

2011

ROČNÍK 2

ČÍSLO 2

LOGOS POLYTECHNIKOS

V Š P

J

Vysoká škola
polytechnická
Jihlava

LOGOS POLYTECHNIKOS

aneb

**„Slovo, jež mnohé obratně a dovedně odkrývá
a zprostředkuje.“**

(Několik vysvětlujících marginálií k názvu časopisu)

Historie tohoto časopisu sice není příliš dlouhá, nicméně periodikum si již získává své místo v akademickém životě Vysoké školy polytechnické Jihlava. Má navíc všechny předpoklady k tomu, aby v poměrně krátké době proniklo i do širší odborné veřejnosti a stalo se nedílnou a respektovanou součástí celé sféry českých odborných periodik.

Jak ukázala zkušenost minulých měsíců, jisté rozpaky vzbudil samotný název časopisu, který působí poněkud nezvykle a není vždy plně srozumitelný. (Bohužel nelze než konstatovat, že je to dáno všeobecným ústupem a úbytkem klasického vzdělání ve vzdělávací soustavě české společnosti.) Proto, soudím, nebude na škodu věci podání jisté sumy informací o důvodech, které vedly k volbě tohoto názvu a které jsou vázány na samotný původ slov obsažených v názvu.

Název časopisu je složen ze dvou slov. Jsou to slova řecká. První z nich je mnohovýznamové substantivum „λογος“. Druhou část názvu tvoří slovo „πολυτεχνικος“. Podívejme se tedy nejprve na slovo λογος.

Pokud nahlédneme do podrobného slovníku [6, I, str. 508–509], snadno zjistíme, že se jedná bez nadsázky o substantivum mnohovýznamové. Slovo λογος, které je odvozeno od řeckého slovesa λεγω, λεγειν, tj. sbírat, vybírat, čítat, pravít, říkat, nazývat, mínit, mít, činit atd., lze do českého jazyka skutečně překládat mnohými ekvivalenty: slovo, řeč, rozmluva, rozprava, vypravování, pověst, jméno, popis, právo mluvit, ale také počet, účty, poměr, uspořádání, řád, podoba, důvod, příčina, rozum, pochopení, smysl. Při detailnějším pohledu bychom mohli vyhledat ještě další. (Alexandr z Afrosidiady, Aristotelův stoupenec a pořadatel jeho díla, jich údajně napočítal již ve starověku celkem dvacet tři.) To je jistě zajímavé, avšak pro naše potřeby jsou důležitější historické okolnosti užívání tohoto slova.

Pro starořeckého filosofa Herakleita z Efesu představoval λογος cosi jako „světový zákon“, „řád světa“, „kosmos jako něco uspořádaného“ a zároveň byl čímsi společným (λογος ζυνος) pro všechny lidi, neboť skrze svůj rozum (λογος) byli schopni tomuto řádu rozumět a chápat ho, tj. chápat „řeč jsoucího“ (λογος εον), „řeč světa, který nás obklopuje a který na nás neustále naléhá“.

Podobně o něco později pojímali starořeční stoikové λογος jako kosmický princip, řád a smysl světa, stejně jako lidskou řeč o tomto řádu, v níž se zračí schopnost člověka ke smyslu světa vztahovat se.

Křesťanská tradice toto řecké slovo převzala, nicméně zde se uplatnilo v poněkud posunutém významu – λογος jako „slovo, které tvoří svět“, protože bylo na počátku všeho. Jak se praví v Evangelii sv. Jana Theologa. („Ev αρχή έν ο λογος και ο λογος έν προς τον θεον και θεος έν ο λογος“. (Na počátku bylo Slovo, a to Slovo bylo u Boha, a to Slovo byl Bůh.) [10])

Bylo by možné pokračovat tím, že bychom odhalovali další a další významové posuny a užití slova λογος, ke kterým došlo v evropské kulturní tradici založené v antické kultuře a křesťanském náboženství. Jistě by to mohlo být pro mnohého čtenáře zajímavé, nicméně to není účelem tohoto úvodního slova.

Z hlediska objasnění důvodů, které vedly k volbě názvu časopisu, je daleko relevantnější jistý souhrn významových odstínů slova λογος, jenž by mohl být asi takový:

Použitím řeckého slova λογος je zřetelně dáno najevo, že v tomto časopise půjde zejména o to, aby publikovaná slova, věty, odstavce a celé texty byly v tom nejobecnějším smyslu vždy zaměřeny k rozvíjení lidského chápání světa kolem nás a procesů a událostí, jež se v něm dějí. Zároveň by to měly vždy být texty, které pro čtenáře dobře a srozumitelně odkrývají a zprostředkovávají poznání těchto procesů a událostí. Proto jsem se v titulku svého příspěvku pokusil podat český „překlad“ názvu časopisu, který, jak doufám, přesně vystihuje zaměření a samotnou povahu tohoto odborného periodika – „Slovo, jež mnohé obratně a dovedně odkrývá a zprostředkuje“. Aby však bylo objasnění důvodů úplné, musíme se podívat i na druhou část názvu – totiž slovo πολυτεχνικος.

Toto adjektivum je složeninou dvou řeckých slov. Předně obsahuje řecké slovo πολυς, πολλη, πολυ, což je možno přeložit českými ekvivalenty „mnohý, četný, hojný“. Tato část nepředstavuje žádný problém, neboť počestěný tvar „poly-“, se používá v současném odborném jazyce velice často zejména jako součást složených slov, a je proto dobře srozumitelný. (Viz například odborné termíny jako polyfunkčnost, polyfonie, polyformní, polygamní, polygonální atd.)

Druhou částí složeniny je řecké slovo „τεχνικος“. Pro oči a uši přivyklé českému jazyku nezní toto slovo nijak cizorodě. Je totiž poměrně snadno asociováno s českými slovy technika, technický atd., která jsou běžně používána a jsou (alespoň na první pohled) velice dobře srozumitelná. Potíže

však spočívají v tom, že jim dobře rozumíme v důsledku toho, že jsou v určitém (a nutno podotknout, že v zúženém) významu používána již poměrně dlouhou dobu a tento význam je tak vcelku jednoznačně v českém (a nejen zde) jazykovém prostředí fixován. Jedná se o význam slova technika, který se v mnoha evropských (a potažmo i světových) jazycích rozšířil během 19. století v souvislosti s nástupem a průběhem průmyslové revoluce a zejména strojové velkovýroby. Zjednodušeně a v krátkosti řečeno je v tomto ohledu slovo technika spojováno s „nejrůznějšími stroji, přístroji, strojními zařízeními, strojovou velkovýrobou, s objevy a vynálezy v oblasti výrobních postupů a prostředků, s konstrukcemi zařízení násobících lidské možnosti, s výrobními postupy založenými na aplikacích zejména výsledků fyziky, chemie, elektroniky, kybernetiky, počítačového výzkumu a obdobných disciplín atd.“ (Jako technik je pak označován člověk, jenž v té či oné míře je schopen vytvářet a ovládat takové mechanismy, popřípadě systémy složitější a sofistikovanější.)

Pokud se však nenecháme vést výhradně těmito běžně užívanými významy, můžeme shledat, že je slovo technika obsahově podstatně více vrstevnaté. Encyklopedicky a jaksi definičně vyjádřeno by měl být termín technika používán ve významu, který zahrnuje přinejmenším následující oblasti [1, str. 749]:

- technika jako souhrn výrobních a pracovních postupů, prostředků, oborů, resp. jako označení jednoho z oborů pracovní činnosti
- technika jako souhrn strojů, nástrojů, vybavení pro výrobní a jiné činnosti
- technika jako způsob, postup provádění určité činnosti vůbec
- technika jako praktická odborná dovednost
- technika jako označení školské instituce, která působí v uvedených oblastech, popřípadě dokonce jako pouhé pojmenování budovy takové školy.

Jak už bylo naznačeno, jsou mnohdy tyto oblasti redukovány pouze na druhý a třetí významový okruh, případně v ještě užším a úplně zkreslujícím přístupu pouze na pátý okruh. Je to zřejmě důsledek určitých civilizačních proměn společnosti ve vyspělých zemích. Nicméně samo o sobě to znamená, že je prakticky zcela vypouštěn okruh první a čtvrtý.

Jestliže se však porozhlédneme důkladněji a zaměříme svou pozornost k původnímu (a v tomto smyslu určujícímu) významu slova technika, ukáže se,

že ne vždy je taková redukce na místě a smysluplná. Název našeho časopisu (a tedy i naší školy, jak je ještě uvidíme) poukazuje právě k oněm významovým určením, která jsou dnes již tak trochu pozapomenuta, což však vůbec nesnižuje jejich důležitost, spíše je tomu naopak.

Ve staré řečtině označovalo slovo „τεχνικός“ někoho, kdo byl „zběhlý v umění či řemesle“, kdo byl „zkušený, ba mistrný“ v nejrůznějších oblastech lidské činnosti. Bylo to totiž slovo, které odkazovalo k substantivu „τεχνη“. Podobně jako v případě slova „λογος“ i zde se jednalo o slovo mnohovýznamové. Pro informaci si uveďme nejrůznější možné jeho české ekvivalenty [6, II, str. 299]: tvoření, řemeslo, umění, výsledky kreativních činností, jejich prostředky a způsoby, soubor jistých lidských kvalit nutných pro tyto činnosti – obratnost, hbitost, chytrost, dovednost, šikovnost až mistrnost. Mimoto bylo toto slovo významově i „věcně“ propojeno s dalším řeckým výrazem „επιστημη“, tj. něčemu rozumět, v něčem se vyznat. Ostatně nikoli náhodou řadí největší myslitel řeckého starověku Aristoteles ze Stageiry (384–322 př. n. l.) τεχνη mezi pět tzv. rozumových ctností. (Jedná se o τεχνη, επιστημη, φρονεσις, σοφια a vouς (tj. zjednodušeně vyjádřeno um, vědění, rozumění, moudrost a rozum sám). [3, 1139b15])

Stejným způsobem bylo pochopeno toto slovo později v latinském jazykovém prostředí (například u Cicera [4]), kde bylo překládáno latinským slovem „ars, artis, f.“, což znamená především „umění“, nicméně jeho významový rozsah je daleko větší [8, I, str. 113]: zběhlost, zručnost, obratnost, dovednost, řemeslo, živnost, umělecké či řemeslné dílo, způsob jeho tvorby, prostředky, cesty atd.

Ještě v samotné antice, ale zejména v nastupujícím středověku se to, co bylo označováno slovem „ars“, popřípadě v plurálu „artes“, rozlišovalo na nižší a vyšší. Mezi nižší dovednosti (či archaickým tvarem vyjádřeno „umy“) náleželo například ars fabra (umění stavitelské), ars bellandi (umění válečné), ars in medicis (umění lékařské) aj. Mezi dovednosti vyššího stupně náležely zejména tzv. artes liberales, či optimaie, nebo ingenuae (svobodná umění), tj. ars musica, ars poetica, ars rhetorica, ars philosophica, ars arithmetica atd. (Ostatně artes jakožto dovednosti či „umy“ byly pěstovány i na vyšších latinských školách pozdního středověku a renesance. Svědčí o tom například direktiva obsažená v zakládací listině tzv. měšťanské nadace, kterou zřídili „otcové města Jihlavy“ v roce 1573. Podle této direktivy musí absolventi vyšší latinské školy ovládat „fundamenta artium dicendi“ /základy dovedností mluvnických/ stejně jako „prima rudimenta reliquarum artium liberalium et philosophiae“ /první průpravy pro ostatní umění svobodná a filosofii/. [7, str. 293 a nasl.]

Z toho všeho, co bylo uvedeno, docela jasně vyplývá, že právě na tyto původní významy řeckého slova τεχνικός se odvolává název našeho časopisu. (POLY)TECHNIKOS znamená termín označující takový typ celé řady lidských činností a s nimi spojených stavů lidských myslí, které jsou otevřeny směrem k poznání, porozumění, pochopení, stejně jako k tvořivé aktivitě, a to ve vztahu k mnohým (ba dokonce lze říci jakýmkoli) oblastem skutečnosti, jež nás obklopuje. Znovu připomeňme slova Aristotelova: „Umění (dovednost, um – τεχνη)... je jakýsi tvořivý stav spojený se správným úsudkem, a naopak, nešikovnost v umění je tvořivý stav spojený s nesprávným úsudkem o věcech připouštějících změnu.“ [3, 1140a] Rozhodně nelze cosi takového omezovat pouze na sféru strojů, přístrojů, zařízení apod., i když i ta zcela přirozeně vystupuje jako jedna z možných podob lidské tvořivosti a úsilí o poznání a porozumění.

Právě v souvislostech s pokračujícími civilizačními proměnami lidské společnosti ve XX. století mnozí myslitelé věnovali výraznou pozornost pochopení toho, co se vlastně v moderní době označuje slovem technika. (Byli to například Martin Heidegger [5], Oswald Spengler [9] či Arnold Gehlen [4].) Z jejich úvah a analýz vyplynulo, že ony pozapomenuté významy tohoto slova by měly být znovu připomínány, neboť v jejich světle se ukáže, že v nejobecnějším pojetí technika jakožto nepomíjející úsilí o rozvoj schopností poznávacích a tvořivých představuje „skutečné zrcadlo člověka“ jako tvořivé a poznávající bytosti, představuje cosi, co bezpochyby „náleží k lidské podstatě“. [4, str. 30] (Pokud se připojí ještě předpona „poly-technika“, pak to jen zvýrazňuje onen všeobecný ráz a nijak nezúžené zaměření lidského umu, poznání a tvořivosti.)

Volbou názvu časopisu se jeho tvůrci a autoři tedy hlásí k těmto významovým rovinám slova „polytechnický“ (POLYTECHNIKOS). Ve spojení se slovem λογος pak dává název základní smysl a význam, který jsem se pokusil v souhrnné podobě vyjádřit oním poněkud dlouhým českým ekvivalentem názvu v titulku mého příspěvku.

Celá věc má ovšem ještě jednu podstatnou souvislost. Název časopisu poukazuje rovněž k tomu, že vychází péčí vysoké školy, která ve svém oficiálním názvu rovněž nese slovo „polytechnická“ (stejně jako v cizojazyčných ekvivalentech – viz Universitas Polytechnica, College of Polytechnics, Institute polytechnice, Escuela Superior Politecnica atd.), a že tento název nelze jednoduše chápat ve výše zmíněném zúženém významu.

Jedná se o to, že všechny uvedené původní významové roviny tohoto slova musí být pochopeny jako jednoznačné poukazy k tomu, co si tato vzdělávací instituce klade za cíl. Lze to formulovat tak, že ono označení „polytechnická“ v tomto smyslu znamená, že je to instituce terciárního vzdělávání, která chce poskytovat svým studentům a absolventům (ale také, na což nelze zapomínat, svým akademickým pracovníkům) předpoklady, podmínky a možnosti k nabytí a osvojení si „schopností a prostředků, pomocí nichž si člověk k vlastnímu užítku podřizuje přírodu (tj. vše, co ho obklopuje – M. H.) tím, že poznává její vlastnosti a zákony, těží z nich a jedněmi koriguje druhé.“ [4, str. 30]

K takovému nejobecněji pojatému cíli měla by směřovat nejen činnost tvůrců a autorů našeho časopisu, ale především a zejména společné úsilí všech, kteří tvoří a v budoucnosti budou tvořit onu skutečnou „universitas magistrorum et scholarium“ (tj. společenství učitelů a studentů. Uvedené označení se vskutku objevovalo při vzniku institucionalizovaného vysokého školství na počátku 13. století. Tehdy se původní „všeobecné studium“ (studium generale) postupně proměňovalo v ono „společenství učitelů a žáků“ sjednocené úsilím o poznání a porozumění. Tak jedno z prvních společenství vytvořili učitelé a žáci škol při katedrále Notre Dame v Paříži (kolem roku 1200) pod názvem „Universitas magistrorum et scholarium Parisiis studentium.“) naší Vysoké školy polytechnické Jihlava.

Doc. PhDr. Martin Hemelík, CSc.
prorektor pro tvůrčí činnost
Vysoká škola polytechnická Jihlava

Literatura

- [1] Akademický slovník cizích slov, Academia, Praha 1995
- [2] ARISTOTELES: Etika Nikomachova (Paginace podle Bekkerova vydání.)
- [3] CICERO: De Finibus Bonorum et Malorum, V. kniha.
- [4] GEHLEN, A.: Duch ve světě techniky, Svoboda, Praha 1972
- [5] HEIDEGGER, M.: Věda, technika a zamyšlení, OIKOYMENH, Praha 2004
- [6] LEPAŘ, F.: Slovník řecko-česko-německý, I. a II. díl, Praha 1873
- [7] MAREK, F.: Humanistická škola v Jihlavě, In Sborník prací Pedagogického institutu v Jihlavě, sv. 1, SPN, Praha 1962
- [8] PRAŽÁK, J., NOVOTNÝ, F., SEDLÁČEK, J.: Latinsko-český slovník, I. a II. díl, SPN, Praha 1955
- [9] SPENGLER, O.: Člověk a technika, Neklan, Praha 1997
- [10] Evangelium podle Jana, 1.1, podle Kralické bible z roku 1613.

Obsah

VANÍČEK Jiří The Visitors' Profile of the Czech Castles and Chateaux.....	8
BENEŠOVÁ Martina, REITERMAN Miloslav Professional Text Processing as Platform for Professional Language Teaching at Tertiary Education Institution.....	21
HRALOVÁ Stanislava Postmodifying Infinitive	28
ŠIŠKOVÁ Zdislava Different Measures of Vocabulary Knowledge	50
MĚRTLOVÁ Libuše Krize jako příležitost i hrozba.....	66
ŠULC Michal Vybrané problémy hodnocení a měření výkonnosti krajské samosprávy	79
ČAČKA Otto Sny, mýty a pohádky jako nositelé jedinečných charakteristik u rozdílných etnik a kultur	92
BRUNA Zdeněk Vymahatelnost práva v České republice.....	102

The Visitors' Profile of the Czech Castles and Chateaux

Jiří Vaníček

Department of Travel/Tourism
College of Polytechnics Jihlava

Abstract

To be able to manage and develop tourism and to assess the importance of individual towns, micro-regions and regions, we need an unbiased method for the evaluation of a tourist destination from various points of view. The tools for the evaluation of the influence of tourism on a municipality, a micro-region or a region should, in our opinion, include the attractiveness of castles and chateaux (ATO). To determine the ATO, we used results of primary marketing research carried out among visitors to several cultural destinations in the Czech Republic. We defined the ATO from the average distance between the tourists' place of residence and the destination, the average number of tourists and visitors per day and the mean number of repetitive visits to castles and chateaux. This paper has confirmed the possibility of using the ATO for complex evaluation of the degree, type and intensity of tourism in the researched cultural facilities. It proved to be true that the ATO calculated from non-economic data significantly correlates with economic benefits of tourism in the given destination.

Key words

Visitors profile, Attractiveness; Castles; Chateaux; Marketing research; Tourism.

Introduction

The International Society of Travel and Tourism Educators (ISTTE) is a nonprofit international organization dedicated to improving the quality of education and research in the travel, tourism and hospitality industries by promoting the exchange of information, ideas and outstanding service to our members. ISTTE organized 29th Annual Conference October 18-22, 2010 "Education across the Waters: Expanding the Boundaries of Tourism and Hospitality". This was a first for ISTTE when it was organized on a cruise ship

Carnival Cruise Line's Paradise from Long Beach (CA) to Catalina Island (CA) up to Ensenada (Mexico) and back. On the end of conference was announced the best full paper and poster paper award. The author of this article has become the prizewinner of it with one from two presented papers^{23,24}. This article comprehends the most important parts of full paper.

Tourism has become a significant phenomenon in our age and an important aspect of economic policy of many regions. There are various methods how to evaluate the benefit of tourism from the economic point of view, such as the payment balance of the state, the creation of direct job openings and indirect support provided by this field to other fields of economic activity. The importance of tourism also overlaps with the non-economic sphere; it contributes to the creation of the image of the state abroad and encourages cooperation of individual tourist destinations in various countries. Therefore, the competitiveness of tourist destinations has often been researched with the aim of identifying the attractiveness of a tourist area. Destination attractiveness can be defined as a combination of the relative importance of individual benefits and the perceived ability of the destination to deliver individual benefits¹⁰. The dimensions of destination attractiveness consist of core and augmented attributes¹⁶. In previous tourism research, the core dimension of cultural attractiveness included various heritage resources¹⁵, such as history, music, paintings, folklore, and special events¹². In contrast, the augmented dimension represented functional and physical attributes that usually influence visitors' evaluation of the core attributes. These included accommodation and catering facilities, transportation, guiding and other auxiliary services, environmental management accessibility, and quality of service, affordability or climate.

Thinking of destination attractiveness as a collection of functional attributes might, however, be rather limited in the context of cultural tourism experiences because they depend as much on the setting as they do on its symbolic significance¹³. Several authors have suggested that places were best understood by focusing on their symbolic meaning^{12, 21}. Nevertheless, physical attributes of destinations continued to be important to legacy tourists¹¹. Previous studies suggest that the attractiveness of cultural destinations includes learning, awareness and understanding of other cultures, cultural exchange, and stronger cultural identity for visitors with cultural background different from that of the hosts^{4, 6}. For visitors with the same cultural background as the hosts', the attractiveness of a destination depends on aspects like family bonding, community pride, and ethnic identity^{2,7}.

In general, we can say that destination attractions are tourism supply factors, which represent the driving forces generating tourism demand¹⁸ and also primary sources or determinants of measuring destination attractiveness¹⁰. Another measurement of destination's competitive position relative to other destinations is estimated along seven attributes – facilities, accessibility, quality of service, overall affordability, location image, climate and environment, and attractiveness¹⁷.

The tourism industry recognizes the need to maintain its main assets, for example the attractiveness of destinations. While it is now generally recognised that tourism will be a successful industry only if it is managed in an ecological and sustainable manner, some efforts are still needed to move towards a broader and more integrated approach to the tourism development⁹. Another way how to measure the attractiveness of a location is to view it from the quantitative point of view. We tried to measure of attractiveness of destination (regions or towns)²⁰. And this paper presents the measuring of castles and chateaux attractiveness (ATO).

Sometimes statements about the attractiveness of a tourist destination express only a personal opinion of a speaker, and are free of any not unbiased criteria used for the determination of the extent of attractiveness. The subjective understanding of the attractiveness of a tourist destination by its visitor is very significant; nevertheless, the potential of a destination is also influenced by a number of physical factors. Tourism is a certain type of service, and like other commodities and services, it fulfils its customers' needs. Therefore, what we can influence is the quality and type of the provided services and the range of additional services which increase the attractiveness of the basic product or service.

Calculation of the attractiveness of tourist regions (ATD)¹⁹

To determine the attractiveness of tourist regions, we used results of primary marketing research carried out among tourists in individual tourist regions in the Czech Republic (CR)^{5,8,14}. Such division of the CR is not identical with its administrative regions; individual tourist regions form geographic units with similar places of interest. When estimating the number of tourists, we used the data about the number of tourists in individual regions of the CR published by the Czech Statistical Institute which based these figures on the numbers of people accommodated in hotels and similar facilities.

Monitoring enabled us to determine the ratio of such tourists in individual tourist regions; from these two numbers we were able to estimate the number of tourists and one-day visitors (see table 1). We defined the attractiveness of a tourist destination as follows:

$$\text{Attractiveness of a tourist destination (ATD)} = d * n * f / 1000 \quad /1/$$

Where d is the average distance of the place of residence from the destination and n is the average number of tourists and visitors per day in the given region, f is the number of days spent in the destination. Of the number of customers and the average amount of money spent per day and person, we were able to calculate the total amount of money spent by tourists during their stay in the specific region a year.

Determination of the attractiveness of selected castles and chateaux (ATO)

A group of students worked on a research task in which they determined the attractiveness of selected castles and chateaux in the CR²⁰. Castles and chateaux differ only in the attribution. In some case castle was rebuild into chateau in the past. It is reason why we do not confuse them. Castles and chateaux (ATO) were selected with regard to students' permanent residence. At present we have data from 12 ancient monuments in the CR which have a different status on the tourist market as far as their tourist potential and the type of places of interest are concerned. This paper introduces the results of monitoring in the following castles and chateaux: chateau Hluboká nad Vltavou, chateau Jaroměřice nad Rokytnou, chateau Jindřichův Hradec, chateau Konopiště, castle Křivoklát, castle Lipnice, chateau Litomyšl, castle Pernštejn, castle Rožmberk, castle Špilberk, chateau Telč, chateau Uherčice.

Table 1: The number of visitors, ATD of individual regions and money spent by visitors

<i>Tourist regions of the Czech Republic</i>	<i>Number of tourists per year accord. to the ČSÚ</i>	<i>Estimated number of tourists and one-day-visitors per year</i>	<i>General attractiveness of the region</i>	<i>Total amount of money spent by tourists per year in billions of Euros</i>
Prague	3 863 989	5 926 363	65 570	1,128
Prague environs	803 835	2 734 852	12 039	0,172
South Bohemia	572 701	1 190 144	4 556	0,100
The Šumava Mountains	736 264	1 753 010	7 836	0,156
The Plzeň Region	224 038	1 061 233	889	0,044
Spas in Western Bohemia	615 805	1 031 773	5 156	0,164
North-Western Bohemia	353 122	809 327	2 048	0,048
North of Bohemia	385 572	1 013 330	1 822	0,044

The Český Ráj Region	194 251	371 350	1 023	0,028
East Bohemia	643 381	1 603 713	2 991	0,088
The Vysočina Region	392 255	952 691	2 653	0,060
South Moravia	1 282 097	2 513 508	8 132	0,172
Central Moravia	286 113	875 856	2 074	0,048
North Moravia and Silesia	993 210	2 852 000	4 706	0,152
The Krkonoše Mountains	873 056	1 568 364	4 688	0,208

Note: ČSÚ – Czech Statistical Institute

The monitoring of visitors was carried out after their visit to a chateau or castle. We used a questionnaire which had two parts. The first part was identical for all the selected destinations, the second part of the questionnaire contained questions specific for individual destinations and its target was to discover the interest of visitors in individual local places of interest; in addition to that, students tried to estimate the number of one-day-visitors and tourists in each town. The group of so called one-day-visitors apparently includes people who spend less than 24 hours in the destination and who arrive either from home or from a different destination for a short trip. The number of respondents in each town was between 150 and 200 and the questionnaires were filled in throughout the whole year; the number of respondents in individual seasons reflected the expected number of tourists in individual seasons. It means that most people were addressed in summer. During the research, students asked the respondents where they came from and also about some aspects of their stay (the reason for their coming, how long they were going to stay in the town, whether they stayed in the selected town or whether they stayed somewhere else in the CR and came to the town just for a short visit). The structure of visitors is on Figure 1.

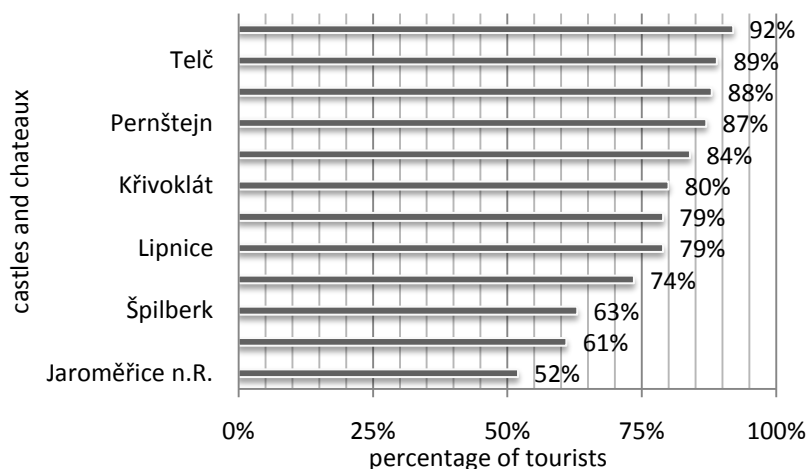


Figure 1: The rate of tourists and one-day-visitors

Figure 2 shows average reasons for visiting individual monuments. There are significant differences between them. Visitors usually come to castles and chateaux during a one-day trip (46%). While 68% people visit Hluboká Castle during their trip, in Uherčice the proportion is only 13%, which is highly atypical, and this is followed by Jindřichův Hradec where the percentage is 30%. About one third of visitors come to a castle during their holiday. Again an atypical proportion of 79% come to Uherčice during their holiday spent in the vicinity. Also Rožmberk castle is situated in a popular holiday resort and a high percentage of visitors (48%) stop by at the castle during their holiday. Visiting relatives' has still been a significant way of spending holiday which makes a difference in the proportion of paying visitors to castles and chateaux (11%). The largest number of visitors who are provided board and lodging by their relatives is in Jindřichův Hradec (36%). On the other hand, in Uherčice the proportion is negligible (1%). The number of those who are passing through, heading for another location and just stop to visit a monument is fairly low, only about 5% on average, even though the percentage ranges from 2 to 15%. Only 3% of business travellers take advantage of their trips to visit monuments, but surprisingly enough in Křivoklát the proportion is 8%.

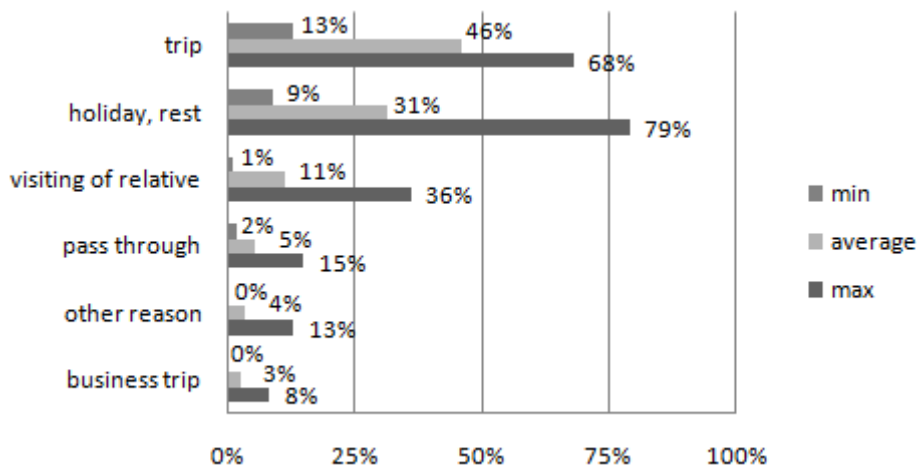


Figure 2: Why you come here?

In monuments where the proportion of foreign tourists is higher, we could discover some differences between natives and foreigners. As an example we can mention Konopiště chateau in Figure 3. Even though the proportion of those who visit Konopiště during a trip or holiday is about the same as in other destinations, 54% of foreigners visit the castle during their holiday while only 20% of domestic tourists do so. Foreigners often stop by in Konopiště also when they are just passing by (16%).

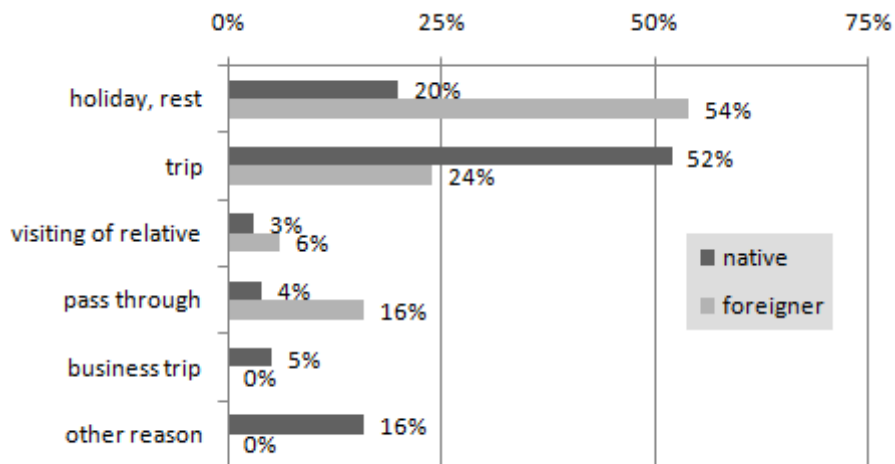


Figure 3: Why you come to chateau Konopiště?

Also reasons to visit popular castles and chateaux can differ significantly in natives and foreigners. For example Telč castle (Figure 4) is mostly visited by people who decided to do so base on their own experience or recommendation by friends (about two thirds of answers). Foreigners base their decision mostly on printed materials which they manage to obtain (43%).

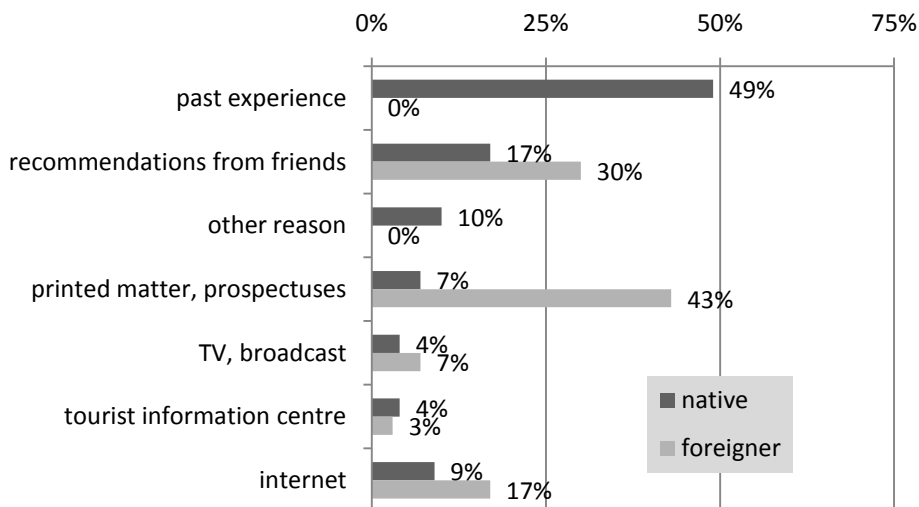


Figure 4: Chateau Telč visiting motivation - monument of UNESCO

Because we also know the average number of daily chateau or castle visitors, we are able to calculate the ATO according to equation.

$$\text{Attractiveness of a castles and chateaux (ATO)} = d * n * f / 1000$$

We defined the ATO from the average distance of the tourists' place of residence from the destination; \underline{n} is the average number of daily chateau or castle visitors and the mean number of repetitive attendance at castles and chateaux.

Where \underline{d} is the average distance of the place of residence from the destination and \underline{n} is the average number of tourists and visitors per day in the given region, \underline{f} is the mean number of repetitive visits to castles and chateaux. The results of our calculation are shown in Figure 5.

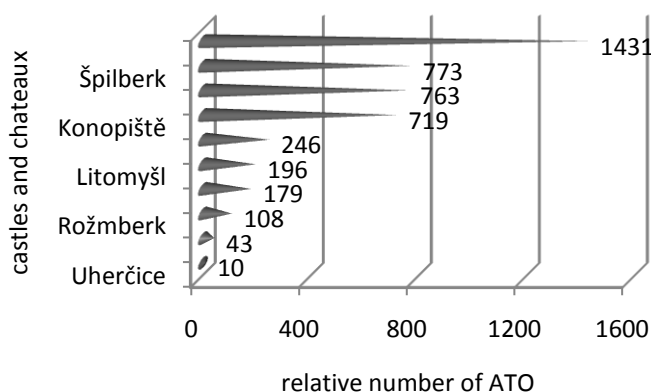


Figure 5: Attractiveness of a castles and chateaux (ATO)

Relationship between attractiveness and economic benefits

The close correlation between the ATD and economic benefits of tourism for a destination has been documented in our previous work¹. The data about the cost of tourists' stays is rather distorted, since it is not easy for visitors to estimate their expenses accurately. It can be very difficult to answer the following question "How much did you, on average, spend during your stay on accommodation, food and other things per day?", if we consider that the respondent often travels with all his family and stays in various places. His/her expenses can vary significantly on individual days.

Therefore, we used data from both the researches (regions and towns) to determine the correlation between average expenses (which influence the sales of local businessmen) and the ATD. It means we had a total of 29 pieces of data

obtained for regions, large towns and smaller villages. Moreover, the data for Prague differ significantly from data obtained for other destinations since nearly three fifths of all foreign tourists visit only Prague and its environs reachable during a one-day trip. Therefore, we calculated the correlation including Prague and excluding it. Since the equations differ according to the aspects we select, we attempted to find the simplest relations in which the difference between the calculated and discovered value of sales is as small as possible. We concluded that the economic benefits (expressed as the sales of service providers) of tourism for the given destination can be calculated from the following relationship:

$$\frac{\text{Economic benefit of tourism for the specific destination (in mil. of Euros/year)}}{\text{ATD}} = 0.019$$

When the linear correlation was calculated from Table 1 for column “Total amount of money spent by tourists per year in billions of Euros“, as an independent variable and “General attractiveness of the region“, as a dependent variable.

Conclusions

The comparison of results obtained from individual publicly accessible monuments shows the following:

- The largest proportion of visitors to castles and chateaux originates from those who shortly visit the region with the intention to visit a castle or a chateau.
- Regions which are popular holiday destinations boast a greater portion of tourists who visit a monument even repeatedly.
- In some regions a visit to a relatives' or friends' house can play an important role.
- The greatest portion of visitors to a castle or a chateau who make a trip to visit the monument or who are spending their holiday there is in popular tourist regions.
- Reasons and motivation for visiting monuments and sources of information can differ significantly in domestic visitors and foreigners. Domestic foreigners make decisions mostly on the basis of their own experience or recommendation by friends; foreigners are mostly inspired by printed materials.

The paper summarizes the information regarding the utilisation of quantitative marketing research for the purpose of determining the attractiveness of a tourist

destination (ATD) or attractiveness of a castles and chateaux (ATO). To determine the ATD, we used the results of visitor monitoring in fifteen tourist regions of the CR during 2005, and twelve castles and chateaux in the CR during 2009. Due to the fact we used a standardized questionnaire and a standard method of monitoring was used as well, we were able to compare the character and intensity of tourism in selected destinations. The basic prerequisite for the quantitative assessment of the intensity of tourism in the given location is the estimate of the number of visitors. This paper has confirmed the possibility of using the ATD or ATO for complex evaluation of the degree, type and intensity of tourism in the researched destinations. Beside ATD/O values characterizing the intensity of tourism related to the number of inhabitants or the size of the destination were calculated. This method can be used to measure the attractiveness of individual events organised in a destination (festivals, sports competitions, congresses etc.), too.

It is important for people who are in charge of the management and marketing of a tourist destination or castles and chateaux to obtain feedback when they make marketing decisions or decisions regarding changes in the destination image. It is becoming apparent that the quantity called ATD or ATO could be a suitable tool for the comparison of various destinations or heritage objects, or it could be used to determine the changes of ATD/O in time. It proved to be true that the ATD/O calculated from non-economic data significantly correlates with economic benefits of tourism in the given destination.

References

- [1] Bártů, L., Bartoš, P., Duchková, P., Králová, P., Křešničková, V., Vorlová, A., (2006). Analýza a hodnocení vybraných ukazatelů pro řízení cestovního ruchu ve třech destinacích. Diplomové práce. Katedra řízení. Zemědělská fakulta, JČU, České Budějovice
- [2] Besculides, A., M. E. Lee, and P. J. McCormick (2002). "Residents' Perceptions of the Cultural Benefits of Tourism." *Annals of Tourism Research*, 29 (2): 303-19.
- [3] Burešová, M., Dernerová, H., Trávníčková, L., Peroutková, V., Filipová, V., Švábová, Z., Kadlecová, J., Macháčková, V., Podhrázská, D., Tříletá, E., Kolínková, A., Veselá, H.: Character profile of visitor chateau or castle. Students' thesis – 12 times, College of polytechnics Jihlava, Jihlava (2009)

- [4] Clements, C., J. Schultz, and D. Lime (1993). "Recreation, Tourism, and the Local Residents: Partnership or Co-existence?" *Journal of Park and Recreation Administration*, 11: 78-91.
- [5] CzechTourism (2006). Monitoring návštěvníků v turistických regionech a oblastech České republiky. C.O.T. business, ISSN 1212-4281, leden 2006, p. 24-25
- [6] Driver, B., P. Brown, and G. Peterson (1991). *Benefits of Leisure*. State College, PA: Venture.
- [7] Esman, M. (1984). "Tourism as Ethnic Preservation: The Cajuns of Louisiana." *Annals of Tourism Research*, 11: 451-67.
- [8] GfK: Monitoring návštěvníků v turistických regionech České republiky, léto 2005, <http://www.czechtourism.cz/?show=002025>
- [9] Go, M. F., and R. Govers. 1999. The Asian perspective: Which international conference destinations in Asia are the most competitive? *Journal of Convention & Exhibition Management* 35 (5): 50-60.
- [10] Hu, Y., and R. Ritchie (1993). "Measuring Destination Attractiveness: A Contextual Approach." *Journal of Travel Research*, 31 (1): 25-34.
- [11] Kerstetter, D. L., J. J. Confer, and A. R. Graefe (2001). "An Exploration of the Specialization Concept within the Context of Heritage Tourism." *Journal of Travel Research*, 39 (3): 267-74.
- [12] McCain, G., and N. M. Ray (2003). "Legacy Tourism: The Search for Personal Meaning in Heritage Travel." *Tourism Management*, 24: 713-17.
- [13] Russo, A. P., and J. van der Borg (2002). "Planning Considerations for Cultural Tourism: A Case Study of Four European Cities." *Tourism Management*, 23: 631-37.
- [14] Smutek, M.: Monitoring návštěvníků v turistických regionech ČR, Metodika průzkumu, Institut Rozvoje Podnikání, Ostrava, Březen 2005, <http://www.czechtourism.cz/?show=002025>
- [15] Stevens, T. (1992). "Trends in the Attractions Industry." *World Travel and Tourism Review*, 2: 177-81.
- [16] Thach, S. V., and C. N. Axinn (1994). "Patron Assessments of Amusement Park Attributes." *Journal of Travel Research*, 32 (3): 51-60.

- [17] UNCSD, 1999. Report on the seventh session, New York: Sustainable tourism. United Nations Commission on Sustainable Development., New York. http://www.un.org/esa/sustdev/report99/csd7report_en.htm
- [18] Uysal, M. 1998. The determinants of tourism demand: A Theoretical perspective. In The economic geography of the tourist industry, ed. D. Ioannides and K. G. Debbage, 79–98. London: Routledge.
- [19] Vaníček, J. (2006). Lze měřit atraktivitu turistické destinace? C.O.T. business, ISSN 1212-4281, Duben 2006, s.42-43 (2006)
- [20] Vaníček, J.: Measuring of the attractiveness and intensity of tourism in tourist destinations in the Czech Republic. Tourism Today No.6, autumn 2006, p. 161-170, ISSN 1450-0906 (2007).
- [21] Williams, D. R., M. Patterson, J. W. Roggenbuck, and A. E. Watson (1992). "Beyond the Commodity Metaphor: Examining Emotional and Symbolic Attachment to Place." Leisure Sciences, 14: 29-46.
- [22] Vaníček, J: Folk architecture and tourism in the Czech Republic. Annual Conference Proceedings of Research and Academic Papers - Volume XXII: Education Across the Waters: Expanding the Boundaries of Tourism and Hospitality, 2010, volume 22, is. 22, s. 315-322, ISSN 1091-9120.
- [23] Vaníček, J: Measuring of the attractiveness and intensity of tourism in castles and chateaux Annual Conference Proceedings of Research and Academic Papers - Volume XXII: Education Across the Waters: Expanding the Boundaries of Tourism and Hospitality, 2010, volume 22, is. 22, s. 214-222, ISSN 1091-9120.

Profil návštěvníka českých hradů a zámků

Abstrakt

Práce uvádí podstatné části přednášky na výroční konferenci Mezinárodní organizace učitelů cestovního ruchu (ISTTE), která se konala ve dnech 18 - 22. Října 2010 v Long Beach, Kalifornie, USA. Práce vychází z marketingového výzkumu prováděného na dvanácti hradech a zámcích zaměřených na profil návštěvníka těchto kulturních památek. Srovnává některé výsledky získané na jednotlivých objektech z těchto pohledů: A) Důvody a motivace návštěvníka k návštěvě hradu nebo zámku. B) Úroveň poskytovaných služeb provozovatelem památkového objektu. C) Přínos návštěvníků hradu a

zámku pro cestovní ruch v regionu. D) V práci je výpočet atraktivity jednotlivých památkových objektů. E) Výsledky jsou porovnány s atraktivitou jednotlivých regionů České republiky.

Klíčová slova

Profil návštěvníka, atraktivita, hrad, zámek, marketingový výzkum, cestovní ruch.

Contact

doc. RNDr. Jiří Vaníček, CSc.

Department of Travel/Tourism, College of Polytechnics Jihlava, Czech Republic, Tolstého 16, 586 01 Jihlava, vanicek@vspj.cz

Professional Text Processing as Platform for Professional Language Teaching at Tertiary Education Institution

Martina Benešová, Miloslav Reiterman

The Department of Languages, the College of Polytechnics
Jihlava

Abstract

In the modern information society, where there is plenty of information and its sources flooding not only learners, but the whole society, it is fatal to be able to be versed in gaining and processing information. The problem which the students must learn to face is the fact that most needed information sources are available in foreign languages. Thus, the concept of professional English language teaching has been born in the field of study Finance and Management at VSPJ.

Key words

Information society, looking up information, professional English language teaching, study materials for professional English language teaching.

Introduction

In the modern information society, where there is plenty of information and its sources flooding not only learners, but the whole society, it is fatal to gain a brand new skill: the aggregate of looking up the information, going through the sources, analysing, assessing and applying it. And namely this can be regarded one of the substantial, indisputable missions of a modern up-to-date tertiary education institution. The problem which the students must learn to face is the fact that most needed information sources are available in foreign languages. For the above mentioned, the traditional old system of professional language teaching based on using traditional language textbooks turned out far inefficient and insufficient. Traditional professional language textbooks are created so that they make the learner familiar only with the twisted reality of simplified, unreal texts which do not and cannot prepare the learner for the encounter with and filtering the particular needed information diffused in long texts of one or more sources. In our opinion, this is the approach to

studying which should be rigidly required from students by all university and college teachers. The statistics of the extremely poor college library attendance at VSPJ may serve as clear evidence. [1]

Necessity for New Approach

In the year of 2008, the teachers of professional English language in the field of study Finance and Management at the College of Polytechnics Jihlava (VSPJ) mapped the knowledge level of the students in the last semester of the course of professional English language. The results were not satisfactory. Therefore, the whole teaching process was subjected to the detailed evaluation. The existing study materials proved to be inefficient in providing the students with the brand new skills inevitable for succeeding in the modern information society.

The existing study materials were, for that reason, analysed. The available so called professional economic textbooks generally contain approximately 73% of their contents focused on management and marketing (cf. e.g. [2], [3]). This sort of texts is generally the easiest to cope with and to understand. Moreover, such texts are simplified, so they cannot prepare the student for his/her real professional life, where he/she does not meet any simplification. Apropos, many important economic topics, which are not as reader-friendly, are not even mentioned and included in the previously used study materials. So, the students were not even able to present any topic related to macroeconomics, microeconomics, international trade, finance. It is far beyond any dispute that the graduate and even the student of this field of study should be able to ask about, to express his/her opinion about, to comment on, to analyse some of the thorniest problems and questions which people and peoples have to face today (e.g. economic systems and the level of government interventions, political situation, international relations and trade, current economic crisis and its causes and after-effects).

Hence in 2008, the new concept of professional English teaching in the field of study of Finance and Management at the College of Polytechnics Jihlava (VSPJ) was adopted to reflect the requirements of the modern knowledge society. The concept was born on the base of the cooperation between the Department of Economic Studies and the Department of Languages. In accordance with the new concept of professional English language courses taught, it has proved necessary and reasonable to link the students' knowledge of basic economics, mathematics and their ability to express themselves in the English language. [1] Such complex approach calls for interdisciplinary

relations within VSPJ, and there is a need for professional English teachers to get acquainted with basics of these fields.

The whole course consists of four levels, where each focuses on the basics of a particular economic area. The first introductory level aims at the fundamentals of economics (microeconomics, macroeconomics, international trade), the second level at management, the third level at marketing and the final fourth level at finance (money matters, banking, stock market, securities, accounting).

The structure of each chapter is as follows: Part A – text and key terms, Part B – exercises based on the text and key terms, Part C – revision of grammar and grammar exercises and Part D – additional materials.

The text in Part A is an authentic economic one, and serves as a platform for further activities within the chapter. The longer text is chosen intentionally so that the student has to search the required information in it. The text is chosen from original professional economic literature. Under no circumstances, it is not required to use simplified, artificial texts composed solely as a teaching material. The student has to be prepared for his/her **real** professional life by **real** materials.

This new approach enables the student to train and master the skills of searching and processing the valid information. On no account, the students are not made and encouraged to memorize the text or its passages.

The student gains this way the theoretical knowledge of the professional text analysis. With the help of the teacher, the student practices the text analysis and interpretation. The student is asked to formulate the main theme of the text and to be able to orientate in the text contents. The independent oral expression of the student is also required.

In Part B, there are about twenty different types of exercises of all different sorts building professional language system and evolving professional language tools – vocabulary, pronunciation, grammar structures and language functions; and skills – speaking, reading, writing, listening.

As for the grammar, the students are expected to know the basic grammar from secondary schools. Part C is an extra bonus in the new concept of professional English language course and only responds to the generally poor grammar knowledge of the students currently brought from the secondary school.

Tertiary Education Institution as Provider of Professional Language

As a renowned expert teacher in the field of legal English PhDr. Marta Chromá, Ph.D. from the Faculty of Law, Charles University in Prague says, “only such language teaching at a tertiary education institution makes sense if it is specialized, i.e. it provides students with the opportunity to master the foreign language in the field they specialize in. The reason is that the general language is taught at secondary schools, and students have many chances to improve their knowledge and skills at language schools; a tertiary education institution cannot substitute a secondary school. ... The students should be able to come to realize that the knowledge of foreign languages increases their labour market price... Personnel agencies are at present complaining of the shortage of the graduates able to use two foreign languages professionally.” [4]

There is no other way than to agree. In our opinion, in the obligatory language courses at a tertiary education institution, there is definitely no space for general language teaching. This can be learnt, practiced and mastered individually (language schools, courses, home study etc.). Naturally, VSPJ can help within the scope of available general language optional courses (courses of basic English grammar, conversational courses, Presentation Skills in English, professional courses taught in foreign languages), within the scope of Erasmus programme activities (study and work stays) and within the scope of other activities (business weeks etc.).

It is easy to calculate that an average university/college student spends about 90% of his/her foreign language study time at primary and secondary schools. We can see that only 10% is left for language courses at tertiary education institutions. It is, then, obvious that at tertiary education institutions, there is no spare time for making up for the lacks in the general language. These 10% definitely have to be spent on professional language teaching. It is exactly the same situation as in other disciplines taught at tertiary education institutions. Let us take an example of mathematics; many of new-coming students have serious problems with calculating with fractions. They were theoretically taught, yet they cannot use it. Nevertheless, the mission of a tertiary education institution is not to teach them perfect calculating with fractions again (it is the task for each particular student who is in trouble to close the gap) but to provide them with the chapters of mathematics respective to the university/college level (limits of sequences and functions, derivatives, integrals, differential equations, series). It is valid in the language teaching even more because each secondary school graduate has to pass his/her leaving examination in a foreign language. We cannot spend the precious time on

general language which should be taught at primary and secondary schools (the required knowledge level for the new-coming students to a tertiary education institution is CEF B1/B2), and at the end of the whole professional language course be excited about how well we were able to teach our students (or rather to help them catch up on) their primary or secondary schoolwork. In such a case, it means that the mission of a modern up-to-date tertiary education institution and the reason why the students should come to such an institution are not fulfilled. The aim is not, therefore, to catch up on the primary or secondary schoolwork, but to acquaint the students with the academic language.

Teaching students the academic knowledge means to let them be able to write a correct annotation, to prepare a professional presentation, to make them to master academic reading (reading a professional text and its analysis and interpretation, expressing one's own attitude and point of view), to read numerals and graphs, to get oriented in the professional vocabulary.

As a Chinese proverb says, a picture is worth a thousand words. Before the students can master economic English, they must have working knowledge of graphs. Graphs are an essential tool of modern economics. They provide a convenient presentation of data or of the relationship between two variables. This is the reason why the topic of graphs engages so much space in the course described above comparing to other mathematical areas touched. Apropos, graphs are an integral part of most expert presentations which the students are required to be able to prepare and will be expected to perform in their professional life. [1]

Grammatical features typical for a professional text (passive above all, specific word order – cf. [5], etc.) are highlighted.

A tertiary education institution has to provide students with proficiency, which implies that foreign language teaching at tertiary education institutions equals to professional foreign language teaching.

Conclusion

The new concept of professional English teaching described above is the result of the efforts for interdisciplinary relations at VSPJ in practice. The aim of such courses is, of course, not to teach the particular disciplines of economics, but to encourage the students to use English professional sources and to make them feel confident. If the students were not given the chance of applying their vocational knowledge via the English language, they would stay insulated from

huge amount of information sources and could not succeed in their professional life.

Together with the before mentioned the importance of such knowledge and skills is valid not only for our student, but above all for the graduate in his/her professional life (using firm manuals in foreign languages, being able to present the firm and its products, dealing with foreign partners, succeeding in the European environment). All of these skills and knowledge have to be in accordance with the profile of the graduate of VSPJ.

Literature

- [1] BENEŠOVÁ, Martina; REITERMAN, Miloslav The Role of Languages In the Modern Society. In **Matematika v ekonomické praxi : sborník příspěvků z konference Matematika v ekonomické praxi konaného v Jihlavě od 9.-10. 12. 2010** . Jihlava : VŠP Jihlava, 2010. s. 100.
- [2] COTTON, David; FALWEY, David; KENT, Simon. **Market Leader Intermediate : New Edition**. Harlow : Pearson Education Limited, 2005. 176 s. ISBN 0582838096.
- [3] TULLIS, Graham; TRAPPE, Tonya. **New Insights into Business**. Harlow : Longman, 2000. 176 s. ISBN 0582335531.
- [4] **Pracepropravniky.cz** [online]. 21.4.2008 [cit. 2010-12-29]. Rozhovor s Martou Chromou - O jazykové vybavenosti absolventů právnických fakult. Dostupné z WWW: <<http://www.pracepropravniky.cz/rozhovor-tydne/rozhovor-s-martou-chromou/>>.
- [5] SLUNEČKOVÁ, Lenka. Zvládnutí slovosledu u studentů odborné angličtiny na VŠ. **Cizí jazyky**. 2009/2010, 53, 5, s. 149-150.

Zpracování odborného textu jako platforma pro výuku odborného jazyka na vysoké škole

Abstrakt

V moderní informační společnosti, kde je k dispozici velké množství informací a jejich zdrojů, které zahrnují nejen studenty, ale také celou společnost, je životně důležité umět tyto informace získávat a zpracovávat. Problém, kterému se student musí naučit čelit, je fakt, že většina potřebných zdrojů informací je dostupná v cizích jazycích. Proto na oboru Finance a řízení na VŠPJ vznikl nový koncept výuky odborného anglického jazyka.

Klíčová slova

Informační společnost, vyhledávání informací, výuka odborného Anglického jazyka, studijní materiály pro výuku odborného Anglického jazyka.

Kontaktní údaje na autory

Mgr. Martina Benešová
Katedra jazyků
VŠP Jihlava
Tolstého 16
586 01 Jihlava
e-mail: benesova@vspj.cz
tel.: +420 567 141 185

Ing. Miloslav Reiterman
Katedra jazyků
VŠP Jihlava
Tolstého 16
586 01 Jihlava
e-mail: reiterman@vspj.cz
tel.: +420 567 141 183

Postmodifying Infinitive

Stanislava Hralová

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstract

The principal aim of the work was to ascertain to what extent and under what conditions a postmodifying infinitive can be replaced by a relative clause. The research material drawn from two sets of stylistically different samples, fiction and academic prose showed on the basis of the results that the postmodifying infinitive is more common in academic prose than in fiction. The fiction sources yielded 1644.1 average pages with the 594 postmodifying infinitives which means that one postmodifying infinitive occurred on 2.8 pages. In other words there were ten postmodifying infinitives on 28 pages. On the other hand in academic prose there were 459 postmodifying infinitives on 792.7 pages. There was one postmodifying infinitive on 1.7 pages, i.e. there were 10 postmodifying infinitives on 17 pages. In academic prose the postmodifying infinitive appears to be more frequent in both the forms of the Present Simple Active and Present Passive Infinitives. The occurrence of the postmodifying infinitive was approximately twice higher in academic prose for the Present Simple Active Infinitive and approximately three times higher for the Present Passive Infinitive. The occurrence of other forms of infinitives is almost insignificant. In the excerpted sentences the postmodifying infinitive occurred as a postmodifier of the subject, object, subject complement and adverbial. It also appeared in apposition and in elliptical or one-constituent sentences. Postmodifying infinitives allow correspondences with relative clauses [29]. In the corpus of 1,053 postmodifying infinitives there occurred 472 infinitives corresponding to relative clause alternatives, it makes 45%.

Key words

Postmodifying infinitive, postmodifier, attribute, apposition, academic prose, fiction, subject, object, adverbial, complement, relative clause

Introduction

In English there is a tendency to express what Czech construes as finite subordinate clauses by nonfinite clauses. This leads to the compression of the sentence structure. The most frequent means of the sentence condensation

are the infinitive, the participles and the gerund. From the historical development of the two languages it appears that the number of the condensers in the Czech language during its development has decreased, whereas in the English language the number of the condensers has increased in a remarkable manner. By comparing the situations in the grammatical systems of the two languages we can find that the dynamism of English verbs has decreased since the old period, whereas Czech verbs have become more dynamic during their development.

The postmodifying infinitive occurs in both English and Czech but it is more frequent in the English language and there are more various forms, for some of which the Czech language has no equivalent form [6]. This is a natural consequence of the fact that the order of the words in analytical languages is relatively much more fixed than in languages with synthetic grammatical structures [38].

The principal aim of the work was to ascertain to what extent and under what conditions a postmodifying infinitive can be replaced by a relative clause. The study was carried out on a material of approximately one thousand examples excerpted from fiction and academic prose with a view to a secondary aim: potential stylistic differentiation. For this purpose five novels written by British authors were chosen, all of them published not later than in the seventies of the 20th century. Then a complete excerption was carried out and as a result 577 sentences all containing the postmodifying infinitive were obtained.

The same procedure was adopted with academic prose. The sentences were extracted from five different branches of science: medicine, philosophy, sociolinguistics, psychology and history of the English language. About 438 samples of sentences containing the postmodifying infinitive were collected and sorted with regard to their syntactic function and position of the head element.

Then attention was paid to the frequency of all forms of the infinitive. Forms in which the postmodifying infinitive is being used in both fiction and academic prose were presented in different Tables and Graphs. The figures show the distribution of the postmodifying infinitive in fiction as well as in academic prose. Other aspects of classification were the syntactic functions of the head of the postmodifying infinitive and the semantics of the head noun.

As one of the most important aims of the work is to ascertain to what extent and under what conditions a postmodifying infinitive can be replaced by a relative clause a distinction had to be made between simply postmodifying and

appositively postmodifying nonfinite verb forms [29]. Distinction between appositive and postmodifying function is based on the semantics of the head noun. A postmodifying infinitive follows a concrete noun, whereas an appositive infinitive an abstract noun [7]. Postmodifying infinitives allow correspondences with relative clauses [29].

To some extent attention was paid to modal and nonmodal meaning of the postmodifying infinitive and under what condition the postmodifying infinitive can be modal. [29].

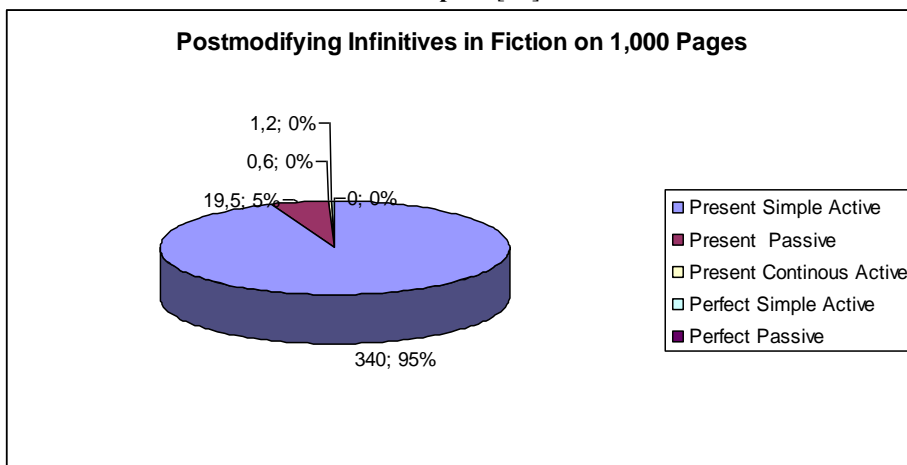
After obtaining adequate quantitative data, counting and sorting them some conclusions could be drawn.

Postmodifying infinitive in general

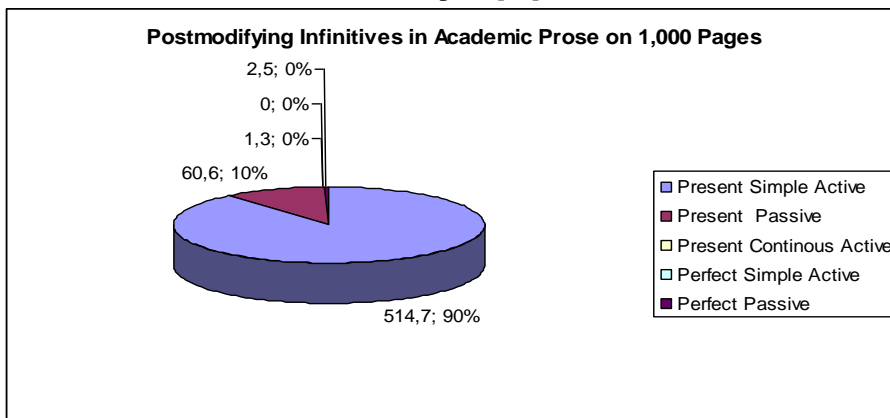
The research material was drawn from two sets of stylistically different samples, fiction and academic prose. The fiction sources yielded 1644.1 average pages with 594 postmodifying infinitives, which means that one postmodifying infinitive occurred on 2.8 pages. In other words there were ten postmodifying infinitives on 28 pages (Graph 1). On the other hand in academic prose there were 459 postmodifying infinitives on 792.7 pages. There was one postmodifying infinitive on 1.7 pages, i.e. there were 10 postmodifying infinitives on 17 pages (Graph 2). For better illustration there are mostly graphs and tables presenting occurrence of postmodifying infinitives on 1,000 pages. On the basis of these results it thus appears that the postmodifying infinitive is more common in academic prose.

The samples do not contain the Perfect Continuous Infinitive, because there was no occurrence of this infinitive in any excerpted sentences. After counting the occurrence of the infinitives in the respective number of pages the following figures were obtained: for fiction there was one Present Simple Active Infinitive on 2.9 pages and one Present Passive Infinitive on 51.3 pages, in academic prose the postmodifying infinitive appears to be more frequent in both the forms of the Present Simple Active and Present Passive Infinitives. There was one Present Simple Active Infinitive on 1.9 pages and one Present Passive Infinitive on 16.5 pages. The occurrence of the postmodifying infinitive was approximately twice higher in academic prose for the Present Simple Active Infinitive and approximately three times higher for the Present Passive Infinitive. The occurrence of other forms of infinitives is insignificant.

Graph 1 [11]:



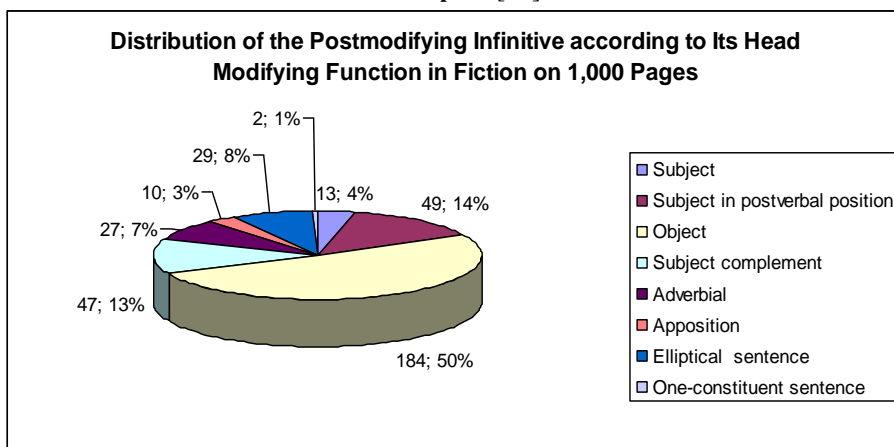
Graph 2 [11]:



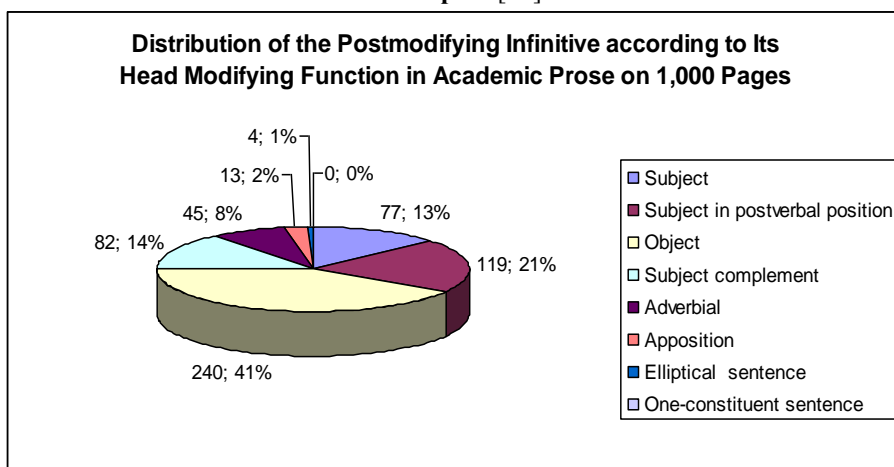
In the excerpted sentences the postmodifying infinitive occurred as a postmodifier of the subject, object, subject complement and adverbial. It also appeared in apposition and in elliptical or one-constituent sentences (Graph 3). In academic prose there were hardly any elliptical sentences and no example of one-constituent sentence (Graph 4).

The postmodifying infinitive occurs most frequently as an object modifier. Then, in respect of frequency, there is the subject and the subject in postverbal position, then the subject complement and adverbial. There were cases of multiple postmodifying infinitives and cases of coordination with a multiple head postmodified by the infinitive. In most of the cases the postmodifying infinitive immediately postmodifies a constituent of the clause, it also occurs in a chain of modification structures as the second or even third component

Graph 3 [11]:



Graph 4 [11]:



In all the collected samples there occurred cases of the infinitival attribute with a preposition and relative pronoun or with only adverbial relative. The cases with the preposition and the relative pronoun are, according to Quirk et al. [29], more formal than those with the infinitive clause only.

The postmodifying infinitive clauses can be active or passive and it seems to be possible to use either active or passive infinitives with no or little change of meaning [29]. If the antecedent can be interpreted as the subject, then there is no passive interpretation and on the contrary it is possible to use passive if the antecedent can be interpreted as the object. According to Quirk et al. [29] in “the existential sentence pattern there + be + noun phrase + to-infinitive clause which is allied to relative clauses” the occurrence of active or passive infinitives is also possible with no or

little change of meaning. In some cases it is natural to use only active infinitives and in some only passive. “There is no passive equivalent if for is used to introduce a subject” [29]. When the head is a quantifier using the passive, seems rather cumbersome, so the quantifier is followed by the active infinitive. “With a there-construction there is no voice restriction.” [29]

An example of the postmodifying infinitive of the subject:

- (1) So the *angle to go for* had to be knowing a lot, seeing a lot, caring a lot but only in unpredictable ways, or ways that could be passed off as unpredictable. [40]

An example of the postmodifying infinitive of the subject in postverbal position:

- (2) The results were far from spectacular in the small tight fibrous prostates where there was *nothing to enucleate*. [41]

An example of the postmodifying infinitive of the object:

- (3) ‘Had he *anything to suggest* about your problem?’ [40]

An example of the postmodifying infinitive of the subject complement:

- (4) This is not the *place to debate* the matter of hormone treatment of prostatic carcinoma. [41]

An example of the postmodifying infinitive of the adverbial:

- (5) In the *method to be described* here there are three distinct stages. [41]

Examples of the infinitival attribute in elliptical sentences:

- (6) *Nothing to give* her away. [43]

An example of the postmodifying infinitive in one-constituent sentences:

- (7) ‘What a lovely *place to live*.’ [44]

An example of the postmodifying infinitive in apposition:

- (8) Freud had said that we are all balanced between conflicting needs: the *need to live*, and the *need to die*. [44]

The subject modified by the infinitive

Out of 1,053 cases of the postmodifying infinitives there were 257 cases of the infinitive modifying the subject of a clause in both fiction and academic prose. From these 257 cases of the infinitive modifying the subject 102 postmodifying infinitives were found in fiction on 1,644.1 pages and 155 postmodifying infinitives in academic prose on 792.7 pages. The subcorpus of the subject modified by the infinitive does not contain continuous infinitives, there was no occurrence of these forms in postmodification of the subject. The occurrence of the infinitives modifying the subject on 1,000 pages shows that the infinitive is 3.2 times more common in academic prose (Table 1). As for the individual infinitives in academic prose, the Present Active Infinitive is 2.9 times more frequent and the Passive Infinitive is 4.8 times more frequent than in fiction.

Table 1: Postmodification of the Subject [11]

Number of pages		Present Simple Active	Present Passive	Perfect Simple Active	Perfect Passive	Total
Fiction	1,000	54.1 87.2%	7.3 11.8%	0.6 1%	0 0%	62 100%
Academic prose	1,000	157.7 80.6%	35.3 18.1%	0 0%	2.5 1.3%	195.5 100%
Total	2,000	211.8 82.3%	42.6 16.5%	0.6 0.2%	2.5 1%	257.5 100%

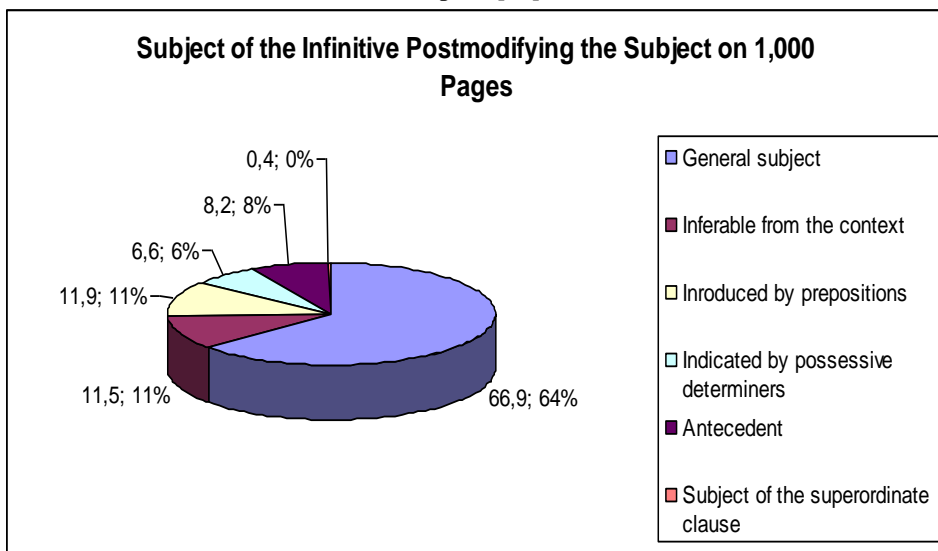
If there is an object interpretation, then there is a corresponding finite relative clause alternative [29]. Moreover, the postmodifying infinitive corresponds to a relative clause if the antecedent is a concrete noun with the interpretation different from the object. The sentences where the infinitive acts as a postmodifier of the subject show that all the passive postmodifying infinitives have modal meaning with a corresponding finite relative clause alternative together with all those where the antecedent is a concrete noun. Taking into account the number of concrete head nouns it thus appears that in the subcorpus of the infinitive modifying the subject there occurred 102 cases of concrete nouns (out of 258) with a possible corresponding relative clause (39.5%). The most frequent heads are words with modal meanings (other than volition), then come nouns of volition, indefinite pronouns, action words, restrictive

markers, quantifiers and words with temporal meaning. The last but not least group is made up of individual words.

The subject occurred in preverbal and postverbal positions. In the subcorpus of 257 cases of postmodifying infinitive there were 83 cases of the subject in preverbal position and 174 cases of the subject in postverbal position, almost exclusively in the existential construction. There occurred only one example of postverbal subject outside the existential construction.

There were 83 cases out of 257 in all the samples where the subject of the infinitive was expressed. In 27 cases the subject is inferred from the context within the sentence or from the previous context. In 164 cases the unexpressed subject is general (Graph 5 showing number of cases on 1,000 pages).

Graph 5 [11]:



The object modified by the infinitive

In all the samples there were 492 cases of the infinitive modifying the object of a clause in both fiction and academic prose, including the prepositional object. From these 492 cases of the infinitive modifying the object 302 postmodifying infinitives were found in fiction and 190 postmodifying infinitives in academic prose. There was no occurrence of perfect infinitives in postmodification of the object. The postmodifying infinitive is 1.3 times more common in academic prose (Table 2 showing number of cases on 1,000 pages). As for the individual infinitives in academic prose, the Present Active Infinitive is 1.3 times more frequent and the Passive Infinitive is 3.9 times more frequent than in fiction.

Table 2: Postmodification of the Object [11]

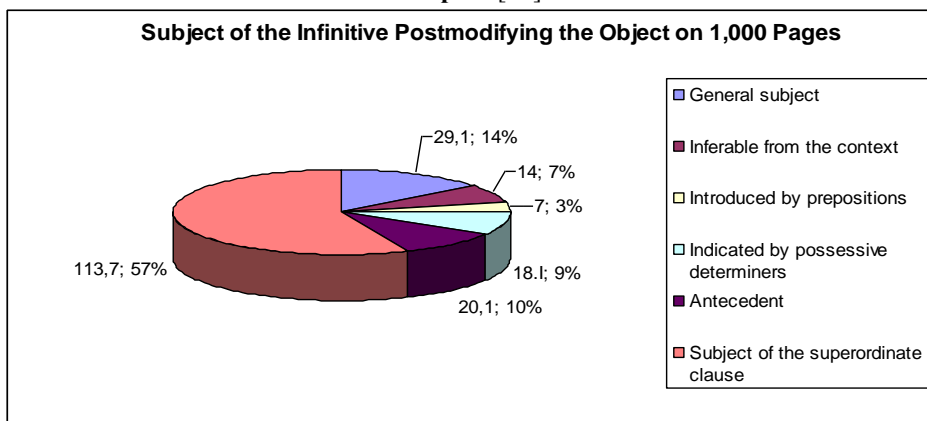
Number of pages		Present	Present	Present	Total
		Simple Active	Passive	Continuous Active	
Fiction		179.4	3.6	0.6	183.6
	1,000	97.7%	2%	0.3%	100%
Academic prose		225.8	13.9	0	239.7
	1,000	94.2%	5.8%	0%	100%
Total		405.2	17.5	0.6	423.3
	2,000	95.7%	4.2%	0.1%	100%

From the 492 cases of the infinitive postmodifying the object there occurred 108 antecedents corresponding to the object of the infinitive. According to Quirk et al. [29], all the passive postmodifying infinitives can be supposed to have modal meaning, as the antecedents correspond to the object of the postmodifying infinitive. If there is an object interpretation, then there is a corresponding finite relative clause alternative. The postmodifying infinitive also corresponds to a relative clause if the antecedent is a concrete noun with an interpretation different from the object. Taking into account the number of concrete head nouns it thus appears that in the subcorpus with the infinitive modifying the object there occurred 185 cases of concrete nouns (out of 499) with a possible corresponding relative clause. (37.1%) The most frequent head nouns are indefinite pronouns, then come action nouns, nouns of volition, words with modal meaning (other than volition), words with temporal meaning, quality nouns, quantifiers, wh-words and restrictive markers. The last but not least group is made up of individual words.

The infinitive postmodifying the object occurred after 477 different verbs and adjectives. The most frequent verbs were *have, feel, give, think of, take, have got, find, use, want, leave, see, resist* and others.

In the subcorpus of 492 infinitives postmodifying the object in 17 cases the subject of the infinitive was introduced by a preposition, in 44 cases it was expressed by possessive determiners of the head nouns, in 49 cases it corresponds to the antecedent, in 277 cases it corresponds to the subject of the finite verb, in 34 instances it can be inferred from the preceding context and in 71 it is general (Graph 6 showing number of cases on 1,000 pages).

Graph 6 [11]:



In the subcorpus there appeared some merged constructions with additional possibilities. In some cases, according to Dušková [6], the postmodifying infinitive is close to the infinitive of purpose and it alternates with prepositional gerund or noun constructions with *for*. In the subcorpus there were 11 postmodifying infinitives close to the infinitive of purpose.

The subject complement modified by the infinitive

In all the samples there were 142 cases of the infinitive modifying the subject complement in both fiction and academic prose. Of them 77 postmodifying infinitives were found in fiction and 65 postmodifying infinitives in academic prose. There was no occurrence of the Perfect Passive Infinitive among the infinitives postmodifying the subject complement. The postmodifying infinitive is 1.8 times more common in academic prose (Table 3 showing number of cases on 1,000 pages). As for the individual infinitives in academic prose the Present Simple Active Infinitive is 1.7 times more frequent than in fiction and the Passive Infinitive is 3.2 times more frequent than in fiction.

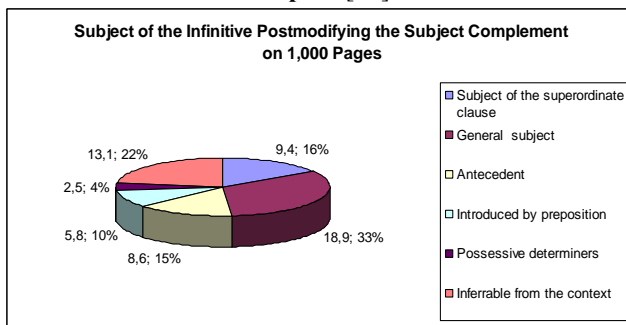
Table 3: Postmodification of the Subject Complement [11]

Number of pages		Present Simple Active	Present Passive	Perfect Simple Active	Perfect Passive	Total
Fiction	1,000	45 96.1%	1.2 2.6%	0 0%	0.6 1.3%	46.8 100%
Academic prose	1,000	77 93.8%	3.8 4.6%	1.3 1.6%	0 0%	82.1 100%
Total	2,000	122 94.6%	5 3.9%	1.3 1%	0.6 0.5%	128.9 100%

From the 143 cases of the infinitive postmodifying the subject complement there occurred 18 antecedents corresponding to the object of the infinitive. All the passive postmodifying infinitives, according to Quirk et al.[29], can be supposed to have modal meaning, as the antecedents correspond to the object of the postmodifying infinitive. The situation as to possible alternation with relative clauses is the same as in the postmodification of the subject and object. In the subcorpus of the infinitive modifying the subject complement there occurred 67 cases of concrete head nouns (out of 146) with a possible corresponding relative clause. (45.9%). The most frequent head nouns are action words, then come words with temporal meaning, indefinite pronouns, restrictive markers, quality nouns, words with modal meaning (other than volition), nouns of volition and quantifiers. The last but not least group is made up of individual words.

In 14 cases the subject of the infinitive was introduced by means of prepositions, in 6 cases by possessive determiners of the head nouns, in 21 cases the subject of the postmodifying infinitive corresponds to the antecedent, in 23 cases the subject corresponds to the subject of the superordinate clause, in 32 cases the subject is inferred from the context within the sentence or from the previous context and in 46 cases there is a general subject (Graph 6 showing number of cases on 1,000 pages).

Graph 7 [11]:



The adverbial modified by the infinitive

In all the samples there were 81 cases of the infinitive modifying the adverbial in both fiction and academic prose. Of these 81 cases of the infinitive modifying the adverbial there were 45 postmodifying infinitives in fiction and 36 postmodifying infinitives in academic prose. There was no occurrence of the Perfect and Continuous Infinitives postmodifying the adverbial. The postmodifying infinitive is 1.7 times more common in academic prose (Table 4 showing number of cases on 1,000 pages). As for the individual infinitives in academic prose, the Present Simple Active Infinitive is 1.7 times more frequent than in fiction and the Passive Infinitive is 1.7 times more frequent than in fiction.

Table 4: Postmodification of the Adverbial [11]

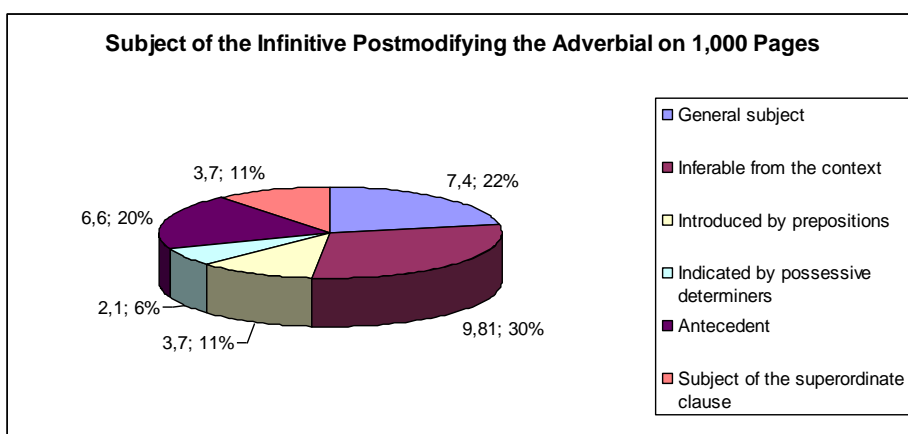
Number of pages		Present Simple Active	Present Passive	Total
Fiction	1,000	24.3 89%	3 11%	27.3 100%
Academic prose	1,000	40.4 89%	5 11%	45.4 100%
Total	2,000	64.7 89%	8 11%	72.7 100%

As regards modal or nonmodal meaning of the infinitive, the situation is the same as in the postmodification of the subject or object. 14 antecedents correspond to the object of the infinitive. There occurred 22 cases of concrete

nouns (out of 82) with a possible corresponding relative clause. (26.8%) The most frequent head nouns are action words, then come volition words and words with modal meaning (other than volition), then indefinite pronouns and adverbs, quality words and words with temporal meaning. The last but not least group is made up of individual words.

In 5 cases the subject of the infinitive was introduced by a preposition, in 16 cases it was expressed by possessive determiners of the head nouns, in 9 cases it corresponds to the antecedent, in 18 cases it corresponds to the subject of the finite verb, in 9 instances it can be inferred from the preceding context and in 24 it is general (Graph 8 showing number of cases on 1,000 pages).

Graph 8 [11]:

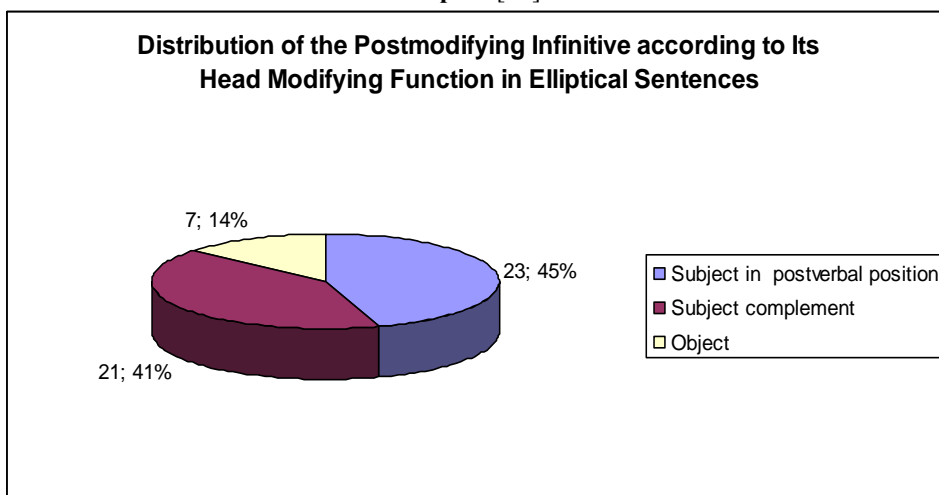


The adverbials occurred in different types of semantic roles. The most frequent was contingency, then process, space and time. In fiction the adverbials belong mostly to the semantic role of cause and in academic prose to the group of manner.

Elliptical sentences

In all the samples there were found 51 cases of the postmodifying infinitive in elliptical sentences in fiction and academic prose. There occurred 23 cases of the infinitive modifying the subject in postverbal position, the infinitive modifying the subject complement occurred in 21 instances and there were 7 cases of the infinitive modifying the object (Graph 9 showing number of cases in all the samples).

Graph 9 [11]:



There were 48 postmodifying infinitives in fiction and 3 postmodifying infinitives in academic prose. It thus appears that elliptical sentences are quite rare in academic prose and they only appear as items in providing a list. There was no occurrence of Perfect and Continuous Infinitives in the elliptical sentences (Table 5 showing number of cases in all the samples).

Table 5: Postmodification of Elliptical Sentences [11]

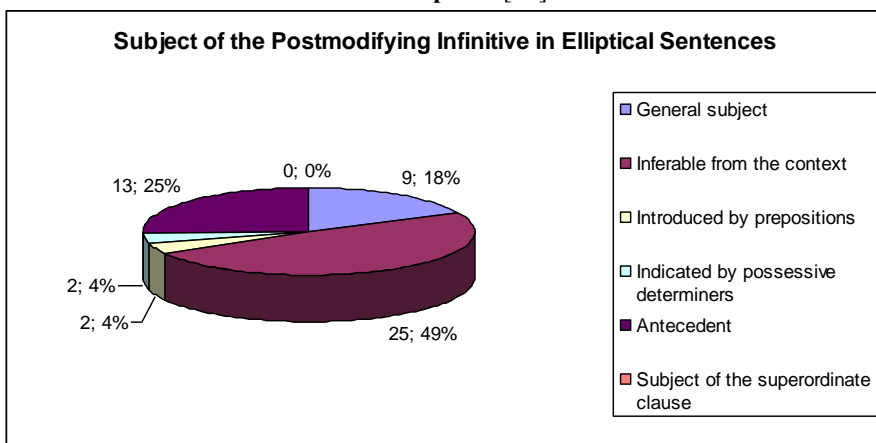
Number of pages		Present	Present	Total
		Simple Active	Passive	
Fiction	1,644.1	45	3	48
		93.8%	6.2%	100%
Academic prose	792.7	2	1	3
		66.7%	33.3%	100%
Total	2,436.8	47	4	51
		92.2%	7.8%	100%

As regards modal or nonmodal meaning of the infinitive, the situation is the same as in nonelliptical sentences. From the 51 cases of the postmodifying infinitive occurring in the elliptical sentences there were 15 antecedents corresponding to the object of the infinitive. The postmodifying infinitive corresponds to a relative clause if the antecedent is a concrete noun. There occurred 31 cases of concrete nouns (out of 51) with a possible corresponding

relative clause. (60.8%) The most frequent head nouns are indefinite pronouns, then there are volition words, action nouns, quality nouns and words with temporal meaning. The last but not least group is made up of individual words.

In 3 cases the subject of the infinitive was introduced by a preposition, in 2 cases it was expressed by possessive determiners of the head nouns, in 12 cases it corresponds to the antecedent, in 7 instances it can be inferred from the preceding context and in 27 it is general. There is no case of correspondence to the subject of the finite verb (Graph 10 showing number of cases in all the samples).

Graph 10 [11]:



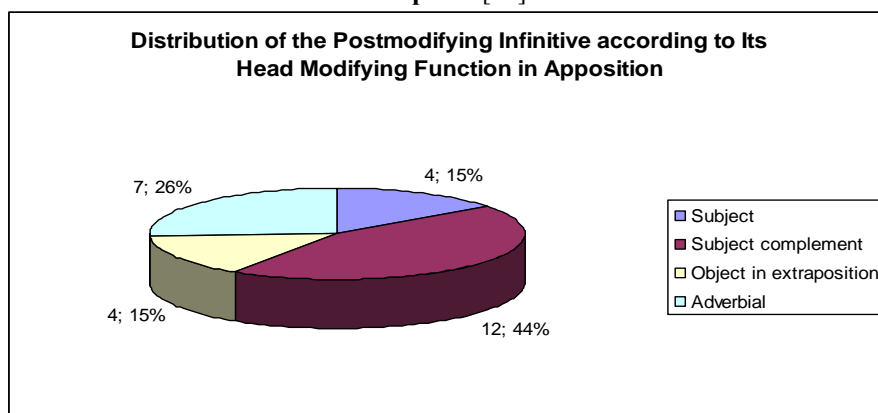
As for one-constituent sentences in the corpus of all the collected samples there occurred 3 cases of the postmodifying infinitive in fiction. There were 2 cases of Present Simple Active Infinitive and 1 case of Present Passive Infinitive.

One-constituent sentences are borderline cases between ellipsis and verbless clauses, so they were included to the part of elliptical sentences.

Apposition

There were 27 cases of postmodifying infinitive with its head noun functioning as apposition. There occurred 4 cases of the infinitive modifying an apposition to the subject, the infinitive modifying an apposition to the subject complement occurred in 12 instances, there were 4 cases of the infinitive modifying an apposition to the object and 7 cases of the infinitive modifying an apposition to the adverbial (Graph 11 showing number of cases in all the samples).

Graph 11 [11]:



In apposition there were 17 postmodifying infinitives in fiction and 10 postmodifying infinitives in academic prose (Table 6).

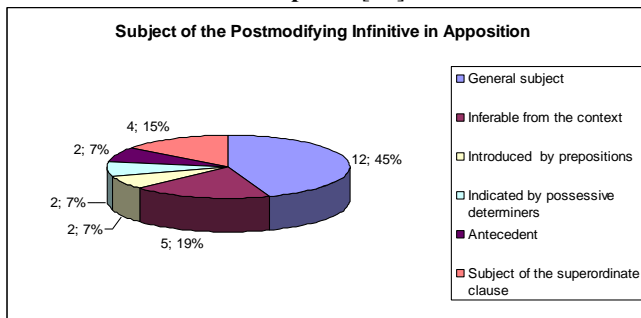
Table 6: Postmodification of Apposition [11]

Number of pages		Present	Present	Total
		Simple Active	Passive	
Fiction		14	3	17
	1,644.1	82.4%	17,6%	100%
Academic prose		9	1	10
	792.7	90%	10%	100%
Total		23	4	27
	2,436.8	85.2%	14.8%	100%

As regards modal or nonmodal meaning of the infinitive, the situation is the same as in illustrating infinitival postmodification of the other clause elements. There were 6 antecedents corresponding to the object of the infinitive. If there is an object interpretation, then there is a corresponding finite relative clause alternative. The postmodifying infinitive also corresponds to a relative clause if the antecedent is a concrete noun. In the subcorpus with apposition there occurred 9 cases of concrete nouns (out of 28) with a possible corresponding relative clause. (32.1%) The most frequent head nouns are volition nouns, then there are indefinite pronouns, action nouns, words with modal meaning (other than volition), quality nouns and words with temporal meaning. The last but not least group is made up of individual words.

In 4 cases the subject of the postmodifying infinitive corresponds to the subject of the finite verb, in 2 cases it was introduced by a preposition, in 2 cases by possessive determiners of the head nouns, in 2 cases it corresponds to the antecedent, in 5 instances it can be inferred from the preceding context and in 12 cases it is general (Graph 12 showing number of cases in all the samples).

Graph 12 [11]:



Conclusion

In the excerpted sentences the postmodifying infinitive occurred as a postmodifier of the subject, object, subject complement and adverbial. It also appeared in apposition and in elliptical or one-constituent sentences. In academic prose there were hardly any elliptical sentences and no example of one constituent sentence.

The postmodifying infinitive occurs most frequently as an object modifier. Then, in respect of frequency, there is the subject and the subject in postverbal position, then the subject complement and adverbial. There were cases of multiple postmodifying infinitives and cases of coordination with a multiple head postmodified by the infinitive. In most of the cases the postmodifying infinitive immediately postmodifies a constituent of the clause, it also occurs in a chain of modification structures as the second or even third component

In all the collected samples there occurred cases of the infinitival attribute with a preposition and relative pronoun or with only adverbial relative. The cases with the preposition and the relative pronoun are, according to Quirk et al. [29] more formal than those with the infinitive clause only.

The postmodifying infinitive clauses can be active or passive and it seems to be possible to use either active or passive infinitives with no or little change of meaning [29]. If the antecedent can be interpreted as the subject, then there is no passive interpretation and on the contrary it is possible to use passive if the antecedent can be interpreted as the object. According to Quirk et al. [29] in

“the existential sentence pattern there + be + noun phrase + to-infinitive clause which is allied to relative clauses” the occurrence of active or passive infinitives is also possible with no or little change of meaning. In some cases it is natural to use only active infinitives and in some only passive. “There is no passive equivalent if for is used to introduce a subject” [29]. When the head is a quantifier using the passive, seems rather cumbersome, so the quantifier is followed by the active infinitive. “With a there-construction there is no voice restriction.” [29]

A distinction is made between simply postmodifying and appositively postmodifying nonfinite verb forms [29]. The distinction between appositive and postmodifying function is based on the semantics of the head noun. A postmodifying infinitive follows a concrete noun, whereas an appositive infinitive an abstract noun [7]. Also most of passive infinitives and active infinitives with passive meanings belong to this group without taking into account the abstract/concrete meanings of the head nouns. Postmodifying infinitives allow correspondences with relative clauses [3].

In the corpus of 1,053 postmodifying infinitives there occurred 472 infinitives corresponding to relative clause alternatives, it makes 45%.

References

- [1] Biber, D. – Johansson, S. – Leech, G. – Conrad, S. – Finegan, E. – Quirk, R. *Grammar of Spoken and Written English*. London: Longman, 1999.
- [2] Bolinger, D. *Entailment and the Meaning of Structures*. *Glossa* 2, 1968. s. 119 – 27.
- [3] Breivik, L.E. *On Relative Clauses and Locative Expressions in English Existential Sentences*. Bergen: View, Volume 9, No. 9, 2000.
- [4] Comsky, N. *Remarks on Nominalization*. *Studies on Semantics in Generative Grammar*. The Hague: Mouton, 1972. s.11 – 61.
- [5] Curme, G. O. *A Grammar of the English Language*. III. Boston, 1931.
- [6] Dušková, L. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny (A Grammar of Contemporary English against the Background of Czech)*. Praha, 1994.
- [7] Dušková, L. *Studies in the English Language*. II. Prague, 1999.

- [8] Firbas, J. *Thoughts on the Communicative Function of the Verb in English, German and Czech*. Brno: Studies in English I, 1959, s. 39 – 63
- [9] Firbas, J. *More Thoughts on the Communicative Function in the English Verb*. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, On the Communicative Value of the Modern English Finite Verb, 1959, A7, s. 74 – 98.
- [10] Hladký, J. *Remarks on Complex Condensation Phenomena in Some English and Czech Context.*, Brno: Studies in English 3, 1961.
- [11] Hralová, S. *Infinitive in Postmofifying Function*. Dizertační práce. FF UK, 2005.
- [12] Huddleston, R. D. *The Sentence in Written English*. A Syntactic Study Based on an Analysis of Scientific Texts. Cambridge: University Press, 1971.
- [13] Huddleston, R. D. – Pullum, G. K. *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge, 2002.
- [14] Hudson, R. A. *English Complex Sentences*. Amsterdam, 1971.
- [15] Jacobson, S. *Modality Nouns and the Choice between to + infinitive and of + ing*. Studia Anglica Posnaniensia 15, 1983. s. 61 – 71.
- [16] Jespersen, O. *A Modern English Grammar*. Heidelberg and Copenhagen, 1909 – 1949. V § 15.38.
- [17] Karlsen, R. *On 'Identifying', 'Classifying' and 'Specifying' Clauses in Current English.*, Bergen / Oslo: Norwegian Universities Press, 1965.
- [18] Kjellmer, G. *Are Relative Infinitives Modal?* Studia Neophilologica 47, 1975. s. 323 – 332.
- [19] Lees, R. B. *The Grammar of English Nominalizations*. Indiana University Center in Anthropology, Folklore, and Linguistics 12. Bloomington: Indiana University, 1960.
- [20] Lytle, E. G. *A Grammar of Subordinate Structures in English*. Haag, 1974.
- [21] Mathesius, V. *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém*. Praha, 1961.

- [22] Mathesius, V. *O nominálních tendencích v slovesné predikaci novoanglické*. Sborník filologický 4, Praha, 1913. s. 325 ff.
- [23] Mathesius, V. *Nebojte se angličtiny!* Průvodce jazykovým systémem. Praha, 1936a. 7. vyd. 1976.
- [24] Mathesius, V. *Řeč a sloh*. Jazyk, kultura, společnost. Praha, 1982.
- [25] Nosek, J. *Notes on syntactic condensation in Modern English*. Travaux Linguistiques de Prague 1, 1964 s. 281 – 288.
- [26] Nosek, J. *Some Remarks concerning 'Semi-Sentence' Constructions in 17th Century English*. Praha: Acta universitatis Carolinae, 1954. vol 7, s. 23 – 36.
- [27] Poldauf, I. *Infinitiv v angličtině*. Časopis pro moderní filologii 36, Praha, 1954, s. 9 – 22.
- [28] Poldauf, I. *O konkurenci infinitivu a gerundu v angličtině*. Časopis pro moderní filologii, 34/1955. s. 203 – 223. Summary in English s. 254 – 255.
- [29] Quirk, R. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London, 1985.
- [30] Quirk, R. – Greenbaum, S. – Leech, G. – Svartvik, J. *A Grammar of Contemporary English*. London, 1972.
- [31] Roey, J. Van. *The Order of Post-Nominal Modifiers in Present-Day English*. English Studies 50. 1969. s. 21 – 31.
- [32] Rosenbaum, P. S. *The Grammar of English predicate complement construction*. Cambridge: Mass. M.I.T. Press, 1967.
- [33] Smith, C. S. *A class of complex modifiers in English*. Language, 37, 1961. s. 342 – 65.
- [34] Stejskalová, K. *Príslovečné určenie účelu v súčasnej angličtině*. Diplomová práce. FF UK, 1992.
- [35] Strang, B. M. H. *A History of English*. London and Colchester, 1970.
- [36] Sweet, H. *New English Grammar*. 2 Vols, Oxford: University Press, 1891 – 1898.
- [37] Taglicht, J. *A New Look at English Relative Constructions*. Lingua 29. 1972. s. 1 – 22.

- [38] Vachek, J. *On some Less Familiar Aspects of the Analytical Trend of English*. Brno Studies in English III, 1961, s. 9 – 71.
- [39] Vachek, J. *Some thoughts on the so-called complex condensation in Modern English*. 1955b, SPFFBU A3.

Research sources

- [40] Amis, K. *The Old Devils*. Penguin Books, 1986.
- [41] Blandy, J. P. *Transurethral Resection*. London, 1971.
- [42] Brookner, A. *Hotel du Lac*. Triad Crafton Books, 1984.
- [43] Carter, A. *Nights at the Circus*. Pan Books, 1984.
- [44] Drabble, M. *The Realms of Gold*. Penguin Books, 1977.
- [45] Hudson, R. A. *Sociolinguistic.*, Cambridge University Press, 1980.
- [46] Murdoch, I. *The Sea, The Sea*, Penguin Books, 1978.
- [47] Searle, J. R. *Expression and Meaning*. Cambridge University Press. 1979.
- [48] Smith, P. B. *Small Groups and Personal Change*. London, 1980.
- [49] Strang, B. M. H. *A History of English*. London and Colchester, 1970.

Atributivní infinitiv

Abstrakt

Cílem této práce bylo zjistit, do jaké míry a za jakých podmínek může atributivní infinitiv alternovat s vedlejší větou vztaznou. Zkoumaný materiál byl získán ze dvou stylisticky odlišných pramenů, z beletrie a odborné literatury. Beletrie obsahovala 1 644,1 průměrných stránek s počtem 594 atributivních infinitivů, což znamená, že jeden atributivní infinitiv se vyskytl na 2,8 stránkách. Jinými slovy na 28 stranách textu se vyskytlo deset atributivních infinitivů. Naproti tomu v odborné literatuře se vyskytlo 459 atributivních infinitivů na 792,7 stránkách. Na 1,7 stránkách se vyskytl jeden atributivní infinitiv, což je 10 atributivních infinitivů na 17 stránkách. Na základě těchto výsledků se jeví, že atributivní infinitiv se častěji vyskytuje v odborné literatuře. V odborné literatuře se atributivní infinitiv vyskytuje častěji v obou tvarech, jak přítomném prostém činném, tak i přítomném trpném. Výskyt atributivního infinitivu byl přibližně dvakrát vyšší v odborné literatuře, pokud máme na mysli přítomný prostý činný infinitiv, a přibližně třikrát vyšší, co se týče přítomného trpného infinitivu. Výskyt ostatních tvarů infinitivu je téměř zanedbatelný. Ve vzorcích se

atributivní infinitiv vyskytl jako postmodifikátor podmětu, předmětu, přísudku a příslovečného určení. Atributivní infinitiv se také vyskytl v eliptických a jednočlenných větách a v apozici. Postmodifikační infinitivy mohou korespondovat s vedlejšími vztahnými větami [32]. V excerpčním souboru I 053 atributivních infinitivů se vyskytlo 472 atributivních infinitivů s možností alternace s vedlejší větou vztahnou, což činí 45 %.

Klíčová slova

Atributivní infinitiv, postmodifikátor, atribut, apozice, odborná literatura, beletrie, podmět, předmět, příslovečné určení, doplněk, vztahná věta.

Kontaktní údaje na autora

PhDr. Stanislava Hralová, Ph.D.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra jazyků
Tolstého 16, 586 01 Jihlava
tel: +420 567 141 111
e-mail: hralovas@vspj.cz

Different Measures of Vocabulary Knowledge

Zdislava Šišková

freelance English teacher

Abstract

The article summarizes the most widely used measures used to assess vocabulary knowledge of learners of English as a foreign language. First, it looks at what it means to "know a word" and what different models of vocabulary knowledge have been proposed so far. This is followed by an overview of test formats used to measure different aspects of vocabulary knowledge, such as lexical breadth and depth, receptive and productive knowledge of vocabulary, recognition and recall. In conclusion, directions for future research are suggested, particularly in the area of assessing lexical richness of students' essays and its relationship to textual cohesion.

Key words

Second language acquisition, vocabulary, vocabulary knowledge, vocabulary testing, lexical richness.

Introduction

Second language acquisition research traditionally focused mostly on how learners acquire and use grammatical structures. Various models of grammar acquisition were proposed and the area has been researched thoroughly even though no universal model explaining the process of acquiring grammar has been developed yet [4]. This focus on grammar was also mirrored in teaching methods used in foreign language classes with the prevailing use of the grammar-translation method. At the same time, vocabulary played just a supporting role to grammar in the classroom and vocabulary research was something of a "Cinderella subject" in foreign language research [7]. There have, however, been big changes in the attitude towards vocabulary since the publication of Meara's article "Vocabulary acquisition: a neglected aspect of language learning" in 1980. Since then, "there has been a growing realization that total language proficiency consists of much more than just grammatical competence" [30], which has been the centre of attention of second language acquisition in the past, and vocabulary has gained growing attention among researchers in recent years. As Laufer et al. point out, vocabulary knowledge and its acquisition "have emerged after years of neglect as key areas for

research” [12]. This is hardly surprising considering how important role vocabulary plays in communication. Without vocabulary, verbal communication is virtually impossible, while without the knowledge of grammar it is still possible to get some message across just by using a string of words. Vocabulary knowledge is, however, a complex phenomenon and it is rather difficult to decide what exactly it means to "know" a word. Even though the acquisition of vocabulary and assessing of vocabulary knowledge of foreign language learners seem to be rather straightforward at first glance, they are much more complicated on closer inspection [28], [4]. As Schmitt and Meara emphasise, “there has been an increasing awareness that there is much more to knowing a word than just learning its meaning and form” [30]. Since lexical knowledge can be defined in a number of ways, different researchers perceive it differently and there is no universal definition of what it means [11].

In my article, I am going to look at different aspects of vocabulary knowledge and the ways in which it is possible to measure them. First, the key concepts are going to be discussed: what is understood by a "word" and what "vocabulary knowledge" means. This will be followed by an overview of different test formats used to measure various aspects of vocabulary knowledge: the checklist, matching, multiple-choice, cloze and translation tests as well as a summary of the most frequently used means of measuring lexical richness in free production. Finally, the practical use and limitations of these methods are going to be discussed and some directions for future research suggested.

What is vocabulary knowledge?

When considering measures of vocabulary knowledge, there are two important terms, which need to be defined in order to be more precise about what exactly is measured. The first problematic term is “vocabulary” and the second one is “knowledge”. Generally speaking, vocabulary means “words” but even though the term “word” is used very frequently both in research and in everyday life, it is important to be more specific about what exactly it means for the purposes of research and language testing. Several labels have therefore been created and are used to distinguish between particular meanings of the term “word” in applied linguistics: a token, a type, a lemma and a word family. The terms are ordered from the most specific to the most general. Tokens are all the words in a particular text and this unit of measure is used mostly for quantifying the length of texts. Sometimes the phrase “running words” is used to represent the same concept. Types are, in contrast to tokens, all the unique word forms in a particular text. Thus those word forms which are repeated are counted just

once. A lemma stands for a group of word forms which are grammatically related. This means that in case of nouns it includes a singular and a plural form and a possessive case, in case of verbs the infinitive, the third person singular, the past form and the present and past participles are included, and in case of adjectives and adverbs a lemma consists of their basic form, the comparative and the superlative. A word family is an even broader concept encompassing also regularly derived words and so, as opposed to a lemma, includes different parts of speech. The concept of a word family is not a simple one as it is often difficult to decide which words should be counted as closely related. Bauer and Nation [1] analyse the procedure of creating word families in detail in their article where they classify different kinds of affixes based on criteria such as frequency, productivity and regularity. Another question to be answered as far as the unit of counting of vocabulary is concerned is how to deal with larger lexical units such as phrasal verbs, names consisting of more than one word, collocations and idioms, whether to count them as separate words or as one word when the whole group has a single meaning and where to draw a line. Specifying the unit of measurement is vitally important because the results of any research will be influenced depending on how “word” is defined.

Another issue which needs to be addressed is what is to be considered as “knowledge” of a word. As Laufer and Paribakht [15] emphasize, “most researchers nowadays agree that, rather than viewing it as an all-or-nothing phenomenon, investigators should construe lexical knowledge as a continuum consisting of several levels and dimensions of knowledge.” Nation [25] has developed the following detailed and frequently cited model of “what is involved in knowing a word”. He distinguishes between three main areas of knowledge of a word, which are then each subdivided into another three areas of knowledge: it is possible to know the form (spoken, written and word parts), the meaning (the connection between the form and the meaning, the concept and its referents, and the associations connected with a particular word) and the use (how the word functions grammatically, its collocations and any possible constraints on use). Each of these nine areas can then be known either receptively or productively (see the table below). Some researchers describe vocabulary knowledge as a three dimensional “lexical space” [7], where one dimension is lexical breadth (or lexical size), describing how many words a learner knows without taking into account how well they know them, the second dimension is lexical depth, which is concerned with how well the learner knows the words, and the third dimension is fluency, focusing on how quickly a learner is able to retrieve the form or the meaning of a given word from memory and use it when necessary. Other researchers think that

lexical knowledge “consists of progressive levels of knowledge, starting with a superficial familiarity with the word and ending with the ability to use the word correctly in free production” (Faerch et al., 1984; Palmberg, 1987 ctd. in [10]). Thus even though all researchers agree that there are several components, levels or dimensions to knowing a word, no universally accepted model of vocabulary knowledge has been developed yet, which also confirms that the answer to the question of what it means to “know” a word is not an easy one.

Tab. 1: Nation [22:99]: What is involved in knowing a word

R = receptive knowledge, P = productive knowledge

Form	spoken	R	What does the word sound like?
		P	How is the word pronounced?
	written	R	What does the word look like?
		P	How is the word written and spelled?
word parts	R	What parts are recognisable in this word?	
	P	What parts are needed to express the meaning?	
Meaning	form and meaning	R	What meaning does this word form signal?
		P	What word form can be used to express this meaning?
	concept and referents	R	What is included in the concept?
		P	What items can the concept refer to?
	associations	R	What other words does this make us think of?
		P	What other words could we use instead of this one?
Use	grammatical functions	R	In what patterns does the word occur?
		P	In what patterns must we use this word?
	collocations	R	What words or types of words occur with this one?
		P	What words or types of words must we use with this one?
	constraints on use (register, frequency ...)	R	Where, when, and how often would we expect to meet this word?
		P	Where, when, and how often can we use this word?

The distinction between receptive (also called passive) and productive (also called active) knowledge of a word is very common, even though the two terms are not always understood in the same way ([10];[12]). In most cases, receptive knowledge is interpreted as being able to recall the meaning of a word when one

is presented with its form and productive knowledge is seen as an ability to produce the right form to express the required meaning ([25]; [11]; [12]). Receptive knowledge is thus usually measured by translating from L2 (Language 2) into L1 (Language 1), while productive knowledge is measured by translating from L1 into L2 or by cloze tests. Sometimes, two kinds of productive knowledge are distinguished: controlled productive, when a learner is able to produce the right form to express the required meaning (usually in cloze or translation tests), and free productive, when learners use a word in their speech or writing at their free will [10]. Terms “recognition” and “recall” are sometimes used to express yet another possible way of knowing a word ([11]; [12]). Recognition is generally understood as being able to choose the right form or meaning when presented with several options (for example in multiple choice or matching tests), while recall means being able to produce the form of the word without being given options to choose from (in translations to and from L2 or cloze tests). The terms “receptive / passive”, “productive / active”, “recognition” and “recall” are, however, sometimes understood and explained differently in some research papers and therefore different tests might be used from those mentioned above depending on the interpretation of what these different kinds of vocabulary knowledge mean.

How can we measure vocabulary knowledge?

It can be seen that knowledge of a word is a very complex phenomenon consisting of many layers, from very superficial knowledge when a person recognizes the form as a word existing in a certain language through the connection between the form and one or more of its meanings to complex understanding of what the word can mean in various contexts and ability to use it appropriately. It is virtually impossible to test vocabulary knowledge in this detail and therefore it is necessary to specify what kind of knowledge is examined when research is carried out. As Schmitt et al. point out, “vocabulary is an essential building block of language and, as such, it makes sense to be able to measure learners’ knowledge of it. This is equally true whether we are interested in pedagogical assessment in classrooms or in language acquisition research. Given this, one might expect there to be an accepted vocabulary test available for these uses. Unfortunately, this is not the case” [31].

Tests measuring vocabulary knowledge vary considerably according to their individual purpose. It is possible to broadly classify vocabulary tests into three categories based on their primary purpose: research, teaching and proficiency exams. Even though the differences are not clear cut and the categories are

overlapping to some extent, there are usually differences between them in what particular words are tested and how. Read [28] cites Bachman and Palmer (1996: 117-120) who distinguish two approaches to the test construct: syllabus-based and theory-based. The syllabus-based construct is particularly suitable for the teaching context, especially while designing progress tests, as it is logical that learners should be tested on those words which they studied in the course. Tests for research and proficiency purposes, on the other hand, need to have a theoretical framework since they do not only test if learners remember the words studied in the course but focus on vocabulary more generally. They usually measure either vocabulary size (breadth) or depth; either receptive or productive knowledge; recognition or recall. Sometimes only a recognition of form is tested, most of them, however, focus on the link between the form and the meaning, some test the use of the word as well.

When selecting words for tests of vocabulary size, researchers often build on the assumption that learners are likely to acquire the vocabulary used most frequently in English first and the vocabulary used less frequently later. As a result they base the tests on some of the available word lists, which were created based on large corpora of spoken and written texts. Although this assumption is not always absolutely correct because individual learners might follow a different pattern of vocabulary acquisition, especially if they do not live or are not in direct contact with English speaking environment, research carried out so far has confirmed that this belief seems to be generally valid and word frequency has so far been seen as the most effective basis for measuring vocabulary size of learners of English [7]. The lists of high-frequency words, on which such research might be based, have, however, been rather scarce. The most widely used word list has been the General Service List [33] containing 2,000 word families. Despite being relatively old, it has many advantages, mainly because the words are grouped into word families and because they were selected on account of their frequency as well as range of use [28]. Disadvantages include the fact that it is based purely on written data and some of the words, particularly in the second 1,000 are criticized as being too formal and not used very frequently any more. Although some other lists were created and published in the past, such as the Teacher's Word Book (Thorndike and Lorge, 1944, cited by [28]) containing 30,000 words or a word list based on the Brown University Corpus (Kučera and Francis, 1967, available from Cobb's webpage), the General Service List occupied a unique position for a long time as the most comprehensive as well as concise word list until the publication of word lists based on the British National Corpus (containing 100 million words) [16]. After the British National Corpus was created, a frequency list of word

forms and later also a lemmatised version of the same list were published for both spoken and written part of the corpus. The list based on the spoken part was later transformed by Nation into fourteen lists of word families, each of which contains 1,000 words. These lists are available on his webpage together with two more lists based on the British National Corpus: a list containing proper names and a list of words and expressions which do not have a lexical meaning but are often used in spoken language, such as exclamations and interjections. Word lists derived from the British National Corpus thus seem to be becoming a new alternative to the General Service List.

Apart from general English word lists, word lists containing frequent words of English for specific purposes have also been created. The two most prominent are word lists of academic English based on corpora created from samples of academic texts across wide range of fields, the University Word List (Nation, 1990, available from Cobb's webpage) and the Academic Word List (Coxhead, 2000, available from Cobb's webpage). Even though the Academic Word List is shorter (containing 570 word families) it has replaced the University Word List since it appears to be more representative of academic English. Both of these lists were created for international students intending to study at universities in English speaking countries.

There are several well established formats of tests which are often used and which can be adapted to suit various needs and purposes (teaching, research or proficiency exams): the checklist (or the so called Yes/No test), matching, the multiple choice test, the cloze test and the translation. Each of them has some positives and negatives. The checklist format, which is the simplest form, consists of a list of lexical items and the test-takers are required to indicate which of them they know. One of the most important advantages is that it is possible to include quite a long list of words because it does not take a lot of time to answer each question. On the other hand, the most serious disadvantage is, that the test to a large extent depends on test-takers' judgement and honesty. Due to this drawback, the validity of such a test has often been questioned and non-words have been introduced as a part of the test to help to reveal whether the test-takers are not overrating their knowledge. In spite of the fact that the reliability of the test has often been disputed, the Eurocentres Vocabulary Size Test [20] was created on this principle. This test is based on frequency levels and there are currently two programmes running the computer-based version: X_Lex and Y_Lex (Meara's webpage). The first one gradually presents the test-taker with samples from the first five 1,000 word frequency lists and the second one continues from the 5,000 to 10,000 level. X_Lex also runs tests in

other languages than English. One-third of the lists are formed by non-words and the final score is adjusted based on how many non-words were marked as known words.

The matching format shares many of the advantages and disadvantages of the checklist format. Both of them are relatively easy to construct and mark but measure only superficial knowledge of vocabulary. While the Yes/No test basically measures only whether test-takers recognize particular words as English words, the matching test also examines whether they are able to match the form with the right meaning. Nevertheless, test-takers might also use guessing strategies, especially if there is the same number of forms and meanings. One of the most widely used tests based on this format is Nation's Vocabulary Level's Test [25]. Similarly to the Eurocentres Vocabulary Size Test, it is also based on word frequency levels. It consists of five levels – the 2,000, 3,000, 5,000, Academic Words and 10,000 levels - each of which includes ten questions containing samples of six words and three definitions. Test-takers must match the words and the definitions. As can be seen, Nation tries to eliminate the role of guessing by giving twice as many words as definitions, which is one possibility of how to make the task more difficult.

The multiple choice format is more time consuming to create but on the other hand can measure also the depth of knowledge about a particular word. It is possible to create tests of varying degrees of difficulty just by changing the way in which the distractors are formulated. They can either be semantically very distant from each other, making the test relatively easy, or they can each express a different meaning of the tested word and thus make it much more difficult for the test-taker, who then needs to take into account the context in which the word occurs rather than only look at the tested word in isolation. One example of a multiple choice test is the Vocabulary Size Test [26]. It again draws on word frequency, particularly on Nation's fourteen 1,000 word families lists created from the British National Corpus. There are ten questions for each of the fourteen levels, each presenting a word in a sentence, and four options, which are not very close to each other in meaning.

Both the matching and the multiple choice format can vary in some respects. They can either present words in isolation or in context and there is an ongoing debate about which way is better for measuring vocabulary knowledge. Similar debate is going on about the use of L1 in testing vocabulary. In matching tests, it is either possible to match English words with their L1 translations or with simple English definitions. Similarly, in multiple choice tests the options can either be L1 translations or definitions in English. The problem of using L1 is

most acutely felt when testing learners of low proficiency since in this case it might be difficult to define the target words simply enough for them to be able to understand the definitions. However, using L1 translations might not be practical in the contexts where there are learners from a wide variety of language backgrounds. Nation therefore developed a special kind of test for beginners based only on the first 1,000 word families, which presents the target words in short sentences and also uses pictures to test some lexical items [25]. Test-takers have to read the sentences and decide whether they are true or false. This type of test is an attempt to create a simple monolingual test for low-proficiency learners.

The last two types of test format are intended to measure controlled productive knowledge since they require test-takers to retrieve an English word from memory and write it down. While translation tests have traditionally been a very common test form used in classrooms where learners share the same L1 and they are easy to design and relatively straightforward, the cloze (or completion) tests regularly occur as parts of tests measuring language proficiency and were once even considered one of the most reliable instruments of measuring language proficiency as a whole. Read [28] describes various possible kinds of cloze tests, such as the standard cloze where words are mechanically deleted in certain intervals, the rational cloze where the test designer decides which words should be deleted, the multiple-choice cloze where (usually four) options are provided to choose from to fill in the empty space in a sentence and the C-test (Raatz and Klein-Braley), which has been one of the most popular measures of vocabulary knowledge since the moment it proved to correlate well with other tests on vocabulary knowledge. Unlike other forms of the cloze test, the C-test is constructed by deleting the second half of every other word in a paragraph-long texts of increasing difficulty, starting with the second sentence of each text. The Controlled Productive version of the Vocabulary Level's Test [14] was constructed on a similar principle, even though there are some noticeable differences. It is based on the words used in the Vocabulary Level's Test and thus on the word frequency principle, which the C-test is not. It also does not mechanically delete the second half of the target word but leaves only as many letters at the beginning of the word to leave just one possible correct answer. There is also just one target word to be completed in every sentence and the sentences do not form a coherent text as in the C-test.

Apart from the above mentioned tests of controlled productive vocabulary knowledge, which were specifically designed to elicit a certain kind of response without giving much freedom to the test-taker, it is also possible to carry out

various kinds of vocabulary measures using texts written by learners or by recording and transcribing their speech. In this way, the focus is on free productive knowledge of vocabulary [11]. Although the characteristics of speaking and writing are different as far as vocabulary is concerned, with more high-frequency and function words used in the spoken form than in the written, methods of analysis are basically the same and involve using different kinds of calculations measuring lexical richness. The term lexical richness is used as an umbrella term for lexical diversity, lexical variation, lexical sophistication, lexical density and lexical individuality. ([28]; [7]).

The best-known measure of lexical diversity is the so called Type-Token Ratio (TTR), which simply calculates the proportion between types and tokens in the text. Lexical variation is very similar, the only difference being that it is the Type-Token Ratio of just the lexical words in the text and therefore the number of lexical types in the text is divided by the total number of lexical words in the text. The major problem with the TTR is that it is influenced by the length of the text and since the longer the text is the fewer new words are introduced by the author as it proceeds, longer texts are disadvantaged. Moreover, if we want to compare the TTR of various texts, it is necessary to have texts of approximately the same length. To make the measure more precise, mathematical transformations of the TTR such as the Guiraud's Index or the Herdan's Index were introduced, which seem to be able to overcome some of the shortcomings of the TTR. One method which seemed very promising but is not without its problems was a new programme called *vocd* [22], calculating the so called D index. This programme's intended advantage was to make it possible to measure the lexical diversity of texts varying in length. It does not take the texts as they are but counts words in a number of random samples taken from the text. Some researchers like McCarthy and Jarvis [21] have, however, raised doubts and pointed out that the procedure might not be very different from others and that it might not have such a great potential as it was thought.

As can be seen, measures of lexical diversity are not based on word frequency but just on calculating the ratio between types and tokens. Laufer and Nation [13] adopted a different approach and developed the Lexical Frequency Profile, which is designed to give proportions of words at different levels of frequency (the first 1,000, the second 1,000, the University Word List and the words not included in any of these lists). The Lexical Frequency Profile (LFP) in fact seems to be a step towards quantifying the lexical sophistication and was also later used as its measure, this variation of the same test being usually called

LFP/Beyond 2,000. The important indicator in this case is the percentage of words which are not among the 2,000 high-frequency words. Another programme measuring lexical sophistication is P_Lex [18], which also automatically calculates the proportion of the low-frequency words (not among the most frequent 2,000 word families) in the text. It tries to overcome the problem of differing text length by doing the calculations based on samples of 10-word blocks. Another option used to measure lexical sophistication is Advanced Guiraud, a variation of Guiraud's Index for low-frequency words.

The remaining two measures of lexical richness are lexical density, whose focus is on the proportion of lexical words in a text, and which is usually higher in written than in spoken texts and the lowest in casual conversation, and lexical individuality, which compares a group of texts between themselves and counts the number of words for each text, which were not used in any other text. It is obvious that it directly depends on the particular group of texts for which it is calculated and will vary if the group is changed.

The relationship between the receptive and the productive vocabulary knowledge has also been of interest to researchers and several studies have been conducted, aiming to describe the nature of the relationship between the two kinds of vocabulary knowledge more precisely. [10] and [15] used Nation's Vocabulary Levels Test, its productive version and students' writings to compare relationships between the receptive, controlled productive and free productive vocabulary knowledge. They found out that the three kinds of knowledge tend to develop at different rates, partly depending on learning context (EFL or ESL) and partly on the nature of lexical learning [15]. Fan [8] used the longer version of the Vocabulary Levels Test and an adapted version of the Controlled Productive Vocabulary Levels Test to explore the relationship between the receptive and the productive (controlled productive in this case) knowledge and concluded that "there was no evidence to indicate a consistent ratio between active and passive vocabulary knowledge and the relationship between them has been found to be more complicated than it appears to be" [8]. One of the most recent studies is [32], who used translation tests to and from L2 scored at two levels of sensitivity to find out there was a bigger gap between the receptive and productive knowledge when the tests were scored for fuller knowledge and a much smaller gap when they were scored for partial knowledge.

As Read [29] points out, most of the research conducted in connection with vocabulary knowledge measures the breadth of vocabulary knowledge and the depth has been largely neglected, since it is much more complicated to

measure and because if it is measured, only a few words can be included as the procedure is rather lengthy. One example of how depth can be measured is The Vocabulary Knowledge Scale (Paribakht and Wesche, 1997, cited in [28]). It gives test-takers English words whose knowledge they are required to classify on the following scale:

- I I don't remember having seen this word before.
 - II I have seen this word before, but I don't know what it means.
 - III I have seen this word before, and I think it means _____ (synonym or translation).
 - IV I know this word. It means _____ (synonym or translation).
 - V I can use this word in a sentence: _____. (Write a sentence.)
- (If you do this section, please also do Section IV.)

Their answers are then graded with the scores being adjusted according to test-takers' self-evaluation (if they choose points I or II) as well as the correctness of their answer (if they choose points III, IV or V). Assessing the use of the word in a sentence has, however, proved to be somewhat difficult since different people produce very different sentences [28].

Conclusion

Vocabulary usually forms an important part of various proficiency exams, which often rely on some of the test formats mentioned above. The FCE exam, which is the most popular English language exam in Europe, for example uses the multiple-choice and cloze format to test both vocabulary and grammar in the Use of English part. It also tests knowledge of word parts [25] using a word formation task. The checklist, matching, multiple-choice, cloze and translation tests have been used to determine the level of proficiency and place students in the appropriate language courses worldwide as once prepared and pre-tested, they are relatively straightforward to mark. Assessing vocabulary in free production is, on the other hand, a much more difficult task.

Sometimes, especially during proficiency exams, vocabulary forms an important part of speaking and writing tests but it is not assessed separately. In internationally recognised exams focused on testing English as a Foreign Language such as TOEFL or Cambridge ESOL exams, written and spoken texts are assessed using rubrics, where the range and appropriacy of use of words have their indispensable place but the assessment depends largely on assessors'

intuition rather than on using any more exact measurements such as those described above. The assessment of the Cambridge ESOL exams is based on the following criteria: content, organisation and cohesion, appropriacy of register and format, range and the target reader. While content, appropriacy of register and format, the target reader and organisation (to some extent) are closely related to the particular task, the other two criteria, namely cohesion and range, are more general. Similar criteria for assessing students' essays are also used by City and Guilds, who look at the range, accuracy and appropriacy of vocabulary as well as the coherence and cohesion of the text.

The range of vocabulary is in fact lexical richness, which could be calculated exactly using dedicated software. One problem connected with using different measures of lexical richness, however, is that they do not take into account the cohesion of the texts. They will therefore give the same results for texts which are well formed as for texts which do not make sense, provided that the words used are the same. Therefore Crossley and McNamara [6] view these measures as "surface measures", which fail to provide researchers with deeper insights into L2 learners' lexicons. Knowing a word entails much more than knowing the word isolated from the context. It includes knowledge about the patterns in which a word usually occurs, etc. This aspect can be to a large extent measured by using software developed to give various indicators of textual cohesion, such as Coh-metrix 2.1 [6], which is available on McNamara's webpage and gives sixty different indices of cohesion.

Cohesion and coherence are relatively broad and closely related concepts. Both of these constructs "represent how words, constituents, and ideas conveyed in a text are connected on particular levels of language, discourse, and world knowledge" [23]. While cohesion is usually considered to be the property of the text (how the text holds together) and its components can be measured, coherence is the result of the interaction between the reader and the text and it is "the reader's mental representation of the text content" [9]. Various kinds of cohesion (and coherence) are usually distinguished in literature. One of the frequent distinctions is between local cohesion (between adjacent clauses) and global cohesion (between groups of clauses and paragraphs) [23], another distinction is often made between grammatical (related to the structure and the text) and lexical (related to the vocabulary) cohesion [23].

In my future research, I would like to make a link between two research areas which are not often brought together: studies on lexical richness and studies of textual cohesion and see what kind of relationship there is between them.

I believe that the results could contribute to linguistic theory as well as teaching practice, particularly assessment of students' written work.

Reference List

- [1] Bauer, L. and Nation, I.S.P. Word families. *International Journal of Lexicography*, 1993, 6(4), pp. 253-279. [online]. [Accessed 20 August 2009] Available from: <http://www.victoria.ac.nz/lals/staff/paul-nation/Publications/1993%20Bauer%20Word%20families.pdf>.
- [2] Cobb, T. *Compleat Lexical Tutor v.6.2*. [online]. [Accessed 3 April 2010]. Available from: <http://www.lex tutor.ca/>
- [3] Cobb, T. *Raw Frequency Lists for teachers/researchers*. 2009.[online]. [Accessed 25 August 2009]. Available from: http://www.lex tutor.ca/freq/lists_download/.
- [4] Cook, V. *Second Language Learning and Language Teaching*. 4th ed. London: Hodder Arnold, 2008. ISBN978-0-340-95876-6.
- [5] Coh-Metrix 2.1. [online]. [Accessed 3 April 2010]. Available from: <http://cohmetrix.memphis.edu/cohmetrixpr/index.html>
- [6] Crossley, S.A. and McNamara D.S. Computational assessment of lexical differences in L1 and L2 writing. *Journal of Second Language Writing*, 2009, 18, pp. 119-135.
- [7] Daller, H., Milton, J. and Treffers-Daller J. eds. *Modelling and Assessing Vocabulary Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-0-521-70327-7.
- [8] Fan, M. How big is the gap and how to narrow it? An investigation into the active and passive vocabulary knowledge of L2 learners. *RELC Journal*, 2000, 31, pp. 105–119.
- [9] Graesser, A.C., McNamara, D.S., Louwerse, M., & Cai, Z. Coh-Metrix: Analysis of text on cohesion and language. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 2004 36, pp. 193-202.
- [10] Laufer, B. The development of passive and active vocabulary: Same or different? *Applied Linguistics*, 1998, 19, pp. 255–271.
- [11] Laufer, B., Elder, C., Hill, K. and Congdon P. Size and strength: Do we need both to measure vocabulary knowledge? *Language Testing*, 2004, 21, pp. 202-226.
- [12] Laufer, B. and Goldstein Z. Testing Vocabulary Knowledge: Size, Strength and Computer Adaptiveness. *Language Learning*, 2004, 54(3), pp. 399-436.

- [13] Laufer, B. and Nation, I.S.P. Lexical richness in L2 written production: Can it be measured? *Applied Linguistics*, 1995, 16(3), pp. 307-322.
- [14] Laufer, B. and Nation, I.S.P. A vocabulary size test of controlled productive ability. *Language Testing*, 1999, 16(1), pp. 33-51.
- [15] Laufer, B. and Paribakht, T. The relationship between passive and active vocabularies: Effects of language learning context. *Language Learning*, 1998, 48, pp. 365–391.
- [16] Leech, G., Rayson, P. and Wilson A. Companion Website for: Word Frequencies in Written and Spoken English: based on the British National Corpus. [online]. [Accessed 20 August 2009]. Available from: <http://ucrel.lancs.ac.uk/bncfreq/>
- [17] Meara, P. Free software from _lognostics. [online]. [Accessed 25 August 2009]. Available from: <http://www.lognostics.co.uk/tools/index.htm>
- [18] Meara, P. and Bell, H. P_Lex: a simple and effective way of describing the lexical characteristics of short L2 texts. *Prospect*, 2001, 16(3), 5-19. [online]. [Accessed 20 August 2009]. Available from: <http://www.lognostics.co.uk/vlibrary/meara&bell2001.pdf>
- [19] Meara, P. and Flitzpatrick T. Lex30: an improved method of assessing productive vocabulary in L2. *System*, 2000, 28(1), pp. 19-30. [online]. [Accessed 25 August 2009]. Available from: http://www.sciencedirect.com.ezproxy.uwe.ac.uk/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VCH-3YDGB4N-2&_user=122883&_coverDate=03%2F31%2F2000&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&_docanchor=&view=c&_acct=C000010139&_version=1&_urlVersion=0&_userid=122883&md5=d87def72f3d263b441e720b279604b94
- [20] Meara, P. and Jones, G. Vocabulary size as a placement indicator. In: P. Grunwell, ed. *Applied Linguistics in Society*. London: CILT. 1988, pp. 80-87. [online]. [Accessed 25 August 2009] Available from: <http://www.lognostics.co.uk/vlibrary/meara&jones1988.pdf>.
- [21] McCarthy, P. and Jarvis, S. vocd: A theoretical and empirical evaluation. *Language Testing*, 2007, 24(4), pp. 459-488.
- [22] McKee, G., Malvern, D. and Richards, B. Measuring vocabulary diversity using dedicated software. *Literary and Linguistic Computing*, 2000, 15(3), 323-337. [online]. [Accessed 20 August 2009]. Available from: <http://childes.psy.cmu.edu/manuals/vocd.doc>.
- [23] McNamara, D.S., Louwerse, M.M. & Graesser, A.C. (unpublished). Coh-Matrix: Automated cohesion and coherence scores to predict text readability and facilitate comprehension. Grant proposal. [online].

- [Accessed 8 May 2011] Available from:
<http://cohmetrix.memphis.edu/Cohmetrixpr/archive/Coh-MetrixGrant.pdf>
- [24] Nation, I.S.P. Download the Range Programme and the BNC lists. [online]. [Accessed 20 August 2009]. Available from:
<http://www.victoria.ac.nz/lals/staff/paul-nation/nation.aspx>.
- [25] Nation, I.S.P. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. ISBN 978-0-521-80498-1.
- [26] Nation, I.S.P. and Beglar, D. A vocabulary size test. *The Language Teacher*, 2007, 31(7), 9-13. [online]. [Accessed 20 August 2009]. Available from: <http://www.victoria.ac.nz/lals/staff/paul-nation/Publications/2007%20Beglar%20TLT.pdf>.
- [27] Raatz, U. and C. Klein-Braley. Introduction to language testing and C-Tests. Gerhard-Mercator-Universität Duisburg Homepage. [online]. [Accessed 10 February 2009]. Available from: <http://www.uni-duisburg.de/FB3/ANGLING/FORSCHUNG/HOWTODO.HTM>.
- [28] Read, J. *Assessing Vocabulary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. ISBN 978-0-521-62741-2.
- [29] Read, J. Second language vocabulary assessment: current practices and new directions. *IJES*, 2007, 7(2), pp. 105-125. [online] [Accessed 25 August 2009]. Available from:
<http://revistas.um.es/ijes/article/viewFile/49021/46891>.
- [30] Schmitt, N. and Meara, P. Researching vocabulary through a word knowledge framework: word associations and verbal suffixes. *Studies in Second Language Acquisition*, 1997, 19, pp. 17-36.
- [31] Schmitt, N., Schmitt, D. and Clapham, C. Developing and exploring the behaviour of two new versions of the Vocabulary Levels Test. *Language Testing*, 2001, 18, pp. 55 - 88.
- [32] Webb, S. Receptive and productive vocabulary sizes of L2 learners. *SSLA*, 2008, 30, 79-95.
- [33] West, M. *A general Service List of English Words*. London: Longman, Green and Co, 1953.

Kontakní údaje na autora

Mgr. Zdislava Šišková
Halasovo nám. 4
638 00 Brno
zdislava.siskova@gmail.com

Krise jako příležitost i hrozba

Libuše Měrtlová

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstrakt

Príspevek se zabývá vývojem ekonomické krize ve světě a v ČR a charakterizuje její dopady do prostředí firem a důsledky nepříznivých změn na podnikatelské subjekty a domácnosti. V příspěvku je provedeno porovnání vývoje počtu ekonomických subjektů v nejdůležitějších odvětvích na Vysočině v letech 2006 – 2010, dále vývoj výroby a tržeb ve zpracovatelském průmyslu Vysočiny za roky 2006 – 2009, vývoj tržeb v průmyslu a ve stavebnictví v letech 2005 – 2009. Všechny tyto ukazatele byly sledovány v kraji Vysočina. Druhá část příspěvku je zaměřena na makroekonomické ukazatele kraje Vysočina a porovnání jejich vývoje v rámci regionu NUTS II Jihovýchod, tzn. v porovnání s Jihomoravským krajem, s průměrem ČR a průměrem EU v letech 2005 – 2008, případně 2009. Jedná se o ukazatele hrubý domácí produkt, nezaměstnanost a další ukazatele trhu práce, jako je počet ekonomicky aktivních obyvatel, počet volných pracovních míst a počet uchazečů o práci. Třetí část příspěvku je zaměřena na dopady nepříznivých důsledků krize do ekonomiky domácností, zejména z pohledu čistého disponibilního důchodu domácností a přepočtu tohoto ukazatele na obyvatele jednak v regionu Vysočina a porovnání jeho výše s republikovým průměrem.

Klíčová slova

Ekonomické subjekty, průmysl, stavebnictví, zemědělství, nezaměstnanost, ekonomicky aktivní obyvatelstvo, uchazeči o zaměstnání, domácnosti, důsledky ekonomické krize, hrubý domácí produkt, čistý disponibilní důchod domácností.

1. Úvod

Při hodnocení makroekonomických ukazatelů 1. poloviny desátých let jedenadvacátého století je zřejmé, že téměř všechna odvětví české ekonomiky se rychle rozvíjejí, hospodářský růst dosahuje nebývalých temp a společnost zvyšuje ekonomickou úroveň svých obyvatel. Tato situace je ale neočekávaně zasažena finanční krizí, která nejprve postihla finanční sektor USA a odtud se začala šířit přes finanční trhy dále do Evropy, Asie a dalších oblastí globálně propojeného světa, kde přerostla v krizi ekonomickou. Také v České republice

se od 4. čtvrtletí roku 2008 začínají projevovat známky globální ekonomické krize, nejprve v odvětvích průmyslu, zejména zpracovatelského a v zemědělství, následně i v odvětví stavebnictví v důsledku snížených investic, posléze v sektoru vládním a finančním. U domácností se krize projevila zejména odložením nákupu předmětů charakteru dlouhodobé spotřeby a snížením rodinných úspor.

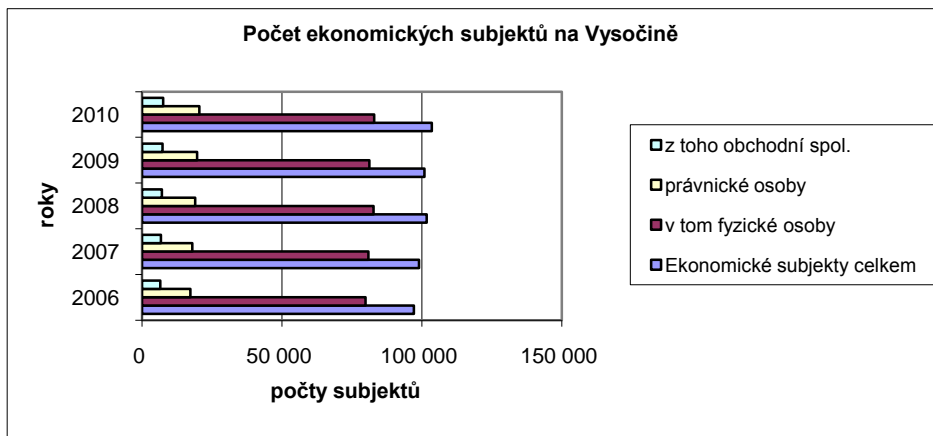
2. Dopady ekonomické krize

Dopady ekonomické krize lze vysledovat na mnoha ukazatelích, které charakterizují ekonomiku firem, jako ziskovost, likviditu, stabilitu a schopnost přežít. V průběhu posledních let bylo pro firmy obtížné umístit své výrobky a služby na trhu ať už mezinárodním, tak domácím. Poptávka razantně poklesla, snížila se likvidita a solventnost firem a management musel řešit, jakou v tomto obtížném období volit strategii, která umožní firmě přežít. Řada firem nedokázala existujícím hrozbám čelit, nedokázala najít způsoby, jak efektivně reagovat zvýšením konkurenceschopnosti svých výrobků a musela svou činnost ukončit, zaměstnance propustit a majetek rozprodat. Krize pročistila trh o firmy, které nedokázaly zmobilizovat svou vnitřní sílu, nedokázaly aktivizovat loajalitu a pracovní nasazení svých zaměstnanců a dostaly se do situace, ze které už nebylo úniku. Týkalo se to řady firem z oblasti sklářství, textilního průmyslu, strojírenství, zpracovatelského průmyslu a zemědělství. Firmy, které ale dokázaly svůj potenciál aktivizovat, provedly nutná opatření k zeštíhlení výroby, snížení pracovních nákladů, zavedení nových strategií, dokázaly přežít, udržet si odběratele, dokonce i produkovat zisk. Faktem je, že to mnohdy bylo za cenu utlumení investiční činnosti, zrušení neefektivních provozů a výrob a dopadů do manažerské a organizační činnosti firem.

Pokud budeme chtít popsat s odstupem času všechny důsledky, ke kterým došlo, budeme se muset zabývat otázkou, kolik firem v odvětví skončilo svou činností, jaké byly propady tržeb, o kolik se zvýšila nezaměstnanost, jaké příležitosti trh práce nabízel a jaké dopady tato situace měla do sektoru vládního a domácností.

Materiál pro provedení zmíněného vyhodnocení bude čerpán ze zdrojů ČSÚ, regionálních pracovišť statistického úřadu a MPSV. K provedení sledování bude použita metoda komparace na úrovni celorepublikové a regionální s posouzením různého dopadu zejména v krajích NUTS II Jihovýchod.

2.1 Posouzení vývoje počtu firem a podnikatelských subjektů ve sledovaném období let 2005 – 2009



Obrázek 1- Počet ekonomických subjektů na Vysočině v letech 2006 – 2010.

Zdroj: www.czso.cz

TAB. 1 Vývoj počtu ekonomických subjektů v kraji Vysočina (stav k 31.12.) – údaje v územní struktuře daného roku. Zdroj: www.czso.cz

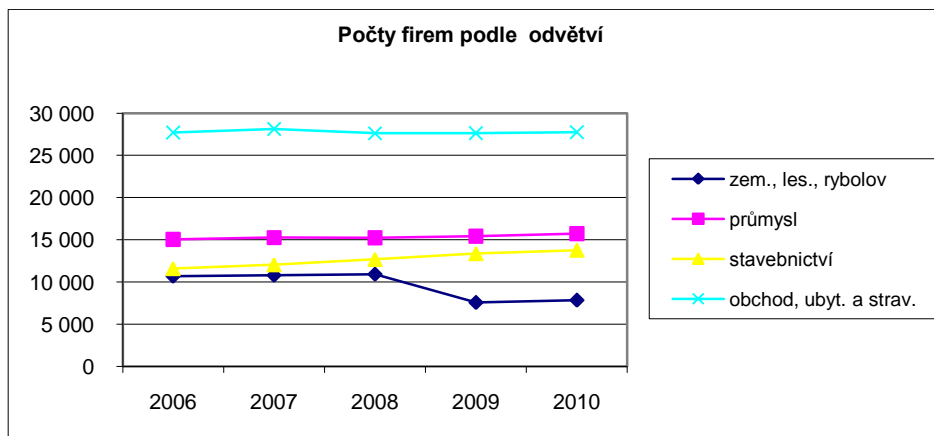
	2006	2007	2008	2009	2010	Rozdíl 2010 - 2006	Index 2010/2006
Ekonomické s subjekty celkem	97 157	98 957	101 703	100 954	103 510	6 353	106,5
v tom fyzické osoby	79 838	80 948	82 718	81 185	82 992	3 154	104,0
z toho živnostníci	67 073	68 479	70 136	73 236	75 078	8 005	111,9
právnícké osoby	17 319	18 011	18 985	19 769	20 518	3 199	118,5
z toho obchodní s pol.	6 577	6 828	7 127	7 378	7 621	1 044	115,9
z toho: s.r.o.	5 869	6 115	6 415	6 678	6 908	1 039	117,7
a.s.	441	449	452	442	454	13	102,9
zahraniční osoba	1 494	1 653	2 055	2 391	2 618	1 124	175,2
z toho s počtem zaměstnanců							
1 - 9 zaměstnanců	8 665	8 735	8 754	8 531	8 451	-214	97,5
10 - 49 zaměstnanců	2 038	2 078	2 060	1 981	1 913	-125	93,9
50 - 249 zaměstnanců	647	648	641	609	592	-55	91,5
nad 250 zaměstnanců	85	84	84	79	85	0	100,0
z toho s převažující činností ¹⁾							
zem., les., rybolov	10 695	10 812	10 935	7 583	7 857	-2 838	73,5
průmysl	15 065	15 268	15 235	15 443	15 741	676	104,5
stavebnictví	11 600	12 059	12 688	13 377	13 785	2 185	118,8
obchod, ubyt., a strav.	27 709	28 127	27 616	27 624	27 738	29	100,1

¹⁾ v roce 2009 ukončena evidence právní formy 103 Samostatně hospodařící rolník (cca 65 tis. subjektů v ČR)

²⁾ od roku 2008 podle klasifikace CZNACE

Počet ekonomických subjektů na Vysočině v prvním desetiletí 3. tisíciletí s výjimkou roku 2009 roste. V kraji bylo k 31.12.2010 registrováno celkem 103 510 firem, ve srovnání s rokem 2006 je to nárůst o 6 353 firem. Počet firem od roku 2006 dynamicky narůstá, pokles nastal pouze v roce 2009, kdy se celkový počet firem snížil o 251. Pokles se projevil zejména u a.s. o 12 společností a u fyzických osob, kdy došlo ke zrušení registrace o 1 533 firem. U ostatních právních forem podnikání přetrvává růst i v roce 2008 a 2009.

V roce 2010 byl trend nárůstu počtu firem opět obnoven a dochází meziročně k celkovému zvýšení registrovaných podnikatelských subjektů o 2 556. Podle odvětví můžeme konstatovat, že pokles registrovaných podnikatelských subjektů se nejvíce projevil v sektoru zemědělství, lesnictví a rybolovu, kde index srovnání roků 2010/2006 je na 73,5 % a pokles je trvalý. U obchodu, ubytování a stravování se projevil pokles v roce 2008 o 511 registrovaných subjektů, v následujících 2 letech však počet registrovaných subjektů stoupá, takže v roce 2010 přesahuje úroveň roku 2006. U stavebnictví se pokles registrovaných subjektů neprojevil, je možno říci, že firmy nepříznivé období přestály, očekává se pokles až v následujících letech v souvislosti s útlumem státních zakázek a akcí spojených s výpadkem dotací na zelenou energii, kde pro nedostatek financí státního rozpočtu bude snížen objem dotací domácnostem na zateplování domů a bytů.



Obrázek 2 - Vývoj počtu firem podle odvětví v letech 2006 – 2010.

Zdroj: www.czso.cz

TAB. 2 Počet ekonomických subjektů podle sektorů. Zdroj: www.czso.cz

	2006	2007	2008	2009	2010	Rozdíl 2010 - 2006	Index 2010/2006
zem., les., rybolov	10 695	10 812	10 935	7 583	7 857	-2 838	73,5
průmysl	15 065	15 266	15 235	15 443	15 741	676	104,5
stavebnictví	11 600	12 059	12 688	13 377	13 785	2 185	118,8
obchod, ubyt. a strav.	27 709	28 127	27 616	27 624	27 738	29	100,1

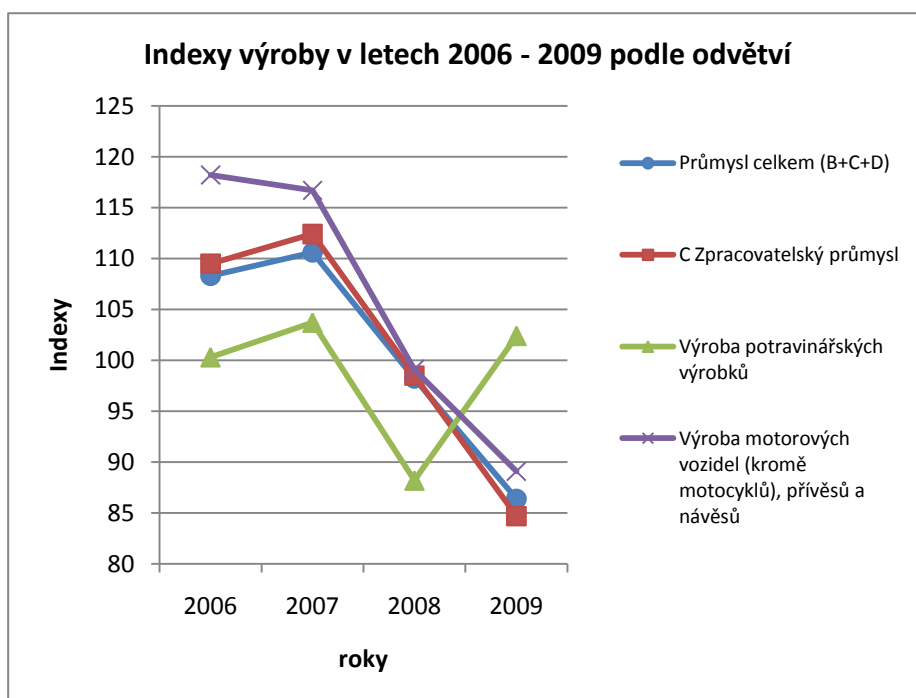
Z pohledu ekonomiky kraje Vysočina má nejvýznamnější místo zpracovatelský průmysl, přestože v letech 2008 – 2009 má klesající tendenci, dále stavebnictví, zemědělství a obchod, ubytování a stravování. Podle studie Českého statistického úřadu se produktivita práce v kraji Vysočina měřená ukazatelem HDP/zaměstnaného pracovníka zvýšila od roku 2000 o polovinu. Pro průmysl je zlomový rok 2008 – 4. čtvrtletí a potom zejména rok 2009. Ve stavebnictví tržby ze stavební výroby po celé období velice pozvolna rostly, stejně rostl i objem očekávaných nových staveb, na které bylo vydáno stavební povolení. Tržby ze zemědělské výroby klesaly a klesal i počet firem v tomto odvětví.

2.2 Vývoj výroby ve zpracovatelském průmyslu v regionu Vysočina v letech 2006 – 2010

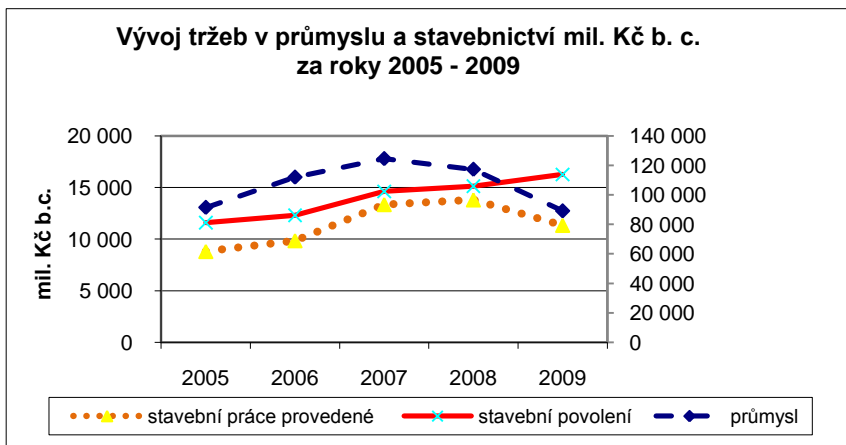
Pro ilustraci dopadů krize na nejdůležitější odvětví v kraji Vysočina je zařazena tabulka a následující graf dokumentující vývoj v průmyslu, a to zejména ve zpracovatelském průmyslu. U průmyslu celkem dochází k propadu výroby v roce 2009 o 13,6 %, u zpracovatelského průmyslu o 15,3 % a u výroby motorových vozidel o 10,9 %. Zasažena byla i odvětví výroba strojů jinde neuvedených, téměř o 30 %, výroba základních kovů o 27,5 %, výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků o 25 %. Pokles je i u odvětví výroby oděvů, textilií a usní. Nárůst výroby je pouze u potravinářských výrobků na 102,4 %, i když i tady se projevují dopady krize zejména v útlumu výroby nápojů.

TAB. 3 Vývoj výroby v letech 2006 – 2010 podle odvětví zpracovatelského průmyslu. Zdroj: www.czso.cz

Roky	2006	2007	2008	2009
Průmysl celkem (B+C+D) ¹⁾	108,3	110,6	98,2	86,4
C Zpracovatelský průmysl	109,5	112,4	98,5	84,7
Výroba potravinářských výrobků	100,3	103,7	88,2	102,4
Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů	118,2	116,7	99,1	89,1
Výroba usní a souvisejících výrobků	103,4	105,6	89,6	74,1
Výroba základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárství	108,0	90,1	104,5	72,5
Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků, kromě strojů a zařízení	107,0	122,7	89,4	75,4
Výroba strojů a zařízení j. n.	120,0	115,7	106,5	71,7

**Obrázek 3 - Vývoj výroby v letech 2006 – 2010 podle odvětví zpracovatelského průmyslu. Zdroj: www.czso.cz**

2.3 Vývoj tržeb v průmyslu a stavebnictví v regionu Vysočina v letech 2005 – 2009



Obrázek 4 - Vývoj tržeb v průmyslu a stavebnictví v letech 2005 – 2009 v kraji Vysočina. Zdroj: www.czso.cz

Tržby v průmyslu se v roce 2009 snížily v porovnání s rokem 2006 o 20,44 %, tržby ve stavebnictví naopak vzrostly ve sledovaném roce 2009 o 15,08 %, podle počtu vydaných povolení by se měl očekávat nárůst i v roce 2010 (zhruba o 32,2 % v porovnání s rokem 2006). Ve zpracovatelském průmyslu pokles tržeb kopíruje pokles výroby.

2.4 Makroekonomické ukazatele kraje Vysočina v porovnání s Jihomoravským krajem

Hrubý domácí produkt na Vysočině rostl v 1. desetiletí až do roku 2007, k poklesu došlo ve 3. čtvrtletí roku 2008. Pokles HDP pokračoval i v roce 2009 a byl hlubší v porovnání s celorepublikovou úrovní, zejména díky zpracovatelskému průmyslu a zemědělství. V přepočtu na obyvatele je úroveň HDP zhruba na 84 % ČR. V porovnání s Jihomoravským krajem – druhým krajem v rámci NUTS II Jihovýchod, je vidět nižší úroveň makroekonomických ukazatelů regionu jak v oblasti HDP, HDP na obyvatele i úrovně HDP v poměru k ČR i EU. Zatímco v Jihomoravském kraji je v roce 2008 pokračující růst makroekonomických ukazatelů, v kraji Vysočina je rok 2008 prvním rokem poklesu, ke kterému došlo v důsledku hospodářské krize zejména ve zpracovatelském průmyslu. V roce 2009 byl HDP v běžných cenách v kraji Vysočina ve výši 270 743 Kč na obyvatele a v porovnání s rokem 2008 došlo k poklesu o 25 000 Kč.

TAB. 4 Porovnání makroekonomických ukazatelů krajů NUTS II Jihovýchod.
Zdroj: [1]

Kraj Vysočina				
Ukazatel	2005	2006	2007	2008
HDP v běžných cenách (mil. Kč)	126025	135150	147958	152148
Podíl HDP v běžných cenách v ČR (% , ČR = 100)	4,2	4,2	4,2	4,1
Počet obyvatel	510767	511645	513677	515411
HDP na obyvatele (Kč)	247109	264423	288667	295785
Podíl HDP na obyvatele v ČR (% , ČR = 100)	84,8	84,2	84,3	83,6
Podíl HDP na obyv. v EU 27 (% , EU 27 =100)	64,3	65,5	67,7	66,9
Vývoj HDP na obyvatele (% , 2005 = 100)	100	107	116,8	119,7
Vývoj HDP na obyvatele (% , předch.rok = 100)	106,9	106,6	105,3	102,9
Kraj Jihomoravský				
Ukazatel	2005	2006	2007	2008
HDP v běžných cenách	299839	325128	357402	373500
Podíl HDP v běžných cenách v ČR (% , ČR = 100)	10	10,1	10,1	10,1
Počet obyvatel	1130358	1132563	1140534	1147146
HDP na obyvatele (Kč)	265278	287472	314774	326596
Podíl HDP na obyvatele v ČR (% , ČR = 100)	91	91,6	91,9	92,3
Podíl HDP na obyv. v EU 27 (% , EU 27 =100)	67	71,2	73,8	73,9
Vývoj HDP na obyvatele (% , 2005 = 100)	100	108,4	118,7	123,1
Vývoj HDP na obyvatele (% , předch.rok = 100)	105,8	108,1	106,4	102

2.5 Nezaměstnanost a příležitosti trhu práce

Hrubý domácí produkt na Vysočině v letech 2002 až 2004 stagnoval, od roku 2005 a 2006 dynamicky roste. Roste i počet pracovních míst a klesá nezaměstnanost. K poklesu HDP došlo na Vysočině už v závěru roku 2008, v roce 2009 pokles pokračoval. Nezaměstnanost začala narůstat v kraji Vysočina v roce 2008 a zejména v roce 2009, kdy překročila hranici 10 %, došlo k poklesu volných pracovních míst a k prudkému nárůstu počtu osob na volné pracovní místo. Nezaměstnanost začala zasahovat i osoby s vyšším stupněm vzdělání a nevyhnula se ani vysokoškolsky vzdělaným lidem. Podobná, v roce 2010 ještě horší situace byla i v rámci Jihomoravského kraje. Vlivem likvidace neefektivních firem a propouštěním pracovníků ve snaze o zestránění výroby se nezaměstnanost v obou krajích vyšplhala vysoko nad celorepublikový průměr.

TAB. 5 Vývoj ukazatelů trhu práce v letech 2005 – 2009. Zdroj czso.cz

Kraj Vysočina					
Ukazatel	2005	2006	2007	2008	2009
Počet obyvatel	510767	511645	513677	515411	514992
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo	253900	253500	260400	256200	255500
Nezaměstnanost v %	8,23	7,1	5,63	6,27	10,25
Volná pracovní místa k 31.12.	1913	4071	5764	2414	762
Počet uchazečů na volné pracovní místo	11,92	4,93	2,81	7,4	37,49
Neumístění uchazeči k 31.12.	22 814	20 060	16 202	17 874	28 566
Kraj Jihomoravský					
Ukazatel	2005	2006	2007	2008	2009
Počet obyvatel	1130358	1132563	1140534	1147146	1151708
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo	559100	560300	562600	561700	568600
Nezaměstnanost v %	10,21	8,82	6,92	6,83	11
Volná pracovní místa k 31.12.	5834	7990	13725	8253	3040
Počet uchazečů na volné pracovní místo	10,91	6,91	3,22	5,22	21,69
Neumístění uchazeči k 31.12.	63 692	55 230	44 239	43 063	65 944
ČR celkem					
Ukazatel	2005	2006	2007	2008	2009
Počet obyvatel	10234091	10266646	10322689	10429692	10491492
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo	5174200	5199400	5198300	5232300	5286500
Nezaměstnanost v %	7,93	7,14	5,32	4,39	6
Volná pracovní místa k 31.12.	52164	93425	141066	91189	48554
Počet uchazečů na volné pracovní místo	9,78	4,8	2,52	3,86	11,1
Neumístění uchazeči k 31.12.	510416	448545	354878	352250	539136

V roce 2010 k 31.12. byla míra nezaměstnanosti v kraji Vysočina 10,73 %, kdy kraj byl na 8. místě v nezaměstnanosti, kraj Jihomoravský vykazoval nezaměstnanost 10,87 %, byl na 10. místě, přičemž průměr ČR byl 9,57 %. V celé České republice bylo registrováno 561 551 uchazečů o zaměstnání, v kraji Vysočina to bylo 29 410 lidí. Jihomoravský kraj evidoval 69 342 uchazečů o zaměstnání. Nejhorší situace byla v krajích Ústeckém, Olomouckém a Moravskoslezském.

2.6 Domácnosti

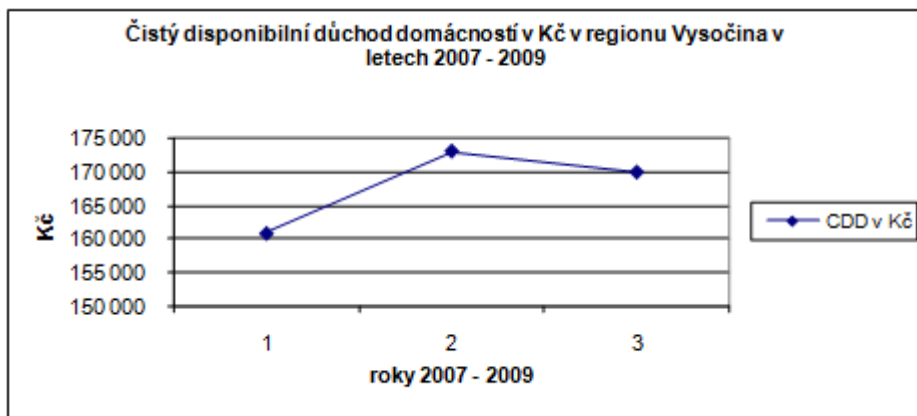
Domácnosti hrají nezastupitelnou úlohu v ekonomice země. Jako nejmenší celky jsou součástí třetího sektoru, který do ekonomiky dodává výrobní faktory jako pracovní sílu, kapitál a další výrobní zdroje a pobírá za ně mzdy, renty a úroky. Své důchody může spotřebovávat, tím vytváří koupěschopnou poptávku nebo naopak ukládat a spořit, čímž vytváří kapitál vhodný zejména pro investice ve společnosti. Oživení poptávky domácností je důležitým faktorem rozvoje ekonomiky a naopak nepříznivá očekávání budoucího vývoje třeba v období krize mohou ekonomiku uvrhnout ještě do hlubšího propadu.

Proto řada vlád uzákonila např. šrotovné, zrychlené odpisy a další opatření, která měla za cíl podpořit domácí poptávku a nastartovat růst ekonomiky. V průběhu krize docházelo k reálnému snížení příjmů domácností a tím tyto subjekty byly nuceny odkládat spotřebu dlouhodobých předmětů na pozdější dobu, čerpaly méně úvěrů a rozhodovaly se omezit i v oblastech spotřeby drahých dovolených, nákupu nových automobilů i předmětů bílé techniky pro vybavení domácností.

TAB. 6: Přehled o příjmech domácností v kraji Vysočina. Zdroj: www.czso.cz

Rok	2007	2008	2009
Čistý disponibilní důchod domácností			
v mil. Kč	82 495	88 958	87 542
v mil. PPCS ¹⁾	4 760	4 900	4 692
ČDDD na obyvatele			
v Kč	160 948	172 941	169 876
průměr ČR = 100	95,1	95,3	94,4

Příjmy domácností rostly do roku 2008, od roku 2009 dochází k poklesu jak příjmů, tak i koupěschopné poptávky.



Obrázek 5 - Čistý disponibilní důchod domácností v regionu Vysočina. Zdroj: czso.cz

Koncem roku 2008 se i u sektoru domácností projevilo zpomalování ekonomiky. Už v průběhu roku docházelo ke korekci vysokého tempa zadlužování a snižování meziročního nárůstu úvěrů. Současně se však také začaly vyskytovat problémy se splácením závazků. Podíl nesplacených úvěrů na celkových úvěrech počátkem roku 2009 vzrostl na 3 % a koncem roku byl už 3,75 %. Tento trend nadále mírně roste.

3. Závěr

Původně finanční krize, která se rozšířila z USA do celého světa jako globální ekonomická krize se projevila i na ekonomice ČR, zejména v sektoru průmyslu, zemědělství, v menší míře i ve finančním sektoru a její dopady byly i do veřejné sféry. Třetí čtvrtletí roku 2008 ohlásilo její nástup, razantně bylo hospodářství zasaženo v roce 2009. Jak Janotův „balíček“, tak i další opatření vlády na podporu oživení ekonomiky se promítly do situace roku 2010 a následně je budeme vidět i v roce 2011. Dalším významným faktorem nastartování růstu ekonomiky bylo oživení hospodářství v zemích západní Evropy, zejména v Německu, které je našim strategickým partnerem v oblasti zahraničního obchodu.

V průběhu krize došlo k vyčištění trhu od neperspektivních výrobců a tím i neživotaschopných firem. Pouze firmy, které dokázaly včas reagovat, razantně omezit náklady, efektivně využívat lidské zdroje a pečovat o své zákazníky, mohly přežít. Z pohledu domácností byla tato situace v mnoha ohledech svízelná, protože v některých mikroregionech došlo k likvidaci i několika firem, mnohdy významných zaměstnavatelů, takže došlo k nárůstu nezaměstnanosti a nedostatku zdrojů pro likviditu domácností. Viz například Světelsko, Třebíčsko, Novoměstsko a další regiony. Dopad této skutečnosti byl nejenom ekonomický, ale i psychologický, kdy se lidé museli vyrovnat s velkou stresovou zátěží a hledat zdroje motivace pro rekvalifikace a další hledání pracovních příležitostí. Dopad byl i na státní rozpočet, protože musely být vypláceny dávky v nezaměstnanosti, sociální podpory a zvýšily se i náklady na aktivní politiku zaměstnanosti. Rok 2010 přinesl mírné oživení, rok 2011 je zatím pouze v prognóze. Krize jako reálná skutečnost se stala jak hrozbou pro společnost, tak i výzvou a řadou příležitostí.

Krize je významnou zkušeností pro celou společnost, která se od roku 2000 příznivě vyvíjela, zvyšoval se domácí produkt i příjmy domácností a docházelo k plynulému zvyšování životní úrovně obyvatelstva. Otázkou je, zda v tomto období muselo docházet k nárůstu zadlužení veřejných financí, které dopadne

na obyvatele v následujících letech spolu s nutností řešit reformu důchodového systému.

Krise naučila firmy chovat se mnohem zodpovědněji jak ke svým obchodním partnerům, pečlivě připravovat zakázky, dostávat svým závazkům, tak i v oblasti pracovní síly, kdy se firmy staly mnohem opatrnější při uzavírání dlouhodobých pracovních poměrů, naučily se v mnohem větší míře využívat dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr, naučily se lépe řídit a motivovat zaměstnance a vyžadovat po nich plnění úkolů osobních plánů výkonu i rozvoje a hodnotit přínos každého zaměstnance pro firmu.

Zaměstnanci naopak se stali mnohem loajálnější ke svým zaměstnavatelům, v mnoha případech pracovali dlouhé období bez výplaty mezd a v očekávání zlepšení ekonomiky a likvidity svého zaměstnavatele a v neposlední řadě si uvědomili, že otázka přežití firmy je i jejich vlastní důležitou otázkou.

Literatura

- [1] www.czso.cz
- [2] Mulačová, V. *Zadluženost českých domácností a finanční krize*. In *Auspicia*, recenzovaný časopis z oblasti společenských věd. VŠERS, České Budějovice 2011. ISSN 1214-4967

The Crisis as an Opportunity and a Threat

Abstract

The paper deals with the development of the economic crisis in the world and in the Czech Republic and it characterizes its impacts on the company environment and the results of the negative changes for enterprises and households. The paper compares the development of the number of economic entities in the most significant industries in the Vysočina region in 2006 – 2010, the development of production and revenues in manufacturing industry of the Vysočina region in 2006 – 2009, and the development of revenues in industry and building in 2005 – 2009. All these indices were monitored in the Vysočina region. The second part of the paper focuses on macroeconomic indices of the Vysočina region and comparing their development within NUTS 2 - Southeast, i.e. compared the the South-Moravian Region, with the CR average and the EU average in 2005 – 2008, eventually in 2009. These are the indices of gross

domestic product, unemployment and other labour market indices like the number of economically active inhabitants, number of vacancies and number of job applicants. The third part of the paper is aimed at impacts of the negative results of the crisis on the economy of households, especially from the point of view of the net disposable income of household and the recalculation of this index per inhabitant both in the Vysočina region and compared to the CR average.

Key words

Economic entities, industry, building industry, agriculture, unemployment, economically active population, job applicants, households, effects of the economic crisis, gross domestic product, net disposable income of households.

Kontaktní údaje na autora

Ing. Libuše Měrtlová, Ph.D.
Vysoká škola polytechnická Jihlava
e-mail: mertlova@vspj.cz

Vybrané problémy hodnocení a měření výkonnosti krajské samosprávy

Michal Šulc

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstrakt

Diskusní článek se zabývá vybranými problémy měření a hodnocení výkonnosti krajských samospráv. Nejprve je představen použitý systémový přístup k problému, jehož podstatou je strukturace vztahu mezi krajskou samosprávou (řídícím systémem) a regionem (řízeným systémem) a rozlišení vnitřního, institucionálního a vnějšího výkonu. Následně autor identifikuje několik závažných metodických problémů uvedeného přístupu. Především jde o fakt, že volba indikátorů dopadu je vždy volbou subjektivní, neboť integrální regionální rozvojová teorie dosud neexistuje. Regiony jsou rovněž velmi otevřené systémy a nelze jednoznačně určit, jaký vliv na jejich rozvojovou trajektorii má okolí a jaký řídicí systém. Komponenty rozvojové funkce je proto nutné popsat deskriptory, které odrážejí pravomoci a kompetence krajských samospráv. Z hlediska identifikace a měření výstupů je omezujícím kritériem zejména to, že měřit lze pouze výstupy, které autor klasifikuje jako výstupy finanční, a to ve třech rovinách: finanční, naturální a rovině reflektující jednotku měření rozvojové funkce. Poslední uvedená rovina, z hlediska kvantifikace nejproblematičtější, nejlépe vyhovuje požadavkům na propojení efektivnosti a účinnosti. Problematičnost měření a hodnocení vnitřního výkonu v podmínkách české veřejné správy je nutno spatřovat vponěkud zmatečné a nejednotné reálné aplikaci příslušných metod a z ní vyvěrající neexistenci jednoznačně definovaných a standardizovaných deskriptorů vnitřního výkonu. Nikoli nevýznamným problémem je integrace přirozených rozdílů mezi regiony do aparátu metody. Nejvhodnějším způsobem je podle autora proložení obecné rozvojové funkce regionu komponentou přirozených regionálních rozdílů.

Klíčová slova

Region, krajská samospráva, výkonnost, efektivita, systémový přístup.

Úvod

Kvalita výkonu veřejné správy je v současné době jedním z důležitých témat teoretické i praktické činnosti na všech úrovních správy věcí veřejných. V řízení veřejných institucí se začínají uplatňovat metody a postupy běžné dosud pouze v soukromém sektoru, vznikají teoretické práce analyzující např. vztah kvality výkonu správy a rozvoje svěřeného území či jsou konstruovány rozličné modely a indexy kvality správy.

Tyto trendy se nevyhnuly ani střednímu stupni veřejné správy v České republice (ČR), na který je tento článek zaměřen. Rozpočty krajských samospráv¹ jsou od roku 2009, stejně jako obecní rozpočty a rozpočet ústřední vlády, vystaveny značnému finančnímu tlaku v souvislosti s hospodářskou recesí a razantním propadem daňových příjmů. To umocňuje snahu o hledání metod zvyšování efektivnosti a výkonnosti činnosti krajů. Dalším, nikoli nedůležitým faktorem podněcujícím tuto snahu, jsou očekávané změny v demografickém vývoji, kdy nárůst podílu seniorů a snižování podílu dětí a mládeže musí v blízké budoucnosti nutně vyvolat podstatné změny v oblastech, kde kraje mají poměrně značné kompetence a pravomoci. Jde zejména o oblast sociálních věcí, zdravotnictví a středního školství. Konečně, nejistota ohledně budoucího vývoje kohezní politiky Evropské unie (a tedy nejistota ohledně toku poměrně vysokých finančních částek do území krajů i krajských rozpočtů) vyvolává diskusi o udržitelnosti dosud realizovaných opatření a investic i budoucí úrovni nastavených standardů krajských politik.

V ČR dosud pravděpodobně nejkomplexnější klasifikaci způsobů měření a hodnocení výkonu národních, regionálních a lokálních vlád provedli Kostecký a Patočková [7]. Autoři na základě empirické i teoretické literatury rozlišují čtyři přístupy k měření a hodnocení výkonu vlád: 1) měření pomocí ukazatelů sociálně-ekonomického vývoje, 2) subjektivní hodnocení, 3) měření

¹ Krajskou samosprávu chápe autor jako souhrn činností, které vykonávají orgány českých vyšších územních samosprávných celků – krajů. Jde jak o činnosti v rámci územní samosprávy vykonávané krajskými zastupitelstvy a radami, tak o výkon státní správy, realizovaný krajskými úřady. Z důvodu terminologického zjednodušení a obecné zvyklosti autor zmíněné orgány nazývá „krajskou samosprávou“, ačkoli tento výraz není právě z důvodu výkonu státní správy zcela přesný. Některé zdroje citované v článku [např. 7] v obdobném významu používají pojem „regionální vláda“. Podle mezinárodní metodiky vládní finanční statistiky se vláda člení na subsektor centrální vlády, státní vlády a místní vlády. Státní vládou se rozumí vláda „největší geografické oblasti, na kterou může být země rozdělena z politických či administrativních důvodů“ [6]. Tato úroveň významově odpovídá krajské samosprávě v této práci.

procedurální a institucionální efektivnosti výkonu a 4) měření pomocí agregátních indexů.²

Na uvedenou klasifikaci navazuje i tento diskusní příspěvek, autor však svoje úsilí zaměřuje především na úroveň krajských samospráv v ČR. Cílem práce je předložení vybraných – dle názoru autora problémových – aspektů hodnocení a měření výkonu středních stupňů veřejné správy k obecné diskusi.

Příspěvek je strukturován následujícím způsobem. Navazující část Materiál a metody nejprve systematizuje přístup k měření a hodnocení výkonnosti krajských samospráv, přičemž jejím cílem je vytvoření univerzálního metodického a pojmového rámce problému. V části Diskuse jsou diskutovány vybrané problémy zvoleného přístupu a je zde tak naplněn cíl příspěvku. Závěr práce obsahuje stručné shrnutí.

Materiál a metody

Zatímco výkon národních vlád je poměrně často předmětem (standardizovaného) mezinárodního srovnávání³, výkon středních stupňů veřejné správy naopak velmi zřídka. Je tomu tak pravděpodobně zejména kvůli rozdílnému postavení středních stupňů veřejné správy v jednotlivých zemích, které vyplývá z jejich rozdílného administrativně-politického uspořádání. To se projevuje především v rozdílné míře decentralizace pravomocí, kompetencí a financí.⁴

I přes tuto různorodost však lze přístup k hodnocení a měření výkonnosti (středního stupně) vlády na základě dostupné teoretické a empirické literatury určitým způsobem strukturovat a zobecnit. Základní pojmy a metodika zvoleného způsobu řešení problému je patrná z obrázku 1 a vysvětlena níže.⁵

² Uvedená stať byla de facto metodologickým úvodem ke zvláštnímu číslu Sociologického časopisu (5/2007), které bylo věnováno prostorové a regionální problematice se zaměřením na výkon regionálních vlád v ČR.

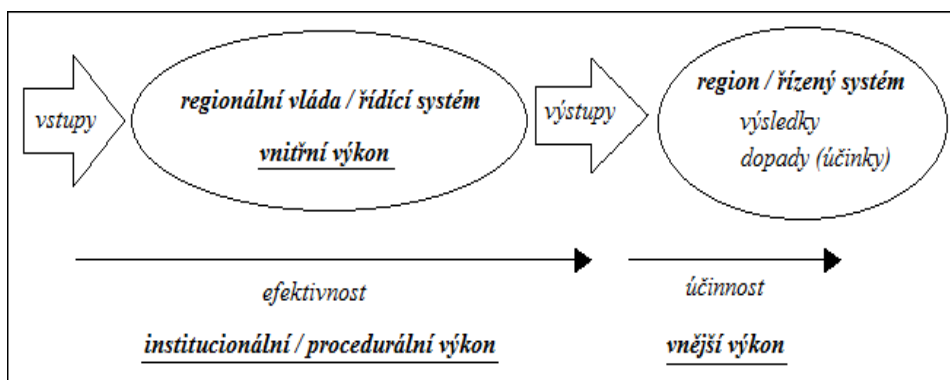
³ Srovnávání výkonu vlád a kvality správy v posledním desetiletí nabývá na zvláštním významu především v institucionálním proudu ekonomie (bližší např. [18, 19, 20]).

⁴ Velikost a význam sub-národních vládních úrovní v ekonomice lze dovodit na základě podílu jejich výdajů na HDP dané země a na základě jejich podílu na celkových výdajích vlády. Zatímco ve skupině států s tzv. severským systémem dosáhl podíl sub-národních vlád na HDP těchto zemí v letech 2005-2007 v průměru 26 % (50 % celkových vládních výdajů), ve skupině tzv. unitárních států to bylo ve stejném období pouze 11 % HDP a 25 % celkových výdajů vlády. V ČR dosáhly tyto podíly 12 %, resp. 27 % [5].

⁵ Metodika byla zpracována podle [2, 4, 7, 8, 15].

Jádrem zvoleného přístupu je vymezení dvou systémů, a to systému řídicího a systému řízeného [15]. Předpokládáme-li standardní chování řídicího systému⁶, pak jeho cílem musí být zcela jednoznačně růstová trajektorie řízeného systému neboli rozvoj regionu. Tento vztah je klasifikován jako tzv. vnější výkon řídicího systému/krajské samosprávy a účinnost jeho/jejích činností. Měření a hodnocení vnějšího výkonu a jeho účinnosti spočívá v identifikaci vztahu mezi indikátory výstupů (tj. výstupů činnosti krajské samosprávy) a identifikátory výsledků (tj. deskriptorů rozvoje regionu).⁷ Často uváděným příkladem obou typů identifikátorů je např. počet vytvořených nových pracovních míst a snížení míry nezaměstnanosti či počet km vybudovaných silnic a (potenciální) ekonomický růst.

Obr. 1: Metodika přístupu k hodnocení výkonnosti krajské samosprávy



Zdroj: autor podle [2, 4, 7, 8, 15]

Institucionálním výkonem je nazýván vztah mezi indikátory vstupů a výstupů, neboli efektivnost činnosti krajské samosprávy. V praxi se jedná zejména o hodnocení vztahu vstupního objemu disponibilních financí a objemem výstupů v naturálních i finančních jednotkách. Výsledkem je většinou poměrový ukazatel, např. nákladovost výstavby kilometru nové silnice. Určitou podmnožinou tohoto typu výkonu je tzv. vnitřní výkon. V jeho hodnocení jde především o snižování nákladů obslužných/podpůrných procesů realizovaných v českých podmínkách krajským úřadem, projevující se v konečném důsledku ve zvýšení objemu výstupů.⁸

⁶ Vztah vláda – občan například bývá ve standardních učebnicích ekonomie uváděn jako typický příklad problému principála a agenta [13].

⁷ Obdobný systém identifikátorů je základem monitorovacího aparátu regionální politiky Evropské unie [2].

⁸ Z uvedených tezí zřetelně vykrytalizoval obsah třetího systému potřebného pro hodnocení a měření výkonu krajské samosprávy – systému informačního. Ten by měl

Protože problém je autorem uchopen prostřednictvím ekonomického rozvojového aparátu, je nutno rovněž alespoň krátce věnovat pozornost teoretickému ukotvení role středních stupňů veřejné správy v ekonomii, potažmo v teoriích regionálního rozvoje.

V ekonomii hlavního proudu, tj. ekonomii vycházející z tzv. neoklasické syntézy, existuje ustálený konsenzus o úloze vlády v ekonomice: vláda by měla především eliminovat tzv. tržní selhání. Stejně tak je možné vysledovat určitý konsenzus v přiřazení ekonomických funkcí státu jednotlivým úrovním vlády v rámci teorie tzv. fiskálního federalismu. Zatímco stabilizační a redistribuční funkci by neměly regionální a lokální úrovně vlády vykonávat vůbec, případně pouze okrajově, alokační funkce by decentralizována být měla. Užítky plynoucí z decentralizace výkonu alokační funkce jsou nejlépe rozpracovány pro tržní selhání ve formě veřejných statků, které lze dle úrovně jejich zajišťování rozdělit na statky lokální, regionální a národní. V každém případě existují argumenty pro i proti decentralizaci každé z uvedených funkcí na nižší vládní úrovně (přehled těchto otázek [6]). Ekonomie tedy ve velmi obecné rovině doporučuje středním stupňům vlády eliminaci mikroekonomických tržních selhání.

Oproti tomu úloha územní samosprávy v teoriích rozvoje je poněkud zanedbána, resp. nikoli zřetelně vyjádřena. Úlohu nižších vládních úrovní lze spatřovat zejména ve (spolu)tvorbě příznivého klimatu v regionu, ovlivňování endogenních faktorů rozvoje a v kvalitním zabezpečování těch veřejných služeb, které jsou jim svěřeny zákonem. Příslibem do budoucna je fakt, že některé nové rozvojové teorie dosud doporučení tohoto typu neformulovaly.⁹

Diskuse

Prvním podstatným problémem uvedené metody je definice rozvojové funkce regionu, neboli nalezení deskriptorů rozvoje regionu, neboli vymezení prvků řízeného systému.¹⁰ To platí i v případě, že je přístup k problému omezen na rovinu ekonomickou, resp. inspirativně vychází z některé ekonomické školy. Jak konstatují Blažek a Uhlíř [1], kteří se pokusili o klasifikaci (zejména) ekonomických teorií rozvoje regionů, integrální ekonomická teorie regionálního

obsahovat indikátory vstupů, výstupů a výsledků, a měl by umožňovat i hodnocení vazeb mezi nimi [15].

⁹ Jde například o školu nové ekonomické geografie [3].

¹⁰ Nejde samozřejmě pouze o problém zvolené metody, ale základní problém celé ekonomie a tudíž i jejích regionálních rozvojových derivací.

rozvoje zatím neexistuje a dokonce dosud nejsou nalezena ani východiska pro její výstavbu.¹¹ Stejní autoři však upozorňují na některé faktory, které by mohly hrát v budoucnu v tomto úsilí důležitou roli: „Ačkoliv tedy dochází ke shodě v tom smyslu, že subjekt schopný adaptace, učení a inovace je klíčovým prvkem změn a úspěchu i v tom, jaký typ sociokulturního prostředí napomáhá adaptaci a inovaci (spolupráce, vzájemná důvěra, intenzivní interakce a výměna informací založená na nehierarchické organizaci), otázka po příčinách úspěchů regionů a regionálních rozdílů není dosud zodpovězena.“ [1:186]

Dle názoru autora však lze ve shodě s výše uvedenou citací i některými trendy v současné obecné ekonomii¹² vyzorovat minimálně náznaky pozvolných změn současného paradigmatu, kdy „bohatství národů/regionů“ již nemusí být nutně spatřováno zejména v růstu produkce či kumulaci různých forem kapitálu, ale spíše ve faktorech, které nejsou zatím doménou hlavního proudu ekonomické vědy. „Bohatství národů/regionů“ by tak mohlo začít být měřeno například velikostí štěstí národa či obyvatel regionu a v blízké budoucnosti by mohl být vyvinut i příslušný metodický aparát tohoto přístupu.¹³

Volba teoretického základu pro vymezení prvků řízeného systému, a tedy de facto zázemí pro volbu indikátorů dopadu, je tedy zatím nutně odvislá od subjektivní volby vymežujícího subjektu. Za účelem odstranění přílišné míry abstrakce diskuse subjektivně na tomto místě stanovme – čistě hypoteticky a účelově – jednoduchou rozvojovou funkci regionu ve tvaru $RB = f(KU, \text{ŽP}, \dots)$, kde RB je regionální blahobyť, KU je kulturní vyžití a ŽP je čistota životního prostředí.

Dalším problémem je skutečnost, že regiony jsou maximálně otevřené systémy, jejichž hranice jsou pouze administrativní a fiktivní. To znamená, že okolí

¹¹ V praktické politické rovině se bohužel zdá, že úlohu integrální teorie plní tzv. teorie národní/regionální konkurenceschopnosti. Snad každý rozvojový program, ať už na nadnárodní úrovni, národní úrovni i regionální úrovni, definuje jako jeden ze svých hlavních cílů zvýšení konkurenceschopnosti dané oblasti. Jde však zcela jistě zatím pouze o pojem „více politický a novinářský“ [17], případně dokonce „nebezpečnou posedlost“ [9], kterému dosud jednoznačně chybí pevný ekonomický základ.

¹² Např. Sojka [12:303] uvádí: „Nové paradigma nebude zřejmě čistě institucionální, bude však s velkou pravděpodobností založeno na přesvědčivé institucionální teorii, která dokáže vysvětlit evoluci institucí i jejich úlohu v sociálně-ekonomickém vývoji.“

¹³ Jádrem konceptu tzv. ekonomie štěstí (přehled viz např. [10, 14]) je subjektivně vnímaný blahobyť (subjective well-being). Jde o poměrně mladý ekonomický směr, přičemž impulsem pro jeho vznik byla formulace tzv. Easterlinova paradoxu. Jeho podstatou je empirický fakt, že od určité úrovně rostoucího HDP per capita země štěstí obyvatel dané země stagnuje.

řízeného systému a jeho prvky ovlivňují velmi významně rozvojovou funkci/trajektorii regionu, přičemž není zcela jasné, jaký vliv má okolí a jaký řídicí systém. Velmi pravděpodobně lze v českých podmínkách předpokládat, že vliv okolí a spontánních mechanismů v regionech je mnohem větší než vliv řídicího systému.¹⁴ Měření výkonnosti pomocí regionálních ukazatelů sociálně-ekonomického vývoje [7] je proto značně obtížné, ne-li nemožné.

Tato skutečnost se musí nutně projevit ve výběru deskriptorů, které popisují jednotlivé komponenty rozvojové funkce. Tu je nutno na základě uvedených úvah upravit do tvaru $RB_{KS+O} = f(KU_{KS} + KU_O, \check{Z}P_{KS} + \check{Z}P_O, \dots)$, kde „o“ znamená okolí systému a „ks“ krajskou samosprávu. Empirická analýza výkonu krajské samosprávy pak bude založena na analýze RB_{KS} , neboli bude analyzována funkce $RB_{KS} = f(KU_{KS}, \check{Z}P_{KS}, \dots)$. Jde tedy o to, popsat jednotlivé komponenty RB těmi deskriptory, na které mají kraje největší vliv, tj. odrážejí v maximálně možné míře pravomoci a kompetence krajů.

Pozornost nyní přesuňme k dalšímu podstatnému problému: identifikaci a měření výstupů činnosti krajské samosprávy. Na základě současných kompetencí krajských samospráv identifikujeme následující typy výstupů. V první úrovni členění je možno je rozdělit na výstupy ovlivňující přímo řízený systém a výstupy ovlivňující okolí řízeného systému. K těm druhým je možno přiřadit např. zákonodárnou iniciativu krajské samosprávy, nebo (ne)formální vyjednávání s vládou a lobbing.¹⁵ Ačkoli tyto výstupy mohou mít pro region zcela zásadní význam¹⁶, vzhledem k nemožnosti jejich objektivní kvantifikace budou muset být v praxi z analýzy vypuštěny.

Výstupy působící přímo na řízený systém je možno rozdělit na výstupy finanční a nefinanční povahy. Za výstupy nefinanční povahy lze považovat např. regulační opatření či vyjednávání, jejichž kvantifikace je opět prakticky téměř nemožná. Konečně cestou k identifikaci výstupů finanční povahy jsou krajské rozpočty a jejich skladba a nastavení.

Problémem měření finančních výstupů jsou jednotky, v nichž by měly být finanční výstupy měřeny. Dle názoru autora je možno v tomto kontextu rozlišit

¹⁴ Terminologicky by proto bylo lépe v případě řídicího systému hovořit spíše o systému koordinujícím. Orientačním, ačkoli z pochopitelných důvodů poněkud zavádějícím, měřítkem síly krajské samosprávy může být podíl jejich výdajů na HDP regionu.

¹⁵ Např. [4] použili při tvorbě indexu výkonu krajské samosprávy ukazatel počtu návrhů zákonů podaných krajskými zastupitelstvy.

¹⁶ Jako praktický příklad lze uvést potenciální možnost změny zákona o rozpočtovém určení daní či reálný vznik krajských policejních ředitelství.

tří hierarchické roviny měření výstupů. První a nejnižší rovinou je měření ve finančním vyjádření. Ve vazbě na hypoteticky zvolenou funkci RB_{KS} to např. znamená, kolik Kč věnuje krajská samospráva na KU_{KS} a $ŽP_{KS}$. Tento způsob je z hlediska měření relativně jednoduchý, neboť rozpočty krajů se řídí tzv. rozpočtovou skladbou, jejíž odvětvové členění umožňuje rozlišit, do jakých odvětví byly peníze rozpouštěny. Na druhou stranu, samotné částky nevyovídají nic o efektivnosti ani účinnosti utracených peněz.

Druhou rovinou je naturální vyjádření výstupů, tj. např. kolik akcí podporující KU_{KS} a $ŽP_{KS}$ bylo z daných vstupů realizováno. Tento způsob již v sobě implicitně obsahuje možnost hodnocení efektivnosti a tudíž i možnost hodnocení institucionálního výkonu. Z hlediska měření však tato varianta může být poněkud komplikovaná, a to zejména u těch výstupů, které krajská samospráva realizuje zprostředkovaně. V oblasti KU_{KS} je např. poměrně dobře zjištělý počet kulturních akcí, které uspořádala sama krajská samospráva, avšak hůře zjištělý počet kulturních akcí, které realizovala např. občanská sdružení z dotací poskytnutých krajem.

Konečně třetím způsobem je měření výstupů v těch jednotkách, ve kterých je definována rozvojová funkce regionu. V příkladné rozvojové funkci RB_{KS} budiž touto jednotkou uměle konstruovaná jednotka: užitek.¹⁷ Z hlediska měření jde samozřejmě o variantu velmi komplikovanou, avšak obsahující jak hledisko efektivnosti a tudíž institucionálního výkonu, tak hledisko účinnosti a tudíž výkonu vnějšího. Např. v oblasti KU_{KS} by pak nebyl relevantní numerický počet akcí kulturního využití, ale celkový užitek obyvatel regionu z těchto akcí. Pokud bychom definovali užitek akce jako počet obyvatel, kteří akci navštíví (obecně počet obyvatel, kterých se jakýkoliv výstup dotkne), pak by výstup byl měřen právě příslušným počtem obyvatel.

Ačkoli diskuse o možnostech a současném stavu konstrukce „užitkového“ aparátu není záměrem příspěvku, je nutné upozornit alespoň na jeden aspekt tohoto přístupu. Pokud by bylo možné tento přístup k měření užitku jednotlivých výstupů použít, pak by mohla být vyřešena i efektivní volba výstupu na straně krajské samosprávy. Rozhodování o výstupu by se tak přeneslo do roviny mikroekonomické optimalizace, kdy by byl poměřován mezní užitek z jednotlivých opatření, resp. poměr mezního užitku a nákladnosti opatření.

¹⁷ Předpokládáme tedy, že regionální blahobyť je sumou užiteků obyvatel regionu. Užitek však v tomto kontextu nelze chápat jako standardní „funkci množství spotřebovávaných statků“, nýbrž jako „subjektivně vnímaný blahobyť“ či „štěstí“.

Relativně dobře teoreticky uchopitelný je dle názoru autora tzv. vnitřní výkon krajských samospráv. K měření tohoto výkonu lze použít celou řadu metod a finančních či výkonových ukazatelů, které jsou nazývány klíčovými ukazateli výkonnosti (KPI, Key Performance Indicators). Inspirací pro tyto metody je praxe komerčních organizací.¹⁸ Problematičnost měření vnitřního výkonu v podmínkách české veřejné správy je nutno spatřovat (zatím) v poněkud zmatečné a nejednotné reálné aplikaci příslušných metod.¹⁹ Nejednotná aplikace vybraných metod pak vede k neexistenci dostatečně širokého validního setu indikátorů, prostřednictvím kterých by bylo možno srovnávat a hodnotit vnitřní výkon krajských samospráv v ČR.

Konečně jako poslední problém metody – zejména při srovnávání výkonu jednotlivých krajských samospráv – bude zmíněna nutnost integrace přirozených rozdílů mezi regiony do hodnocení výkonu krajských samospráv. Nejvhodnějším způsobem se jeví doplnění, resp. úprava či proložení, obecné rozvojové funkce regionu RB_{KS} o komponentu/složku regionálních rozdílů. Pak při využití kvantifikace výstupů pomocí jednotky měření rozvojové funkce bude možné relativně bezproblémové srovnání výkonu samospráv. Volba složky regionálních rozdílů však opět nebude zcela objektivní, přičemž dle autora nejlepším způsobem definice této složky bude praktické posouzení, vycházející např. z programů rozvoje jednotlivých regionů.

Závěr

Podstatou zvoleného přístupu k hodnocení a měření výkonnosti krajských samospráv je strukturace vztahu mezi krajskou samosprávou (řídícím systémem) a regionem (řízeným systémem) a rozlišení vnitřního, institucionálního a vnějšího výkonu.

V měření vnějšího výkonu je problematická zejména volba rozvojové funkce regionu a tedy volba teoretického zázemí pro použití příslušných regionálních deskriptorů dopadu. Integrovaná teorie rozvoje regionů dosud neexistuje a volba přístupu je tak ve velké míře subjektivní.

Dalším podstatným problémem je fakt, že regiony jsou velmi otevřené systémy. To znamená, že okolí řízeného systému a jeho prvky ovlivňují velmi významně rozvojovou funkci regionu, přičemž nelze jednoznačně určit, jakou míru vlivu

¹⁸ Obsáhlý přehled těchto metod uvádí Neshybová [11].

¹⁹ Vybrané problémy managementu výkonnosti veřejné správy uvádí Vacek [16].

má okolí a jakou řídicí systém. Jednotlivé komponenty rozvojové funkce je proto nutné popsat deskriptory, které odrážejí pravomoci a kompetence krajů.

Z hlediska identifikace a měření výstupů je omezujícím kritériem zejména to, že měřit lze pouze výstupy, které autor klasifikuje jako výstupy finanční. Na kvantifikaci těchto výstupů lze pohlížet ve třech rovínách: finanční, naturální a reflektující jednotku měření rozvojové funkce. Poslední rovina, z hlediska kvantifikace nejobtížnější, nejlépe vyhovuje požadavkům na propojení efektivnosti a účinnosti, resp. institucionálního a vnějšího výkonu.

Vnitřní výkon krajských samospráv je teoreticky poměrně dobře ukotven. Problematičnost měření a zvyšování tohoto výkonu v podmínkách veřejné správy ČR je nutno spatřovat zatím v poněkud zmatečné a nejednotné reálné aplikaci příslušných metod a z ní vyvěrající neexistenci jednoznačně definovaných deskriptorů vnitřního výkonu.

Konečně nikoli nevýznamným problémem uvedené metody je integrace přirozených rozdílů mezi regiony do hodnocení výkonu krajských samospráv. Nejvhodnějším způsobem se jeví proložení rozvojové funkce regionu komponentou regionálních rozdílů.

Literatura

- [1] Blažek, J., Uhlíř, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace. Karolinum, Praha, 212 s., ISBN 80-246-0384-5.
- [2] Boháčková, I., Hrabánková, M. (2009): Strukturální politika Evropské unie. C. H. Beck, Praha, 188 s., ISBN 978-80-7400-111-6.
- [3] Fujita, M., Krugman, P. (2004): The new economic geography: Past, present and the future. Papers in Regional Science, No. 83, pp. 139-164, ISSN 1435-5957.
- [4] Illner, M., Kostelecký, T., Patočková, V. (2007): Jak fungují kraje – příspěvek k hodnocení výkonu krajských vlád. Sociologický časopis, 2007, roč. 43, č. 5, s. 967-992, ISSN 0038-0288.
- [5] ISMERI EUROPA – APPLICA (2010): Distribution of Competences in relation to Regional Development Policies in the Member States of the European Union. Final Report. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/2010_distribution_competence.pdf.
- [6] Jílek, M. (2008): Fiskální decentralizace, teorie a empirie. ASPI – Wolters Kluwer, Praha, 428 s., ISBN 978-80-7357-355-3.

- [7] Kostelecký, T., Patočková, V. (2006): Fungování národních, regionálních a lokálních vlád – problém měření výkonu vlád („government performance“). Sociologický časopis, 2006, roč. 42, č. 5, s. 913-936, ISSN 0038-0288.
- [8] Kostelecký, T., Patočková, V., Vobecká, J. (2007): Kraje v České republice – existují souvislosti mezi ekonomickým rozvojem, sociálním kapitálem a výkonem krajských vlád? Sociologický časopis, 2007, roč. 43, č. 5, s. 911-943, ISSN 0038-0288.
- [9] Krugman, P. (1994): Competitiveness – A Dangerous Obsession, Foreign Affairs 74/2.
- [10] Mlčoch, L. (2005): Ekonomie štěstí: proč méně může být více. UK v Praze, Working paper UK FSV-IES, č. 94, 28 s.
- [11] Neshybová, J. (2011): Nástroje kvality veřejné správy a jejich vztah k rozpočtům územních samosprávných celků. Dizertační práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 200 s.
- [12] Sojka, M. (2009): Stane se institucionální ekonomie paradigmatickým 21. stoletím? VŠE v Praze, Politická ekonomie 3, 2009, s. 297-304, ISSN 0032-3233.
- [13] Soukupová, J., Hořejší, B., Macáková, L., Soukup, J. (1996): Mikroekonomie. Management Press, Praha, 535 s., ISBN 80-85943-17-4.
- [14] Štika, P. (2009): Ekonomie a štěstí. VŠE v Praze, Politická ekonomie 2, 2009, s. 250-262, ISSN 0032-3233.
- [15] Šulc, M. (2010): Region jako systém. In: Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference REGION V ROZVOJI SPOLEČNOSTI 2010. Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, [CD-ROM], s. 211-216, ISBN 978-80-7375-435-8.
- [16] Vacek, J. ed. (2006): Moderní management ve veřejné správě. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 209 s., ISBN 80-7043-501-1.
- [17] Varadzin, F. (2008): Pokročilejší teorie světových trhů zboží, kapitálu a práce. In: Cihelková, E., a kol. (2008): Mezinárodní ekonomie II. C. H. Beck, Praha, s. 87-148, ISBN 978-80-7400-054-6.
- [18] Vymětal, P., Žák, M. (2005): Instituce a výkonnost. VŠE v Praze, Politická ekonomie 4, 2005, s. 545-566, ISSN 0032-3233.
- [19] Žák, M., Šmejkal, V. (2007): Institutional quality. Centre for Economic Studies VŠEM, Working Paper n. IV/2007, 22 p.
- [20] Žák, M. (2008): Kvalita správy. Centrum ekonomických studií VŠEM, Bulletin, vydání 18, ročník 2008, s. 5-7. ISSN 1801-1578.

Selected Problems of Regional Self-government Performance Assessment and Measurement

Abstract

This discussion paper deals with selected problems of assessment and measurement of regional self-government performance. First of all, the system approach to the problem solved is introduced. The core of this approach is both the structuring of the relation between the regional self-government (controlling system) and the region (controlled system) and the distinction of internal, institutional and outer performance. The Author consequently identifies several important methodical problems of the given approach. Above all, there is the fact, that the choice of impact indicators will always be subjective, for the integral regional development theory does not exist yet. Regions are widely opened systems and that is why it is not possible to determine exactly the degree of influence that the surrounding of the controlled system and the controlling system has on the development trajectory. Components of the development function have to be described by means of indicators that reflect the competences of the regional self-governments. In the light of output identification and measurement, the possibility of measuring only the financial outputs is the main restrictive factor of the method. There are three levels of measuring the outputs: financial, natural and the level that respects the unit of development function. The last one is very hard to measure, but meets the requirement of the interconnection of the efficiency and the outer impact best. The disputableness of the measurement and assessment of the internal performance in the Czech public sector is seen in the slightly void and heterogeneous real application of appropriate methods that further leads to the lack of unified sets of regional data. A significant problem of the method is the integration of the aspect of natural regional differences. According to the Author, the best way to execute this is the adjustment of the function of the regional development with the component of regional differences.

Key words

Region, regional self-government, performance, effectiveness, system approach

Kontaktní údaje na autora

Ing. Michal Šulc
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Tolstého 16, 586 01 Jihlava
sulc.m@vspj.cz

Sny, mýty a pohádky jako nositelé jedinečných charakteristik u rozdílných etnik a kultur

Otto Čačka

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstrakt

Ještě počátkem minulého století nebyly paměť, představivost ani fantazie nijak ostře rozlišovány. Mezi těmito duševními procesy existuje totiž značné organické sepětí. Pro neoddělitelnost vazby osobní imaginace, emocionality a motivace se proto jeví přiléhavější užívat souhrnný pojem IMAGINATIVNĚ-EMOTIVNÍ procesy („soubor vzájemně provázaných procesů imaginace, citů a volních tendencí, těsně vázaných na vlastní Já“). Vnější výrazem imaginativně-emočních procesů, které napomáhají plnit základní funkce imaginace (Čačka 1999), jsou tzv. IMAGINATIVNÍ AKTIVITY, mající ve své vnitřní dynamice řadu shodných znaků. Mezi imaginativní aktivity patří (kromě divadelní sémiotiky, symbolické řeči výtvarných projevů, psychologie architektury aj.) v první řadě také sny, mýty a pohádky. Tyto funkce jsou nejen nositelem jedinečných charakteristik "subjektivity" každé osobnosti, ale často i celého etnika. Jejich studium, umožňující srovnávání odlišných modelů obrazu či řádu světa v odlišných kulturách, je i přirozenou součástí vzdělávání budoucích průvodců na katedře cestovního ruchu VŠP Jihlava.

Klíčová slova

Imaginace, imaginativně-emoční procesy, imaginativní aktivity, osobnost, sebekoncepce, semiotika, teorie snů, funkce mýtů, národní pohádky, psychologie kultury.

Úvod

„Odhlédneme-li od uspokojování biologických potřeb, žije člověk nikoli ve vesmíru věcí, ale ve vesmíru symbolů, žije v symbolickém světě jazyka, sociálních entit, vědy, náboženství, umění atp. Duchovní svět druhé přírody je materializován v symbolické aktivitě“. L. von Bertalanffy

Při snaze o orientaci ve složitých přírodních a společenských otázkách (krokovou logikou již neuchopitelných - „u kterých už věda mlčí“), může člověk buď přijmout některý tradovaný výklad, anebo prostřednictvím individuálních imaginativně-emočních aktivit, ústících mnohdy k osobní výtvarné či literární činnosti, hledat vlastní vnitřní vyrovnávání se s lidským údělem, a formovat si tak subjektivní „povědomí řádu světa“. Tato „názorně-prožitková“ duševní činnost využívá specifickou „logiku fantazie“, která je součástí i vědecké intuice, umělecké inspirace a řady dalších imaginativních aktivit - od snů až např. po podvědomě odrážené „poselství architektury“.

Ke komunikaci výsledků tak širokého, zrychleného a mnohdy podvědomého vnitřního zpracovávání velké sumy dat již obvykle nestačí verbální kód, ale spíše nejrůznější druhy znaků (názorných nositelů významu) jako jsou symboly, indexy, metafory, analogie aj. Tyto „názorné koncentráty informací“ jsou tvořeny i komunikovány imaginativně-emoční cestou. Jejich význam je předáván tradicí, určen dohodou, či osobně vytvářen a odvozován. Znak může být pak „všelidsky“ srozumitelný, anebo oslovuje jen členy určité komunity či etnika.

Řada typologií rozlišuje typy „vědecké“ a „umělecké“, lišící se tak svým „kognitivním stylem“. Jedni se „cítí doma“ převážně v oblasti racionálně-kognitivních podnětů, často pak ale obtížněji pronikají do smyslu umění atp; u jiných jsou naopak podstatně rozvinutější imaginativně-emoční složky psychiky. Ukazuje se, že to má neurofyziologickou podstatu v rozdílné dominanci pravé či levé hemisféry a to navzdory jejich přirozené součinnosti, jak dokazují práce Gazzanigy, Coulsona, Striklanda aj. (Čačka 1999, 24).

Evoluce symbolizmu byla podle L. von Bertalanffyho významným faktorem v procesu „humanizace“. Ve své teorii symbolizmu uvádí, že:

- Rozvoj symbolické komunikace akceleroval duševní vývoj lidstva.
- Vnější manipulace byla nahrazena operacemi se symboly.
- Osvojený systém symbolů zahrnuje také cíle a postupy jednání.
- Lidmi vytvořený "svět symbolů" má vlastní algoritmické mechanismy umožňující automatizaci odrážení i reagování.
- Osobitý „vesmír symbolů“ (ať jde o mýty, náboženské systémy, výtvary lidové slovesnosti, umění atp.) žije pak emancipovaně mimo realitu. (Bertalanffy 1972)

Uváděné principy jsou i nosnými východisky studií odlišných kultur a civilizací, které jsou předmětem i demonstrované oblasti PSYCHOLOGIE KULTURY.

Funkce snů pro duševní homeostázu

O čem slušný člověk sní, to lump udělá.

Platon

Sny představují podvědomou obrazně-symbolickou projekci reálných emociogenních problémů (přání, obav, potlačených konfliktů, nedořešených událostí atp.) s tendencí snižovat pocíťovanou tenzi kreativně iluzorním řešením (s výjimkou alarmujících reakcí na aktuální podněty v okolí či organismu spícího). Emoční paměť je harmonizační a úlevnou aktivitou chráněnou tak před přetížením.

K dešifrování významu snu je nezbytná znalost obecných mechanismů „imaginativní řeči snů“ maskujících reálné děje. Vládou v ní zákonitosti afektivní paměti a logika fantazie, namísto racionální logiky s její stálou konfrontací s realitou.

Již v XIX. st. psychologové věděli, že: reálné děje jsou ve snu podvědomě "přetavovány" cestou důmyslné symbolizace a decentrace (změny těžiště děje, sjednocování protikladů, logické nahrazení současností, kauzalita obrácena atp.). Dodnes se mnohé instituce snaží rozšiřovat interpretační principy snů. Shledávají, že sen zrcadlí spícímu obrazy subjektivního světa (vztah k různým jevům, lidem i sobě) mnohdy šířeji, otevřeněji a adekvátněji než bdělé vědomí. Odkrývá se tím bohatost dimenzí naší psychiky.

Při výkladu snu nejde o jeho "text", ale především o "kontext" – a to nejen s aktuální situací snícího, ale i s jeho celkovým životním stylem. Pokusy prokázaly, že snaha o porozumění řeči vlastních snů zvětšuje soulad podvědomí s vědomím, vyjadřování prožitků, zvyšuje odolnost k frustracím, jasnost sebeuvědomění, hloubku sebezpozorování, harmonizuje východiska sebeřízení a snižuje neurotické příznaky. Kromě bezprostřední abreaktivní funkce může sen pomáhat jak k porozumění dynamice konfliktů, tak v procesu sebevýchovy, zkvalitňuje mezilidskou interakci, ale i komunikaci s uměním.

Mytologie jako snaha uchopit neuchopitelné

"Mýty jsou jedním z nejhlubších výkonů lidského ducha, jsou dílem nadaných a nezkažených mýtotvorných myslí, nezatižených ještě vědeckým přístupem ani

analytickou mentalitou, či současnou krizí kultury, schopných vnímat ono »hluboké kosmické vnitřní nazírání«, které bývá skryto modernímu racionálně myslícímu člověku s jeho strohými definicemi a mrtvou logikou bez duše."

M. Kramer

Imaginativně-emozivní mechanismus snů tvoří svým způsobem i prazáklad řady navazujících imaginativních aktivit (mýtů, pohádek, her, dramatizací i umělecké tvorby), proto také analýzy mýtů vyžadují zcela jiný přístup než vědomé racionálně-kognitivní postupy diskursivní logiky. Předmětem mytického myšlení je pojmovým myšlením a verbálně-racionální logikou neuchopitelné transcendentno.

Někteří badatelé, kterým uniká harmonizační funkce „magického myšlení“, vidí i v mýtickém myšlení přírodních národů jen "triviální pověrečné výtvary malého intelektuálního a duchovního přínosu, dětinské výtvary nedisciplinované představivosti a rozmarné fantazie" (Čačka 1999), jiní však považují obrazné (»herakleitovské«) myšlení v duševním dění člověka za stejně hodnotné jako myšlení pracující s pojmy (Leisegang 1928 aj.). Mnohostranně kultivující vliv imaginace na osobní prožívání i vnější projevy jedince je výrazný nejen v historii, ale na všech úrovních duchovního světa lidí i dnes.

Kořeny mýtů, rituálního reagování a dalších cest k imaginativnímu postižení široce podmiňovaných jevů reality souvisí s lidskou potřebou negace strachu a uvolňování tenze. Původ magie i umění spočívá v přirozené dynamice imaginativně-emozivních funkcí psychiky. Proto jsme schopni porozumět významu znaků pocházejících z nehlubší minulosti. Totemová zvířata i bývalé hrdiny mýtů, nacházíme dodnes v pohádkách. Solární kult přežívá například v podobě tří zlatých vlasů děda Vševěda, stále se také opakují i mytologická témata "vítěze nad drakem" střežícího "krásnou pannu". Jejich význam pronikavě vyjádřil K. J. Erben: "Onen nepřítel - drak, železný býk, černokněžník, obr, vodník atd., je tmavý, ledový, a dle oblasti původu též dešťový čas zimní, kterým živoucí příroda, ona panna, jest uvězněna a jako v smrtelný sen pohřžena. Poněvadž příroda žije v trojí říši - v povětří, na zemi a ve vodě (či podzemí), proto také čas zimní v zosobnění svém se zjevuje co tré vrahů, tré hlav, tré obručí atp." (Stanovský, 1968, 28). Vysvobození panny je vždy vázáno na zdolání "tří živlů" a králevici při tom pomáhá jeho dobrý vztah k přírodě personifikované do "tří pomocníků" symbolizujících zemi, vzduch a vodu atp.

Mýty jsou nevyčerpatelnou studnicí životní moudrosti a mravních principů určité kultury. Příběhy z různých oblastí bývají nositeli odlišných poselství a adaptačních mechanismů. Mají pak i odlišný výchovný dopad.

S. Morawski (Morawski, 1981, 106) zkoumal odlišnou hloubku dopadu mýtů o Orfeovi, Prométheovi a Filoktétovi na rozvoj osobnosti:

- „Orfeus“ poučuje zvláště o bezprostředním přínosu hudby a poezie k navození pocitu "vnitřní harmonie".
- „Prométheus“ poukazuje hlavně na "konflikt" ušlechtilých snah jedince a reálných možností.
- „Filoktétés“ (který díky Apollónova luku ochořel a byl opuštěn přáteli, kteří se vrátili pro jeho zbraň a nakonec se rozhodli vzít ho s sebou, tím se rázem uzdravil a společně pak porazili Tróju) odkazuje tím na humanistické ideje, bez kterých není možné zvítězit.

Ve snech, mýtech, pohádkách atp. se vyskytuje spíše názornými znaky nesená forma sdělení. Z přísně "exaktního" hlediska se mytické myšlení skutečně jeví jako ireálné, nekauzální, nevědecké atp., ono však existuje a přestože je vedeno emocemi, má vlastní symbolickou náplň, logiku i smysl pro člověka dříve i dnes.

Odlišné etické aspekty v národních pohádkách

"Duše dítěte se plní vlnami neznámých představ a obrazů, takže svět dítěte je zabydlen úžasnými i děsivými zjevy, jež je přitahují a rozteskňují, mění se a kupí a podobají se zešeřelému lesu, v němž bloudí maličký člověk, potáčeje se mezi opojením z krásných květin, ptáků a oblaků, mezi strachem ze tmy, větru a cest, jež vedou bůhvíkam. Šťastní ti, kteří ve své duši odhalovali lehce, pomocí velkých, závoje z těch nesčíslných tajemství, jež plní svět, a stále nacházejí nová, probouzející jejich zvědavost, živící jejich fantazii a udržující v nich schopnost podívat se věcem." **Josef Hora**

Pohádky jsou imaginativní prezentací osvědčených adaptačních mechanismů (bohužel i předsudků) předchozích generací. Neslouží jen k emoční rezonanci či abreakci, ale pomáhají od dětství také urychlovat a sjednocovat orientaci i reagování, zvláště v jinak obtížně uchopitelných oblastech mezilidských vztahů, postojích a hodnotách. Jsou tradičním a vývojově přiměřeným nástrojem dětské socializace i kultivace.

Výchovný dopad pohádky

"Když dítě začne určité své sklony promítat do víly, nebo přisoudí svá destruktivní přání čarodějnici, či uvidí své úzkosti v postavě žravého vlka, anebo až určitá hlediska svého svědomí přenese do moudrého starce, popř. svůj hněv a svou žárlivost přisoudí zvířeti, které pak vyklove oči rivalovi atp. - začíná si již pořádat své vnitřní protikladné sklony. To je základ ke snižování nebezpečí, že je ovládné nějaký »nekontrolovatelný chaos«" (Bettelheim 1977).

Předmětem zájmu psychologie je především výchovná účinnost pohádky a její faktory. Byla zkoumána motivace poslechu, preference forem, akcelerace zájmu atp. mnohé však zůstává stále tajemstvím. K hlubšímu dopadu pohádky přispívá i celková atmosféra, kontakt, prožívání emocí, intonace vyprávěče atp.

Pohádky jsou blízké dětské mentalitě (jednoduchostí, typizací, animizmem, dynamizmem, synkretičností atp.), plní funkci oddechovou i kompenzační, rozvíjejí fantazii i emocionalitu, zprostředkovávají dětem žádoucí kontakt se světem, rozšiřují jejich zkušenosti, nabízí vzory, jsou zdrojem optimizmu i důvěry ke světu a předávají aspekty lidskosti způsobem přístupným dosažené úrovni "morálního hodnocení", jsou tedy i významným činitelem formování pozitivního vztahu k morálním hodnotám. Obecně je také předpokládána (třebaže není nijak jednoznačně potvrzena) korelace mezi "vnímáním" a "chováním" posluchače.

Pohádka pomáhá plnit i řadu vývojových potřeb a výchovných úkolů. Dopad pohádky zasahuje oblasti 1) poznávací, 2) citové i 3) volní a to od elementárních procesů (I.), přes socializační aspekty (II.), sebezachování (III.) až po nejkompexnější duševní útvary (IV.) (Čačka 2009):

V pohádkách je skryta osvědčená životní moudrost i mravní poselství daného etnika. Dětem uspokojují pohádky nejen jejich základní psychické potřeby sloužící k rozvoji duševních funkcí, ale spoluprožíváním problémů i úspěchů hrdinů bezděčně a nenásilně získávají také vzory vztahů, postojů, ujasňují si vlastní přání, žádoucí ideály i hodnoty. To vše poskytuje tolik potřebnou důvěru ve smysluplnost života. Dítě v určité chvíli svět pohádek opouští, trvale si jej však již v sobě uchovává.

Pokusy o analýzu pohádek

S podobnými protiklady jako při hodnocení význam snů či mýtů se setkáváme i v přístupu k pohádkám - jedni je považují za "hloupé povídačky, ježto zhola ani k naučení, ani k nejnütnějšímu myslí vyrazení nesloužejí, neboť je mdlý

člověka mozek za dnů nevědomosti smyslnil“, či „dnes již vyčerpaný a zbytečný produkt prefeudálního nebo feudálního období“ (např. Argilli aj.); vedle toho mnozí badatelé naopak soudí, že "tento pohádkový svět naruby, svět divů a kouzel, zázraků a věcí nevysvětlitelných, byl vždy podstatným základem duševní stravy dětí. Pohádka je zcela závazně fantastická, v úmyslném rozporu s každodenností!" (viz Tuwim aj.).

Mnohé rádo by objektivující pokusy o téměř "atomickou analýzu pohádek" v racionálním duchu dospěli dokonce až k "zákonům morfologie pohádek":

- zákon dynamických prvků (zpomalujících či zrychlujících děj),
- zákon kompoziční osy (rovnost hrdinů),
- zákon gramatiky formování děje (možnost záměn, invariantnost) aj.

Jiní určují typy pohádkových postav a jejich „funkce“. Ty byly později pořádané do dvojic (dostat - dát, pomoc - rivalita, dohoda - její porušení atp.) a pomocí značek zapisované do vzorců s předpokladem, že variace takto kodifikovaných prvků pomohou odhalit modely „interkulturálních rozdílů“. Životu bližší byly kombinace „strukturální a sociálně-psychologické analýzy“ hledající typy sociálního chování, systémy hodnot hrdinů atp. Dnes se opírají tyto racionální analýzy pohádek také o strukturální lingvistiku a semiotiku. Podobné pokusy probíhaly v SSSR, Francii i USA (bliže Čačka a kol. 1999).

Názorně-prožitková a symbolická "řeč" pohádek však uniká jakýmkoliv formalizovaným analýzám, které pouze redukuje smysl sdělení i širší kulturní kontext pohádek.

K ilustraci: Překlady cizích národních pohádek i záplava animovaných filmů z oblastí s odlišnou kulturní tradicí nás vedly k interkulturálnímu srovnání mentality Hrdinů ve výběru 50 našich a 50 mongolských národních pohádek - tedy zemí s naprosto odlišnými přírodními i kulturně historickými podmínkami vývoje.

Z historické převahy despotické moci, oproti u nás zakořeněné představy "osvícené vlády" vyplývá, že v žádné z mongolských pohádek se mezi kladnými hrdiny nevyskytl šlechtic, kdežto u nás je to v pětině příběhů (reprezentant zidealizovaného prototypu moudrých a zdatných panovníků, vyznačující se dobrotou srdce, smyslem pro spravedlnost, dovednostmi, znalostmi, důvtipem i odvahou, připravený vždy pomoci). Zato jsou naši hrdinové dvakrát častěji ohrožováni příslušníky vlastní rodiny (matka, otec, bratři, sestra, macecha, tchyně), což je v zemědělské kultuře dáno nutností dělení půdy.

Z izolovaností kočovníků, odkázaných na vlastní síly proti kruté síle, vyplývá i výraznější využívání intelektu, chytrosti, lstivosti až podvádění, zatímco naši hrdinové uplatňují chytrost jen v pětině pohádek. U nás spoléhají spíše na fyzickou sílu a manuální obratnost, avšak pod vlivem křesťanství je v našich pohádkách také podstatně vyšší podíl kouzel a zásahů nadpřirozených sil. Tato imaginární pomoc je pak vázána na jakousi „obecnou dobrotu“ hrdiny. "Dobro" i vzdělanost mají spíše účelový charakter, než aby byly cílem samy o sobě. "Pomoci potřebnému" se u nás dočkají spíše zcela neznámí lidé, chybí idea těsnějšího přátelství a svornosti, kdežto vzájemná pomoc mongolských pohádkových hrdinů má vždy bezprostřední a konkrétní dopad. Podobně i „nebojácnost, sebedůvěra a optimizmus“ jsou u nás jiného druhu než „osobní hrdost, sebevědomí až paličatá neústupnost“ Mongolů. Také u žen jsou v obou souborech pohádek oceňovány poněkud odlišné rysy. U nás je to spíše „skromnost, dobrotu, pracovitost a poslušnost“ - kdežto od Mongolek se očekává především „životní moudrost, chytrost a důvtip“, a teprve pak pracovitost, poslušnost a mlčenlivost. V obou kulturách jsou vlastnosti sil zla obecně totožné: „hloupost, krutost, bezcitnost, chamtivost a lakota“, ale i „zbabělost a omezenost“. Bezohlednou snahu egoisticky získávat "jen pro sebe" u nás doplňuje také „marnivost, lehkomyšlnost, pýcha, domýšlivost a samolibost“, kdežto u hrdých Mongolů je to hlavně „nactiutrání“. Významné místo v motivaci našich hrdinů má úsilí o "lásku vyvolené", zatímco u Mongolů, žijících v mnohoženství, jde spíše o "hájení své cti" a "ochranu vlastního života". Odměnou našemu hrdinovi bývá často jen poučení či náprava protivníka, kdežto u Mongolů jde obvykle o jeho fyzické zničení. Zbavíme-li pohádkový děj fantastičnosti, ukazuje se, že motivační okruhy pohádek kopírují reálné životní frustrace i způsoby jejich řešení. Odlišné kvality prožívání a chování vycházejí tedy jen z rozdílných přírodních, historických a ideologických činitelů, pohádky tak dokládají i shodu bazálních principů lidské psychiky (Čačka a kol. 1999).

Teprve v dospívání mohou literární díla podhalit reálnou nejednoznačnost hodnot, rozporuplné a ne "vždy vítězí hrdiny" atp. Provokují tím k zaujetí vlastního stanoviska. Od určité rozumové, citové a sociální úrovně se tak umění stává prostředkem k dalšímu rozvoji osobnosti a podnětem k formování optimálních projevů lidství. U dětí je však ještě nezbytné zabránit fixaci strachu, pesimizmu a bezradnosti. Pro plnohodnotnou a komplexní mravní výchovu je tedy stejně potřebné vyprávění o Popelce jako Hamlet!

Závěr

Imaginativní aktivity (např. sny, mýty, pohádky, dramatická díla, literatura, výtvarné umění, architektura aj.) reprezentují nejen subjektivní hlediska tvůrce, ale jsou často i výrazem doporučených adaptačních mechanismů té, které komunity. Jako specifické duševní funkce jsou ale postižitelné jen subjektivujícími postupy (vcítění, porozumění aj.). Jejich zkoumání je tak doménou subjektivujících směrů psychologie, tedy badatelů studujících psychiku „v celku životního projevu“ („nezkoumají maltu a cihly, ale architekturu“).

IMAGINATIVNÍ AKTIVITY jsou přirozeným projevem imaginativně-emočních funkcí a tvoří tak významnou součást stálého subjektivního vyrovnávání se s danou životní realitou. Jim vděčíme nejen za rozmanitost forem uměleckých výtvorů, ale díky jim dokážeme i poeticky vnímat, a řešit intuitivní syntézou rozumem již neuchopitelné otázky (např. o smyslu života, smyslu dějin atp.). Tyto procesy jsou nadány vlastní "logikou fantazie" (kombinování, variování, přesouvání relací, analogizování, polarizování aj.).

Bez studia těchto komplexních útvarů duševního dění osobnosti - sjednocujících "ratio", "imaginatio" i "actio" - by psychologie brzo neměla co říci celé oblasti kultury - jejíž studium a srovnávání by proto mělo být i přirozenou součástí vzdělávání každého průvodce. Na VŠP Jihlava je uvedena problematika na KCR součástí volitelného předmětu PSYCHOLOGIE KULTURY.

Literatura

- [1] BERTALANFFY, L. von *Člověk – robot a myšlení*. Praha: Svoboda, 1972.
- [2] BETTELHEIM, B.: *Kinder brauchen Märchen*. Stuttgart, 1977. ISBN 3-421-01786-7
- [3] ČAČKA, O. a kol.: *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN 80-7239-034-1.
- [4] ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 3. vydání, Brno: Doplněk, 2009. ISBN 80-7239-107-0.
- [5] ČERNÝ, J.-HOLEŠ, J. *Sémiotika*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-832-5
- [6] ČUKOVSKIJ, K: *Od dvou do pěti*. Praha: SNDK 1959
- [7] LÉVY- STRAUSS, C. *Les mythologiques 1-3*. Paris 1964-68
- [8] LEISEGANG, H. von *Denkformen*. Berlin: Walter de Gruyter, 1928.

[9] MORAWSKI, S. *Controversy about the Aesthetic nature of Art.* (Brit J Aesthetics 1988. 28)

[10] STANOVSKÝ, V. *Na střile.* Praha: SNDK, 1968.

Dreams, Myths and Fairy Tales Are Bearers of Unique Characteristics of the Different Ethnic Group and Cultures

Abstract

Even at the beginning of last century, memory, imagination or fantasy were distinguished in no way. Among these mental processes, there is considerable organic clasp. For the ties inseparability of personal imagination, emotionality and motivation, it therefore seems more fitting to use the general concept of IMAGINATIVE-EMOTIONAL processes ("a set of interconnected processes of imagination, emotions and voluntary tendency, closely linked to the Self"). The outer expression of imaginative-emotional processes that help to fulfill the basic functions of the imagination (see Čačka, 2009) are the so-called IMAGINATIVE ACTIVITIES, having many identical characters in its own internal dynamics. The imaginative activities include (except of theatrical semiotics, symbolic language of art expression, architecture psychology, etc.) in the first place dreams, myths and fairy tales. These functions are not only bearers of unique characteristics of "subjectivity" of each personality, but often of the entire ethnic group. Their study, allowing comparison of different models of world order or world image in different cultures, is also a natural part of the education of future guides in the Department of Tourism at College of Polytechnics Jihlava.

Key words

Imagination, imaginative-emotional processes, imaginative activities, personality, self-conception, semiotics, theory of dreams, myths function, national fairy-tale, cultural psychology.

Kontaktní údaje na autora

Doc. PhDr. Otto Čačka

Vysoká škola polytechnická Jihlava, Katedra cestovního ruchu

Tolstého 16, 586 01 Jihlava

e-mail: cacka@vspj.cz

tel.: 777 130 143

Vymahatelnost práva v České republice

Zdeněk Bruna

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Abstrakt

Príspevok se zabývá vymahatelností práva v podmínkách české ekonomiky a je zaměřen na zlepšování dostupnosti práva pro jednotlivé subjekty.

Klíčová slova

Právo, právní vědomí, spravedlnost, ekonomika, efektivnost práva, ministerstvo spravedlnosti, soudy.

Úvod

V posledním období se v odborném a periodickém tisku stále častěji objevují články od různých autorů, které se zabývají otázkami státu a práva, vývojem demokracie v České republice nebo vymahatelnosti práva v našem státě. Tyto otázky souvisí s rozvojem čs. národního hospodářství, neboť dnes již nikdo nepochybuje o skutečnosti, že právo a jeho vymahatelnost podstatně ovlivňuje vývoj ekonomiky.

Problém spočívá v tom, že měřit efektivitu ekonomických ukazatelů je podstatně snazší než efektivitu práva, či jiných společenských věd.

Nařikání na čs. soudy, špatné zákony, soudní systém a nedostatečnou legislativní ochranu je v České republice již běžné. Tento článek provádí hrubou analýzu současného stavu a navrhuje některá opatření ke zlepšení.

Kvalita právního systému

Nepochybně po zkušenostech z jiných zemí kvalita právního systému souvisí s vývojem ekonomiky a rozvojem čs. národního hospodářství, neboť dnes již nikdo nepochybuje o tom, že právo a jeho vymahatelnost podstatně ovlivňuje vývoj ekonomiky.

V závěru minulého roku působilo v České republice několik amerických expertů, kteří se zabývají uvedenou problematikou, a to na pozvání americké obchodní komory. Jeden z expertů v USA a celosvětově uznávaný profesor Klitgaard použil srovnání, kdy údaje čerpal z renomovaných mezinárodních srovnání (např. Global Competitiveness Report 2010 – 2011). Porovnáním

jednotlivých odvětví národní ekonomiky jako je inovační potenciál, kvalita domácích subdodavatelů, úroveň výzkumu, kvalita bank, porovnání produktivity práce a platů apod. se Česká republika nalézá na srovnatelné úrovni se skandinávskými zeměmi a v některých ukazatelích dokonce na vyšší úrovni než USA, Francie a další, zde je Česká republika obvykle ve druhé desítkce zemí. Pokud jde o další srovnání např. etické chování firem, rozdělování veřejných prostředků, důvěru v politiky, transparentnost a klientelismus ve veřejné správě, efektivita právního rámce při řešení sporů, je postavení České republiky podstatně horší a nacházíme se kolem stého místa na světě podobně jako Rusko, Albánie apod. Přednášející americký vědec dokonce prohlásil, že v žádné jiné ekonomice nezjistil takový rozdíl mezi makroekonomickými ukazateli a údaji o ekonomickém potenciálu a špatným stavem ve veřejné správě jako v ČR. Tento vědec dokonce prohlásil, že podle vývoje HDP má Česká republika růstový potenciál na Norsko, ale vyspělost čs. úřadů a politiky je na úrovni Senegalu, což sráží vyspělost naší ekonomiky.

Tomu také odpovídá výsledek průzkumu provedeného v závěru loňského roku agenturou STEM, kdy výsledek průzkumu uvádí, že občané Česka jsou skeptičtí, pokud jde o boj proti korupci. Celkem 66 % občanů uvádí, že potlačování korupce je v podstatě v čs. podmínkách marné. Většina obyvatel asi 97 % soudí, že korupce ohrožuje demokracii, podle 84 % je boj s ní jen líbivé politické heslo a lidé také soudí (asi 53 %), že se korupce účastní většina veřejných činitelů, kde je to zcela běžné. Agentura STEM sleduje vnímání korupce zhruba od 90. let a výsledky tohoto zkoumání jsou dlouhodobě stabilní. S činností policie je spokojena necelá polovina obyvatel České republiky. Zhruba 40 % Čechů se stydí za své politiky. Podle jiných průzkumů je důvěra v nezaujatost soudů nejnižší od roku 1992. V nezaujatost jejich rozhodování věří jen zhruba čtvrtina Čechů.

Základem demokratického státu je jeho právní základ. Státní moc může být realizována na základě vlastního omezení právem vyplývajícím z ústavy, zákonů a dalších právních aktů, ale i z mezinárodních závazků. Základem právního státu je kvalitní právní řád a velice důležitá je i interpretace práva k tomu povolanými orgány způsobem, který ve společnosti vzbuzuje důvěru ve stát, státní orgány a právní jistotu.

S právem a jeho vymahatelností úzce souvisí právní vědomí společnosti, které můžeme charakterizovat jako souhrn právních názorů, představ, pocitů, vědomostí o právu, vyjadřující vztahy občanů, a jejich ztotožnění s platným právem. Jistota, že každé protispolečenské chování, ať již porušuje zákon nebo morální či etické normy, dojde svého odsouzení, je základem právního státu.

Velké množství zákonných a podzákonných norem, každoročně i nadále se rozšiřujících, skýtá dobrou pastvu pro právníky, kteří nemají zájem na jejich zjednodušení. Domoci se spravedlnosti tam, kde právo nezní zcela jednoznačné, je zpravidla těžké a v praxi se námaha často vůbec nevyplatí, na druhou stranu si každý svůj majetek musí chránit. Není proto divné, že mezi nejlépe placené, ale také málo oblíbené patří právnická profese. Bez právníků se díky složitosti českých zákonů neobejdeme při uzavírání obchodních a jiných smluv. Postupně se blížíme ke stavu, že všechno bude upraveno zákonem. Ne všechno se však do zákonů vejde, takže i zde platí, že méně může znamenat více. Příkladů z praxe je celá řada.

Všechny vlády mají tendenci posilovat svoje postavení a budovat nové úřady. Jako příklad může sloužit Zákon o jednotném superúřadu práce, jež našťěstí neprošel senátem, ale jeho vznik již provází řada nákladů navzdory ujišťování ministra práce a sociálních věcí, že vznik úřadu povede k úsporám.

Dalším příkladem je novela zákona o státních zakázkách, na jehož sledování bude od roku 2012 přijato několik desítek úředníků, kteří budou dohlížet na dodržování zákona. Nové úředníky nabere antimonopolní úřad a další ministerstva.

Politické privatizace státních podniků jako je státní podnik Česká pošta nebo Státní lesy, které byly vždy vděčnou hračkou českých politiků a vlivných lobbistů, kteří podniky vnímají jako částečný zdroj financování stranických příjmů. Nyní se připravuje privatizace uvedených podniků.

Projekt státních maturit, které se připravují již čtrnáct let a je neúnosně drahý, kdy ani ministerstvo školství dnes přesně neví kolik již tento projekt stál.

Občané jsou denně konfrontováni s jevy, které zpochybňují právní vědomí jed. občanů, ale i podnikatelů.

Aférou na plzeňských právech, která se táhne od podzimu roku 2009 se stále zabývá vedení Západočeské univerzity, ale dosud nebyl odebrán žádný titul.

Brutalita a agresivita chování řidičů na českých silnicích. Troubení, neslušná gesta, předjíždění zprava nebo na plné čáře, úmyslné brzdění před jiným autem, nepřiměřeně rychlá jízda, nečinnost dopravní policie. Návrh nového bodového systému, kde budou opět povoleny radary bez varování, tedy policie bude kontrolovat řidiče schována někde za bukem a nulová tolerance alkoholu.

Nárůst odhalených pojistných podvodů, kdy v povinném ručení a havarijním pojištění se podíl podvodně vyplacených peněz odhaduje až na třicet procent.

A to se v podmínkách českého pojistného trhu pohybujeme v miliardových částkách.

Miliardové ztráty z prohraných arbitráží, které vedlo Česko se zahraničními podnikateli, včetně kauzy IPB a narovnání s japonskou bankou Nomura.

V závěru minulého roku byly přijaty zákony, na které doplatí podnikatelé, kteří do výroby energie ze slunce investovali. Legislativní úprava státu přinesla během roku tři novely jednoho zákona, které neprošly standardním legislativním procesem. Spory z této legislativní nedostatečné úpravy vyústí v povinnost náhrady škody, kdy viníkem je politická reprezentace státu. Paradoxem je, že nejvíce elektřiny se bude vyrábět v létě, kdy je poptávka nejmenší. Po fotovoltaike je zde další problém biomasa, kterou hodlá stát rovněž štědře dotovat a již nyní se v tomto byznysu točí velcí energetičtí giganti, lobbisté a řada politiků, kdy stát umožnil některým firmám přístup k biomase velice výhodně. Celá záležitost může skončit podobným problémem jako fotovoltaika.

Rovněž dotační program Zelená úsporám, jenž je jinak velice dobrou myšlenkou podporující zaměstnanost, kdy se do ekonomiky dostaly vedle samotných dotací i úvěrové a soukromé zdroje, se v podání Ministerstva životního prostředí stal zdrojem nejistoty a starostí pro řady občanů, stavebních firem a dodavatelů, kteří neví zda po pozastavení programu dostanou slíbené finanční prostředky přestože program byl nastaven tak, že když žadatel dodrží kritéria a doloží, že bude používat certifikovanou technologii a bude mu to provádět firma s certifikátem, tak má na finanční prostředky nárok. Nyní se vedoucí pracovníci uvedeného ministerstva obviňují z nezvládnutí množství žádostí.

Náhlá zbohatnutí řady politiků napříč politickým spektrem, kteří nechtějí a nemohou doložit původ svého majetku. Stát stále tají, za co utrácí a za fungování současné vlády se v tomto směru nic nezměnilo a většina ministerstev nechce zveřejňovat smlouvy ke svým zakázkám. Přestože vláda slíbila otevřenost.

Situace ve zdravotnictví, kde vláda odchody lékařů trestuhodně podcenila, ztratila řadu měsíců, kdyby se zastavilo markantní plýtvání ve zdravotnictví, kdy na chybějící platy lékařů se mohou najít finanční prostředky vymýcením korupce ve zdravotnictví.

Situace při výběru nového policejního prezidenta, kdy si členové vlády přes média zasílají silácké vzkazy, ale pak se sejdou a pochválí se za dobré jednání.

Korupční aféry na ústředních orgánech státní správy, ministerstvo životního prostředí, předražené zakázky na ministerstvu národní obrany, ministerstvo vnitra obcházelo pravidla u zadávání veřejných zakázek. Studie ukazují, že všechna ministerstva nedodržují pravidla o zadávání veřejných zakázek a značná část státních prostředků se rozpustí, aniž by nad tím měla veřejnost nějakou kontrolu apod.

Kupčení s hlasy a pletichy v komunálních volbách, které řešil Ústavní soud. Nejhorší situace je však ve financování jednotlivých politických stran. Politické strany vydávají až na výjimky (KSČM) na volební kampaně podstatně více finančních prostředků než oficiálně přiznávají. Tyto peníze pocházejí ze dvou zdrojů: menší část od samotných kandidátů jed. stran na politické funkce, i když i tyto finance často pochází od dalších osob, s kterou mají politici úzké vztahy provázanosti. Další větší část peněz, od skrytých sponzorů z řad soukromých, ale i státních firem přes prostředníky, poradenských a mediálních agentur, advokátních kanceláří apod. Na dotazy novinářů na jed. státní firmy za účelem vynaložení stát. prostředků tyto firmy nekomunikují a odmítají údaje zveřejnit. Do této situace přichází na jednotlivé občany dopady ekonomické reformy, omezení stavebního spoření, zvýšení sazby DPH, zvýšení jed. druhů energií, zvýšení vodného a stočného, zvýšení cen potravin. Všichni se máme hůř, než bychom mohli, ale vláda nás stále přesvědčuje, že v naší společnosti jsou lidé, kteří si stále žijí nad poměry a tím ohrožují naši budoucnost. Proto vláda sníží porodné a rodičovský příspěvek, rovněž tak byl snížen příspěvek na lehce postiženého, zakázala nezaměstnaným přivýdělek a strhla desetinu platu stát. zaměstnancům. Podle vlády je to důsledek skutečnosti, že jsme si žili nad poměry, z čehož vzniklo velké zadlužení státu. Je však pravda, že díru do státní kasy udělali obyvatelé tohoto státu, kteří na to nyní doplácí nebo spíše elitní spolky vyvolených, kteří si přihrávají předražené státní zakázky.

Výsledky průzkumu Hospodářských novin o nespokojenosti mezi podnikateli by měl být pro státní orgány závažným ukazatelem kam konečně nasměřovat další reformní úsilí, neboť některé problémy jsou delší dobu chronické. Nestabilní daňové prostředí, právní nejistota, časté změny zákonů. Výsledkem je stěhování a přesouvání sídla firem do zahraničí. Průzkumů na toto téma je celá řada a jistě nejsou pro vládu novinkou. Novinkou nejsou ani mnohdy nelogická rozhodnutí jednotlivých ministerstev či absence strategie hospodářské politiky. Strategií rozvoje jednotlivých oborů bylo v minulosti celá řada, ale všechny zůstaly na papíře. Dlouhodobě se ví, co sféra byznysu a tím pádem i celá ekonomika od vlády potřebuje, aby mohla řádně fungovat. Proto by vláda měla formulovat, co od podnikatelů požaduje a jak si představuje, že má

ekonomika fungovat. Z korupčních afér, špatných výběrových řízení či nelogických a nekoncepčních kroků to nelze odhadnout. Výsledkem je zhoršující se postavení ČR ve světě v oblasti konkurenceschopnosti, kvality, institucí, efektivitě trhu práce a investičního prostředí. Rozvoj české ekonomiky zásadně brzdí úřady, soudy a infrastruktura.

Zdrojem potíží v české ekonomice jsou rovněž nevyřešené daňové zákony. Podle průzkumu provedeného Světovou bankou ve 123 zemích světa je výše sazeb pro zdanění firemních zisků jedním z kritérií omezujících podnikání. Daňový systém v Česku je velmi složitý. Zákon o dani z příjmu se za dobu své existence měnil více než stokrát. Jeho zjednodušení slibují všichni politici vždy před volbami. V systému neustálých změn se v daňových zákonech nevyznají ani úředníci finančních úřadů, když jedno ustanovení zákona o dani z příjmu obsahuje pár desítek výjimek z toho co vlastně upravuje. Za této situace se vzhledem ke složitosti dané problematiky a nepředvídatelnosti rozhodnutí soudů každá firma, která má uhradit daňový nedoplatek či pokutu, se státem soudí. Pro poplatníky to není drahé zaplatit pár tisíc soudních poplatků. V roce 2010 prohrál podle statistik stát zhruba třetinu daňových sporů. Seznam soudních rozhodnutí vztahujících se k daňové problematice dosáhl za poslední roky počtu 126 případů. Navíc rozhodnutí Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu bývají v praxi často protichůdná a nelze je použít jako precedens. S neustálou změnou zákonů přichází MF pozdě, kdy již platí něco jiného.

Výsledky a diskuse

Pod tlakem veřejného mínění se některé věci začínají pomalu měnit. Vládou prošel první velký balík zákonů, který schvaluje protikorupční strategii navrženou ministerstvem vnitra, připravuje se novela zákona o veřejných zakázkách včetně webové aplikace, která umí změřit, kde se zbytečně utrácí, byl vyměněn nejvyšší státní zástupce, který odvolal kompletní vedení, jež působilo na státním zastupitelství za paní Renaty Vesecké. Ústavní soud rozhodl o nepřipustnosti s kupčením volebních hlasů, neboť kupování hlasů voličů je v rozporu se základními principy svobodných a demokratických voleb.

Rovněž vydání mezinárodního zatykače na katarského prince, který je v Česku již pět let nepravomocně odsouzen za zneužívání nezletilých dívek, je krokem vpřed, kdy bývalý ministr spravedlnosti zařídil vydání obžalovaného do rodného Kataru, kde se proces zastavil.

Zajímavou myšlenku rovněž představuje prosazení zákona o hmotné odpovědnosti veřejných činitelů. Podle návrhu by měli politici i úředníci za svá rozhodnutí odpovídat v plné míře i vlastním majetkem.

Snad se dočkáme i zveřejňování veškerých informací k veřejným zakázkám na internetových stránkách jednotlivých orgánů ústřední státní správy a na internetových stránkách obcí a měst. Otevřenost jednotlivých úřadů je přitom rozhodujícím prvkem v boji proti korupci a předraženým zakázkám, které jsou rozhodně největším nedostatkem státního aparátu. Podle ústavních soudců organizace hospodařící s veřejnými penězi jsou povinny poskytovat informace o nakládání s těmito prostředky. Zkušenosti z praxe jednotlivých měst ukazují, že po zveřejňování veškerých informací k zakázkám klesla jejich cena zhruba o jednu čtvrtinu. Ve státě, kde jednotlivé úřady a státem vlastněné společnosti zadají ročně zakázky až za 650 miliard korun, to podle expertů ze skupiny NERV znamená roční únik desítky miliard korun.

Na činnost soudů má vliv i fungování státní správy, kdy Česká republika je snad jedinou zemí Evropské unie, která nemá reformu státní správy provedenou. Legislativním základem pro činnost ústřední státní správy je kompetenční zákon z roku 1969, který je neustále novelizován a jednotlivé státní úřady si často vytvářejí vlastní svět odtržený od reality a potřeb praxe. Problémem je, že ústřední orgány státní správy pracují na základě politických objednávek. Zkušenosti přitom ukazují, že aparát státní správy by měl být apolitický. Praktickou ukázkou jsou kompetenční spory o zabezpečení exportních zájmů České republiky v zahraničí mezi ministerstvem zahraničí a ministerstvem průmyslu.

Širokou veřejnost také matou i některé nepředvídatelné verdikty českých soudů, kdy ve stejné věci rozhodují soudy různých stupňů odchylně. Proto ani odborníci nedovedou odhadnout a předpovědět výsledek např. obchodního sporu. Vždy je proto lepší v praxi se dohodnout. České soudy jsou pomalé, procesní pravidla komplikovaná a kvalita rozhodování u různých soudů je velmi odlišná. Mezi jednotlivými soudy jsou v délce rozhodování velké rozdíly.

Nejrychlejší soudy jsou v jižních Čechách, kde naprostá většina případů končí ve lhůtách do dvou let v závislosti na obtížnosti sporu. Velice rychle pracuje v Českých Budějovicích i obchodní rejstřík. Nejdlejší cesta ke spravedlnosti vede stále v severních Čechách, kde obchodní spory trvají dvakrát déle než u soudů v jižních Čechách a řešení kriminálních deliktů trvá rovněž kolem tří let. Podobná je situace i na jižní Moravě. Co naplat, když Okresní soud v Jihlavě nařídí jednání do měsíce po podání žaloby a případ vyřídí do jednoho

roku, když na základě podaného odvolání celá věc bude ležet několik let u odvolacího soudu v Brně. Výjimečným případem autora tohoto článku je obchodní spor z malé privatizace o úhradu zásob z prodejny drobného zboží, kdy žalobní návrh byl podán v roce 1994 k Městskému soudu v Brně. V roce 2010 byl spor pravomocně ukončen, ale na základě dovolání žalovaného Nejvyšší soud České republiky předmětný rozsudek zrušil a celou věc vrátil na samý počátek, přestože se účastníci sporu podle rozsudku KS v Brně již několik let řídí.

Podle vyjádření Soudcovské unie je příčinou rozdílné výkonnosti soudů zatížení jednotlivých soudů agendou, rozdílný počet případů u jednotlivých tribunálů. Negativní dopad má i nedostatečná technická vybavenost jednotlivých soudů. Určitý vliv má i čtyřstupňový soudní systém, což je v Evropě výjimka. Uvažuje se o zrušení vrchních soudů, k čemuž je ale nutná politická vůle. Do Štrasburku dříve putovalo mnoho stížností na průtahy v soudním řízení a Štrasburský soud pro lidská práva přiznával účastníkům řízení milionové odškodné. Proto Česká republika přijala zákon, který odškodnění za průtahy řeší a počet stížností se radikálně snížil.

Podle statistických údajů, které uvádí ministerstvo spravedlnosti je průměr za Českou republiku v délce řešení jednotlivých sporů obdobný jako v sousedních zemích. V České republice je průměr délky jednotlivých sporů následující: od podání návrhu do nabytí právní moci rozsudku u obchodních sporů 787 dní, u trestních sporů 611 dní, u občanskoprávních sporů 363 dní. Na špici v rychlosti vyřizování soudní agendy jednotlivých sporů je Krajský soud České Budějovice s délkou u obchodních sporů 340 dní, trestních sporů 349 dní, občanskoprávních sporů 159 dní, což je velice slušný evropský průměr. Na druhé straně Krajský soud Ústí nad Labem dosahuje těchto výsledků: obchodní spory 1 147 dní, trestní spory 885 dní, občanskoprávní spory 538 dní. Zde je situace ovlivněna dřívějším katastrofálním nedostatkem soudců u jednotlivých soudů v kraji v 90. letech. Podstatně se zlepšila situace u Krajského soudu v Praze, který u obchodních sporů dosahuje délky řízení 335 dní, trestních sporů 511 dní, občanskoprávních sporů 264 dní. U krajského soudu v Plzni, Hradci Králové, KS v Ostravě a MS v Praze je situace o něco horší. Velký počet nevyřízených případů je u KS v Brně, kde u obchodních sporů je délka řízení 1203 dní, trestních sporů 720 dní, občanskoprávních sporů 464 dní.

Na rychlost řízení u jednotlivých soudů má nesporný vliv kvalita právních předpisů, tvořících právní řád. Tyto jsou stále složitější a neustále se mění. Základní předpisy jako obchodní zákoník a občanský zákoník se mění

několikrát ročně, což v praxi vede k nejednotnosti v rozhodování soudů. Klasickou ukázkou je deregulace nájmu, kdy posledním dnem loňského roku skončilo ve většině obcí, s výjimkou některých krajských měst a Prahy, regulované nájemné. Tržní tvorba cen vede ke střetům mezi nájemníky a majiteli, k soudním sporům zatím nedošlo, ale jejich čas teprve přijde. V soudních sporech budou hrát důležitou roli cenové mapy místně obvyklého nájemného. Tyto však ministerstvo pro místní rozvoj ještě nestihlo připravit. Jednou z dalších ukázek z právní praxe je návrh zákona o protikomunistickém odboji, který v lednu letošního roku schválila vláda na základě poslaneckého návrhu, který tehdejší pravicový Senát rovněž přijal. Po zvolení nového Senátu, kde měla levice převahu, byl návrh vzat zpět, nicméně koaliční poslanci předložili návrh znovu a zákon bude pravděpodobně schválen. Výsledek bude, že soudy budou rozhodovat o tom, co je a co není odboj v zemi, o které historici tvrdí, že v ní žádný třetí odboj nebyl.

Ministerstvo spravedlnosti považuje za klíčové sjednocování judikatury, což představuje jakýsi návod, jak v určitých soudních případech postupovat. V těchto případech přísluší úloha vykladače a sjednocovatele na výklad sporných míst zákona. Nejvyššímu soudu, ten je však přetížený dovoláními a na sjednocování judikatury mu nezbyvá čas. Některé případy, zejména obchodního charakteru jsou tak složité, že soudci bez ekonomického vzdělání se nedokáží v těchto případech zcela orientovat a proto připouští další důkazy, což vede k průtahům jednání. Nejednotnost jednání a různé postupy jsou zejména u rejstříkových soudů. V rámci Evropské unie stojí Česká republika v počtu soudců na vrcholu. Celkem u nás působí asi 3000 soudců a na rozdíl od jiných profesí mohou soudci odcházet do penze v 70 letech. Za poslední roky se sbor soudců příliš neobměnil a výběr soudců je v rukou předsedů krajských soudů a na ministerstvu spravedlnosti. Novým soudcem se může stát právník, který složí po uplynutí tříleté justiční praxe tvrdé justiční zkoušky. Problém je, že justiční čekatel na rozdíl od jiných zemí nemá praxi, která přináší praktický pohled na rozhodovanou věc. V jiných zemích se soudcem může stát také člověk, který má praktické zkušenosti jako advokátní nebo jinou praxi. Otázkou je, zda definitivu u soudců zachovat nebo nikoliv. Podle některých právníků by hrozba ztráty místa kvalitu práce soudců podstatně zvýšila. Současné vedení Ministerstva spravedlnosti však o zrušení definitivy soudců neuvažuje, neboť je součástí jejich ústavou zaručené nezávislosti. Takový návrh by Ústavní soud jistě neschválil, viz jeho rozhodnutí o doplácích soudcům za snížení jejich platů. Uvedené ministerstvo chce obměňovat řady soudců snížením jejich věku pro odchod do důchodu. V návrhu je hranice 65 let a v důsledku tohoto plánu by se počet soudců snížil asi o 300 soudců. S uvažovaným snížením však

nesouhlasí soudcovská unie. Ukazuje se, že samotná justice se nemůže sama zbavit zaměstnanců, kteří na svoji práci nestačí. Předsedové jednotlivých soudů a ministr spravedlnosti nemají prakticky možnost, jak chybující soudce potrestat. Většina případů končí kárným proviněním a potrestáním výtkou nebo snížením platu. Dobrovolně opustí justici ročně asi necelá desítka soudců.

Závěr

Zásadní reformy justice se rychle nedočkáme, neboť to souvisí s politickými změnami na místě ministra spravedlnosti, který je nový v průměru jednou za osmnáct měsíců. Podle názorů odborníků z justice by celému oboru prospělo převzít správní model, který je obvyklý ve většině evropských zemí, zejména u našich sousedů. K tomu je nutná politická vůle, která dosud u většiny politiků chybí. Proto všem eventuálním účastníkům soudních sporů můžeme poradit než se vydají na cestu hledání spravedlnosti s nejistým výsledkem, aby se nesoudili a snažili se rozumně domluvit.

Literatura

- [1] časopis Ekonom/2011 číslo 3, Václav Petříček, Reforma státní správy by ušetřila miliardy.
- [2] časopis Ekonom/2011 číslo 8, Marie Janšová, Kdo sedí na dvou židlích brzy spadne.
- [3] časopis Ekonom/2011 číslo 1, Robert Břešťan, Aby se už zločin nevyplácel.
- [4] časopis Ekonom/2011 číslo 4, David Mencl, Špatné jsou soudy, nikoliv rozhodčí doložky.
- [5] Hospodářské noviny, 2011, čtvrtek 24.2. Josef Novák. Vláda schválila zavedení trestní odpovědnosti firem.
- [6] Hospodářské noviny, 2011, pátek 18.3. Tomáš Hülle Fungování české justice silně připomíná ping-pong.

The Enforceability of Law under the Conditions of the Czech Economy

Abstract

The paper deals with the enforceability of law under the conditions of the Czech economy and it is focused on improving the accessibility of law for individual subjects.

Key words

Law, legal conscience, justice, economy, law efficiency, the ministry of justice, courts.

Kontaktní údaje na autora

JUDr. Ing. Zdeněk Bruna
Vysoká škola polytechnická Jihlava
Katedra veřejné správy a regionálního rozvoje
e-mail: bruna@vspj.cz

Pozn. redakce: Tento článek neprošel recenzním řízením.

LOGOS POLYTECHNIKOS

Odborný recenzovaný časopis Vysoké školy polytechnické Jihlava, který svým obsahem reflektuje zaměření studijních programů VŠPJ. Tematický je zaměřen do oblastí společenskovedních a technických. Jednotlivá čísla jsou úžeji vymezená.

Časopis vychází 4x ročně v nákladu 150 výtisků

Šéfredaktor: RNDr. Jana Borůvková, Ph.D.

Odpovědní redaktoři tohoto čísla:

RNDr. Eva Janoušková, Ph.D. (články cestovní ruch)

Ing. Libuše Měrtlová, Ph.D. (články veřejná správa)

Ing. Miloslav Reiterman (články s jazykovou tematikou)

Editor: Bc. Magda Malenová (komunikace s autory a recenzenty)

Technické zpracování: Mgr. Hana Vojáčková

Web editor: Jitka Kalabusová

Redakční rada:

prof. Ing. Bohumil Minařík, CSc., prof. Ing. Tomáš Dostál, DrSc.,

prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D., prof. MUDr. Aleš Roztočil, CSc.,

doc. Mgr. Ing. Martin Dlouhý, Dr., prof. RNDr. Ivan Holoubek, CSc.,

doc. PhDr. Ladislav Benyovszky, CSc., prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc.,

doc. PhDr. Karel Pstružina, CSc., doc. PhDr. Ján Pavlík

Pokyny pro autory a deklarovaná forma příspěvků jsou dostupné na http://www.vspj.cz/veda_vyzkum/logos.php?id=4&id_druha_uroven=161

Zasílání příspěvků

Redakce přijímá příspěvky v českém, slovenském nebo světovém jazyku elektronicky na adrese logos@vspj.cz

Adresa redakce:

Vysoká škola polytechnická Jihlava, Tolstého 16, 586 01 Jihlava

Distribuce: časopis je dostupný v elektronické podobě na webových stránkách školy. V omezeném množství jej lze vyžádat zdarma na adrese redakce.

Vytiskl: www.TiskovyExpress.cz

Vydání: červen 2011

© Vysoká škola polytechnická Jihlava

RECENZENTI ČÍSLA 2/2011

(DO ELEKTRONICKÉHO VYDÁNÍ DOPLNĚNO 15. 3. 2016)

doc. PhDr. Drahomíra Dlouhá, CSc. (Mendelova univerzita v Brně)

Mgr. Adéla Hradilová, M.A. (Jihomoravské inovační centrum)

doc. Ing. Jaroslav Jánský, CSc. (Mendelova Univerzita v Brně)

doc. RNDr. Jiří Ježek, Ph.D. (Západočeská univerzita v Plzni)

doc. Ing. Václav Kupčák, CSc. (Mendelova univerzita v Brně)

Mgr. Jana Masaryková (Střední průmyslová škola Olomouc)

Mgr. Jan Pavlišta (Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem)

doc. Mgr. Peter Stoličný, ArtD. (Vysoká škola obchodní a hotelová v Brně)

doc. PaedDr. Jiří Štyrský, CSc. (Univerzita Hradec Králové)

PhDr. Renata Vystrčilová, Ph.D. (Univerzita Palackého v Olomouci)